

«De følger deg til gata, men de følger deg ikke over veien, og
det er der problemet ligger»

*En kvalitativ studie av løslattes opplevelser i møtet med det norske velferdsapparatet i
tilbakeføringen til samfunnet fra fengsel*

Masteroppgave i Kriminologi

Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Marte Slette Glorvigen

Antall ord: 40792

Vår 2023

«De følger deg til gata, men de følger deg ikke over veien, og det er der problemet ligger»

En kvalitativ studie av løslattes opplevelser i møtet med det norske velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet fra fengsel

Sammendrag

- Tittel:** «De følger deg til gata, men de følger deg ikke over veien, og det er der problemet ligger»
- Undertittel:** En kvalitativ studie av løslattes opplevelser i møtet med det norske velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet fra fengsel
- Forfatter:** Marte Slette Glorvigen
- Veileder:** Rose Elisabeth Boyle
- Levert ved:** Institutt for kriminologi og rettsosnologi, det juridiske fakultetet, Universitetet i Oslo

Mai 2023

Med utgangspunkt i data fra kvalitative dybdeintervjuer, studerer denne oppgaven løslattes opplevelser og erfaringer med å bli tilbakeført til samfunnet i møtet med det norske velferdsapparatet. Tilbakeføring til samfunnet etter endt soning er ofte beskrevet som en stressende overgang forbundet med mye press og forventinger. Det er til tross for dette forsket lite på hvordan dette oppleves her til lands. Vi vet at levekårene til innsatte i norske fengsler er vesentlig dårligere enn den øvrige befolkningen når det kommer til blant annet helse, jobb og økonomi. Oppgaven bidrar med kunnskap om hvordan løslatte opplever møtet med velferdsapparatet i tilbakeføringen og hva dette møtet preges av. I forlengelse av dette undersøker oppgaven hvordan de løslatte bruker frivillige organisasjoner som supplement i tilbakeføringen og hvordan alle disse opplevelsene kan være med på å fremme eller hemme desistance-prosessen til hvert enkelt individ. Det teoretiske rammeverk består av utvalgte elementer av Bourdieus teori om sosiale rom, teori om empowerment og desistance-teori.

Oppgavens funn indikerer at opplevelsene og erfaringene ulike aktører har i møtet med velferdsapparatet ofte preges av tilfeldige og sporadiske møter, blant annet som følge av at velferdsapparatet forventer en form for tålmodighet i møtet med «nye» klienter. Dette er tålmodighet mange løslatte ikke opplever at de har i tiden etter løslatelse da mange vet at veien tilbake til kriminalitet i denne tidsperioden er kort hvis man ikke får elementære ting som økonomisk og kulturell kapital på plass. Oppgaven belyser også hvordan opplevelsene av disse møtene påvirkes av hvordan de løslatte erfarte velferdsapparatet i fengsel, og diskuterer videre hvordan det kan ses som en eksport av erfaringer fra fengsel videre ut i møtet med velferdsapparatet i samfunnet. Informantene forteller om et ønske om å oppnå en form for normalitet i tilbakeføringen til samfunnet, og at faktorer som økonomisk kapital og stabile førstelinjehelsetjenester ikke er så lett tilgjengelig og tilstrekkelige i denne tiden som mange føler de har behov for. Dette oppleves for mange i beste fall frustrerende og det argumenteres

for måter dette kan være hemmende for desistance. Både gjennom utfordringer med å se seg selv som en endret person i tilbakeføringen gjennom at man er avhengig av for eksempel økonomisk hjelp fra familie, eller at deres økonomiske situasjon oppleves så ustabil at de ikke opplever at de strekker til som foreldre. Samtlige av informantene omtaler velferdsapparatet i samfunnet og i fengsel som «systemet», og oppgaven argumenterer for at dette fungerer som en form for personlig motmakt til de negative erfaringene de har av enkelte deler av velferdsapparatet.

Det argumenteres videre for at velferdsapparatet til tider kan oppfattes som at «de følger deg til gata, men de følger deg ikke over veien», på grunn av manglende koordinering og utilgjengelige tilbud for løslatte i den mest kritiske tiden i forbindelse med tilbakeføringen til samfunnet. Samtidig viser oppgavens funn at til tross for noen negative møter får mange personer en tilstrekkelig hjelp av velferdsapparatet gjennom at enkeltpersoner i det offentlige velferdssystemet strekker seg langt forbi sin arbeidsposisjon, samt at frivillige organisasjonene bistår mange løslatte i tiden tilbakeføringen skjer. Som følge av dette argumenterer oppgaven for at mange på den måten også følges videre over veien i livet, gjennom at disse aktørene samlet fungerer som brobyggere, veiledere og allierte i møtet med velferdsapparatet. Oppgavens funn indikerer at frivillige organisasjoner fungerer som en form for kollektiv motmakt mot «systemet» som enkelte løslatte mener ikke tar hensyn til menneskelige behov og individuelle sårbarheter i tilbakeføringen til samfunnet. I likhet med tidligere studier understreker oppgavens funn viktigheten av frivillige organisasjoner som supplement til det norske velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet.

Forord

Det er mange som skal takkes for at denne oppgaven har blitt til, og at jeg offisielt kan si at min tid som student ved Universitet i Oslo er over. Først og fremst vil jeg takke informantene mine for at deres åpenhet og fortalte meg om deres opplevelser. Uten dere hadde ikke denne oppgaven blitt til. Deres historier og erfaringer har gitt meg en unik innsikt, og fått meg til å se det faget jeg har studert i flere år fra nye sider.

Videre vil jeg rette en stor takk til min veileder Rose Elisabeth Boyle, takk for verdifulle innspill og tilbakemeldinger på mange utkast av oppgaven. Takk for din raushet og for at du alltid har vært så tilgjengelig og har hatt troen på meg. Videre vil jeg også rette en spesiell takk til Astrid for nyttige tilbakemeldinger på samtlige utkast, spennende faglige diskusjoner og oppløftende ord gjennom mange felles veiledninger – jeg har satt stor pris på din støtte underveis i denne prosessen.

Jeg vil også takke forskergruppen PRISONHEALTH for at dere har tatt meg imot i forskergruppen deres, og delt av deres kompetanse på feltet, det har vært veldig lærerikt. Jeg vil videre rette en stor takk til Wayback, for bistand i rekruttering av informanter og deres oppløftende ord og tro på prosjektet. Dere har tatt meg imot åpne armer, og gitt meg mengder med faglig motivasjon.

Takk til den kunnskapsrike krimjengen i 8. etasje på DJ for utallige pauser med quiz og kos, uten dere hadde ikke det å skrive master vært det samme. Dere er gode, og jeg håper å få flere av dere som kolleger i fremtiden! Takk til alle mine venner (dere vet alle hvem dere er) for oppløftende ord, mange ferdiglagde middager, og sosiale begivenheter for å få meg til å koble av. Dere er gode som gull, og jeg er utrolig heldig som har dere.

Sist, men ikke minst takk til mamma, pappa og Stine, dere er mine største støttespillere og livets heiagjeng. Takk for at dere alltid har troen på meg, når min er helt fraværende. Elsker dere.

Marte Slette Glorvigen

Mai 2023

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON.....	1
1.1	FORSKNINGSSPØRSMÅL OG AVGRENSINGER.....	2
1.2	BEGREPSAVKLARINGER	4
1.3	OPPGAVEN OPPBYGNING	5
2	BAKGRUNN.....	7
2.1	LEVEKÅR OG BEHOV BLANT LØSLATTE	7
2.2	FENGSELSSTRAFF I EN VELFERDSSTAT	10
2.2.1	<i>Straff og makt</i>	10
2.2.2	<i>Rehabilitering og inkludering</i>	11
2.3	TILBAKEFØRING, VELFERDSAPPARATET OG FRIVILLIGHET	14
2.3.1	<i>Tilbakeføring og avstand i Norden</i>	16
2.3.2	<i>Frivillighet i et velferdssamfunn</i>	17
2.4	MITT BIDRAG OG OPPSUMMERENDE MERKNADER	18
3	TEORETISK RAMMEVERK.....	20
3.1	BOURDIEU: KONFLIKTTEORI OM SOSIAL ULIKHET	20
3.1.1	<i>Sosiale rom og kapital</i>	20
3.1.2	<i>Byråkratisk felt og habitus</i>	22
3.1.3	<i>Kritiske implikasjoner og relevans</i>	24
3.2	EMPOWERMENT OG MOTMAKT	25
3.2.1	<i>Personlig makt strategier</i>	26
3.2.2	<i>Kollektiv motmakt</i>	27
3.3	DESISTANCE TEORI.....	27
3.3.1	<i>Subjektive og strukturelle faktorer</i>	28
3.3.2	<i>Primær, sekundær og tertiær desistance</i>	29
3.3.3	<i>Assisted desistance</i>	30
3.3.4	<i>Desistance og tilbakeføring</i>	31
3.3.5	<i>Oppsummerende merknader</i>	33
4	METODE.....	35
4.1	KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJU.....	35
4.2	UTVALG OG REKRUTTERING.....	36
4.2.1	<i>Rekrutteringsprosessen</i>	37
4.2.2	<i>Presentasjon av informanter</i>	38
4.2.3	<i>Utvalgets begrensinger</i>	40
4.3	PLANLEGGING OG GJENNOMFØRING AV INTERVJUENE.....	41
4.3.1	<i>Intervjuguide</i>	41
4.3.2	<i>Gjennomførelse av intervjuer</i>	43
4.4	ANALYSEPROSESSEN.....	44
4.5	DATAKVALITET I KVALITATIV FORSKNING	45
4.5.1	<i>Validitet og overførbarhet</i>	45
4.5.2	<i>Relabilitet</i>	46

4.6	ETISKE REFLEKSJONER.....	47
4.6.1	<i>Informert samtykke</i>	47
4.6.2	<i>Anonymisering</i>	47
5	ANALYSE	49
5.1	MØTET MED VELFERDSAPPARATET, SOSIALE ROM OG AVMAKT.....	49
5.1.1	<i>Økonomisk kapital, overføringer og etablering av «stabilt nytt liv»</i>	49
5.1.2	<i>Helsejenester: Behov og tilgang</i>	57
5.1.3	<i>Tålmodighet som språk, habitus og kapital</i>	60
5.1.4	<i>(Av)makt i «systemet»</i>	64
5.1.5	<i>Oppsummerende merknader</i>	67
5.2	DESISTANCE-PROSESSER I MØTET MED VELFERDSAPPARATET.....	68
5.2.1	<i>Jobben med “å bli normal” og stigma</i>	69
5.2.2	<i>Familierelasjoner og sekundær desistance</i>	72
5.2.3	<i>Frivillige organisasjoner - kollektiv motmakt og desistance</i>	75
5.2.4	<i>Enkeltpersoner og assisted desistance</i>	79
5.2.5	<i>Oppsummerende merknader</i>	80
6	DISKUSJON	81
6.1	OPPLEVELSE AV STRAFFEN OG MULIGHETER FOR GOD TILBAKEFØRING.....	81
6.1.1	<i>Import- og eksportmodellen og straff</i>	82
6.1.2	<i>Passiv vs aktiv deltagelse</i>	84
6.2	STYRING: VERDIER OG FORVENTINGER.....	85
6.2.1	<i>Praktiseres verdien om tilgivelse?</i>	86
6.2.2	<i>Nyliberalisme og trygghet</i>	87
6.3	DELTAGELSE OG FRIVILLIGHET I EN VELFERDSSTAT.....	88
6.3.1	<i>Normalitet og desistance</i>	88
6.3.2	<i>Frivillige organisasjoner og sosial ulikhet</i>	91
6.4	VIDERE FORSKNING OG AVSLUTTENDE MERKNADER.....	94
7	AVSLUTNING	97
	REFERANSELISTE	99
	VEDLEGG	108
	VEDLEGG 1 – GODKJENNELSE FRA SIKT.....	108
	VEDLEGG 2 – INTERVJURUNDE LØSLATTE.....	110
	VEDLEGG 3 – INFORMASJONSSKRIV LØSLATTE.....	112
	VEDLEGG 4 – INTERVJUGUIDE ANSATTE.....	115
	VEDLEGG 5 – INFORMASJONSSKRIV ANSATTE.....	117

1 Introduksjon

«Når folk er langt nede og har det kjipt, da forholder ikke alltid systemet seg til det.»

Eva – løslatt fra fengsel

Sitatet over er hentet fra Evas svar på hvordan hun opplevde møtet med velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet etter å ha sonet en dom i fengsel. Det var i 2021 4 121 mennesker som ble løslatt fra en fengselsdom sonet i anstalt i Norge slik som Eva også ble (Statistisk sentralbyrå, 2023). Dette utgjør 4 121 mennesker som skal starte livet i frihet etter korte eller lange opphold i fengsel. Et ordtak sier: «med frihet følger ansvar», men hvilket ansvar følger med for hver enkelt person når man som straffedømt skal tilbakeføres til samfunnet? Hvordan fordeles ansvaret seg mellom det offentlige velferdsapparatet, frivillige organisasjonene og personene selv som tilbakeføres til samfunnet? I 2017 kom regjeringen med en ny plan som uttrykker en «nasjonal strategi for samordnet tilbakeføring etter gjennomført straff 2017-2021» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Denne strategien lister opp en rekke tiltak som skal bidra til å dekke det som ofte omtales som «glippsoner» i møtet med samfunnet etter soning. Glippsonen blir ofte omtalt som noe som kan oppstå som følge av for dårlig samordning av tjenester før, under og etter tilbakeføring til samfunnet (Falck, 2015; Andvig & Karlsson, 2021). Det har i nyere tid blitt rettet kritikk for mangel på koordinering mellom kriminalomsorgen og ansvarlige departementer i overgangen fra fengsel til frihet (Riksrevisjonen, 2022). Uttalelsen under kom fra Riksrevisor Karl Eirik Schjøtt-Pedersen til Tv2 i forbindelse med publiseringen av Riksrevisjonens nyeste rapport og poengter det som må være formålet med straffen:

«Er man ikke nok bevisst på at man skal nå hele siktemålet med soningen, at den innsatte ikke skal havne tilbake i kriminalitet, er man helt avhengig av at man får en god tilbakeføring til samfunnet ved løslatelse.»

Tvedt & Talsnes, 2022

God tilbakeføring er viktig fordi de innsatte i norske fengsler er en sammensatt gruppe med flere utfordringer som rus, gjeld og helse, og det er derfor viktige hensyn som må tas for å oppnå en god tilbakeføring til samfunnet (Revolv, 2015). Med den presenterte statistikken og kritikken som er rettet mot praksisen for tilbakeføringen følger det også et ansvar fra det norske

velferdsapparatet ute i samfunnet for hvordan disse menneskene blir møtt i tilbakeføringen til samfunnet. Noen av de har sonet lange dommer, andre har sonet korte. Felles for de alle er at mange behov som blant annet bolig, jobb, økonomiske ytelser og helsetjenester.

Løslatelsen er ofte omtalt som «den farlige løslatelsen», da det er mange risikoer forbundet med å løslates fra fengsel som blant annet selvmord og sjansen for å begå nye lovbrudd (Riiser & Fagernæs-Håker, 2018). En av grunnene det pekes på for å forklare dette er at mange løslatte er uten tilbud og tiltak når de skal tilbakeføres til samfunnet. Kontakt med og overføring av ansvaret fra kriminalomsorgen til løslatelseskommunen beskrives ofte som problematisk og frivillige organisasjoner er ofte noen som delvis fyller dette tomrommet (Falck, 2015, s. 74).

Helse er en komponent som henger tett sammen med levekårsfaktorer som yrkesaktivitet og den generelle muligheten for å delta i sosialt liv, og vi vet at den generelle helsen til innsatte i norske fengsler er langt dårligere enn den øvrige befolkningen (Revolv, 2015, s. 36). Videre vet vi at 58% av alle løslatte ikke har en jobb eller er tilknyttet et studiested etter løslatelse (Revolv, 2015, s. 69). Dette gjør at en stor andel av de som tilbakeføres til samfunnet fra fengsel er avhengige av økonomiske ytelser fra NAV. Blant de som mottok sosialhjelp i den generelle befolkningen fra NAV i 2020 utgjorde 40 prosent av dem enslige menn og andelen enslige kvinner utgjorde 23 prosent (NTB, 2021). Videre ser vi en økning av personer i det norske samfunnet som benytter seg av frivillige organisasjoner for bistand til for eksempel å dekke sitt behov for nødvendige husholdningsartikler (Fløtten, Frisell og Hansen, 2023, s. 51).

Det norske samfunnet har ofte blitt omtalt som et særlig egalitært samfunn der velferdsstaten skal dekke sosiale rettigheter og arbeid til alle (Kildal, 2013, s. 88). Videre er det norske samfunnet også omtalt som et tilgivende samfunn der vi står for tanker som likhet og verdier knyttet til at mennesker som har gjort noe galt en gang kan endre seg, fortjener en ny sjanse og at de kan vende tilbake til samfunnet etter soning (Ugelvik, 2022, s. 168). Med dette som bakteppe tar denne oppgaven sikte på å undersøke hvordan tidligere innsatte opplever møtet med velferdsapparatet ved førstelinjene etter soning, og hvordan disse møtene er med å bidra til desistance samt hvordan de frivillige organisasjonene bistår i dette arbeidet.

1.1 Forskningsspørsmål og avgrensinger

Tematikken for oppgaven er hvordan tidligere innsatte opplever møtet med velferdsapparatet etter endt soning, og hvordan disse erfaringene kan være med på å hemme og fremme at

personer ikke begår kriminalitet etter tilbakeføringen til samfunnet. Det er møtet med tjenester og ytelser i NAV (bo, arbeid og økonomiske ytelser) i kommunene og videre helsetjenesten, derav fastleger, som til sammen utgjør en del av førstelinjen i det norske velferdstilbudet (Arbeids- og velferdsdirektoratet & Helsedirektoratet, 2021, s. 14) i *velferdsapparatet* oppgaven tar sikte på å belyse. Oppgaven vil undersøke erfaringer knyttet til hvordan løslatte opplever møtet med hjelpeapparatet og de ytelser og tjenester de føler de har behov for, samt å se disse erfaringene i lys av mulighetene for å skape seg en varig desistance-prosess etter soning. I lys av dette er det lansert tre forskningsspørsmål som oppgaven tar sikte på å besvare:

Hoved-forskningsspørsmål:

- Hvordan opplever tidligere innsatte møtet med velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet etter endt soning, og hvilke erfaringer preges dette møtet av?

Underforskingsspørsmål:

- På hvilke måter benytter tidligere innsatte seg av frivillige organisasjoner som supplement i møtet med velferdsapparatet i tilbakeføringen?
- På hvilke måter kan disse opplevelsene være med på å fremme og hemme desistance-prosesser for tidligere innsatte i overgangen fra fengsel til samfunnet?

Innledningsvis ønsket jeg å se på hvordan tidligere innsatte opplever møtet med helsetilbud etter endt soning, men innså tidlig at med de dataene jeg hadde samlet inn måtte oppgaven favne bredere. Det ble tydelig at det for samtlige informanter var andre fokusområder etter endt soning som økonomi og jobb. Formålet med oppgaven er å utforske subjektive møter i etablering av kontakt med velferdsapparatet, og på den måten dekke et kunnskapshull som redegjøres for i oppgavens bakgrunns kapittel. I tillegg til dette som formål har studien også som formål å undersøke hvilke erfaringer dette møtet preges av, og hvilke strategier løslatte bruker i møtet med dette tilbudet for å fortsette en desistance prosess i tilbakeføringen til samfunnet. Oppgavens problemstilling vil bli besvart i lys av utvalgt teori, og det er på den måten viktig å være klar over at oppgavens funn kunne blitt sett i et annet lys eller fremstå annerledes med et annet teoretisk rammeverk. Videre er oppgavens forskningsspørsmål avgrenset og tilpasset slik at oppgavens innsamlede empiri kan gi svar på dem. Å komme fram til oppgavens forskningsspørsmål har på den måten vært en dynamisk prosess.

1.2 Begrepsavklaringer

Oppgaven innleder gjennom tema og forskningsspørsmål ulike begreper og det vil videre bli foretatt en kort innledende begrepsavklaring for å presisere hva som utgjør oppgavens standpunkt til feltet den er en del av.

Tilbakeføring

Oppgaven vil bruke ordet *tilbakeføring* i en fysisk betydning og erkjenner dermed at det ikke trenger å bety rehabilitert, men mer en overflytting i fysisk form fra fengsel til samfunnet og etablering av nytt liv i tiden etter løslatelse. De engelske begrepene om «re-entry», «re-settlement», «reintegration» og tilsvarende norske «tilbakeføring» og «gjenbosetting» er noen eksempler på begreper som henviser til et fenomen som omhandler personers forflytting fra fengsel til samfunnet og etablering av livet etter ett eller flere opphold i fengsel (LeBel, 2020; Johnsen & Fridhov, 2019). Denne oppgaven har hentet bidrag fra disse forskningsområdene, og vil vektlegge den delen av tilbakeføringen som handler om møtet med velferdsapparatet og frivillige aktører ute i samfunnet etter løslatelse, samt elementer som vil kunne ha betydningen for desistance-prosess i dette møtet. Begrepene som «tidligere innsatte» og «løslatte» vil bli brukt litt om hverandre i oppgaven der de beskrives i litt ulike settinger av prosessen, men begge formuleringer henviser til informantene som er tilbakeført til samfunnet fra fengsel.

Desistance

Videre bruker oppgaven begrepet om *desistance* som er med på å presisere at oppgavens utgangspunkt ikke er eksplisitt hvorvidt tilbakefall til kriminalitet skjer eller ikke, men at den har et bredere og mer dynamisk syn på å avstå fra kriminalitet. Desistance blir ofte definert som et fenomen som fokuserer på *endring* som fører til prosesser bort fra et liv med kriminalitet og en endring i for eksempel identitet (Kazemian, 2016, s. 52). Oppgavens teorigapittel redegjør videre for oppgavens rammeverk knyttet til desistance.

Det norske velferdsapparatet

Norsk velferdsmodell styres etter et prinsipp om velferd, og herunder inngår blant annet ulike kommunale ordninger og tjenester (Sandvin, Vike og Anvik, 2020, s. 29). Dette er noe som alle informantene var involvert i, i større i eller mindre grad, og fremhevet som viktig å få på plass i tilbakeføringen til samfunnet. Det ble dermed ansett som en helt avgjørende faktor for å «etablere» seg på nytt igjen i samfunnet etter soning. Kommunene har en viktig rolle innenfor norske velferdsordninger og det er kommunene som har ansvaret for å prioritere og fordele de

tilgjengelige ressurser (Sandvin, et.al., 2020, s. 39). Oppgaven benytter seg av begrepet «velferdsapparat» og tar på den måten sikte på å undersøke erfaringer knyttet til et begrenset omfang av disse gjennom tilgang til økonomiske ytelser fra NAV (Arbeid- og velferdsforvaltningen), samt førstelinjevelferdstjenester som arbeidsrettet kurs og helsetjenester, som for eksempel fastlege (Helse- og omsorgsdepartementet, 2022). De kommunale og statlige NAV-ordningene samt fastlege er for samtlige løslatte første steg i å etablere et liv i tilbakeføringen til samfunnet (Falck, 2015, s. 13-14). Oppgaven favner relativt bredt da erfaringene informantene har gjort seg består av et spekter innenfor det offentlige velferdsapparatet representert av NAV og fastlegene. Oppgavens metodekapittel redegjør videre for refleksjoner knyttet til dette. Fokuset for oppgaven vil ligge på de subjektive erfaringene de løslatte har i møtet med å etablere kontakt med velferdsapparatet i tråd med sine egne behov etter løslatelse, og vil ikke fungere som en kartlegging av hvilke velferdsordninger og tjenester som fungerer og ikke, men en overordnet analyse av opplevelser og erfaringer.

Frivillige organisasjoner

Fra over 180 år siden til i dag har mange frivillige organisasjoner blitt etablert her til lands, med formål om å tette noe av den glippsonen som kan oppstå mellom kriminalomsorg og velferdsapparatet her ute i samfunnet og er blitt beskrevet som en sentral ressurs for tidligere innsatte i tilbakeføringen til samfunnet (Falck, 2015, s. 61). Alle informantene har samtidig hatt kontakt med flere frivillige organisasjoner som tilbyr støtte til løslatte, slik som Wayback, Retretten, Blå Kors og Nettverk etter soning, som alle er organisert og tilbyr litt ulike tjenester. Felles for de alle er at de byr på sosialt nettverk og rusfrie aktiviteter (Falck, 2015, s. 65-68). Formålet med oppgaven er ikke å undersøke virkningen av et konkret tilbud, men heller de faktorer informantene trekker frem som nyttige med frivillige organisasjoner i etableringen av velferdsgoder i tilbakeføringen til samfunnet. Alle informantene ble rekruttert gjennom samme frivillig organisasjon, men hadde alle løpende kontakt med flere andre frivillige organisasjoner på samme tid. Se oppgavens metodekapittel for flere refleksjoner knyttet til dette.

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av sju kapitler. **Kapittel 1** består av en innledning og oppgavens forskningsspørsmål og avgrensinger. **Kapittel 2** inneholder en grundig presentasjon av bakgrunnen for oppgaven. Det beskrives innledningsvis levekår blant innsatte og løslatte i Norge. Videre redegjøres det for norsk velferdsstatlig og kriminalomsorgens utvikling. Deretter

belyser kapittelet forskning på tilbakeføring i nordisk kontekst. Til slutt redegjøres det for oppgavens bidrag til feltet.

Kapittel 3 redegjør for oppgavens teoretiske rammeverk. Først presenteres perspektivet til Bourdieu om maktfordeling gjennom kapital, felt og habitus. Videre redegjøres det for avmakt og empowerment, før det til slutt redegjøres for desistance-forskning innenfor kriminologien med medfølgende forskning på feltet.

Kapittel 4 er oppgavens metodekapittel som tar for seg de metodiske valgene som er foretatt i løpet av prosjektet fra start til slutt. Det blir blant annet redegjort for prosessen knyttet til rekruttering og veien til oppgavens utvalg, forberedelse og gjennomføring av intervjuer, og den analytiske fremgangsmåten som ble benyttet. Kapittelet tar også for seg forskningsetiske vurderinger og det diskuteres implikasjoner knyttet til datakvalitet.

Kapittel 5 er oppgavens analysekapittel. Her vil oppgavens funn bli analysert og presentert i lys av det teoretiske rammeverket presentert i kapittel 3. Dette kapittelet består av to deler. Først en del som tar for seg det fysiske møtet mellom informantene og det øvrige velferdstilbudet i tilbakeføringen til samfunnet. Den andre delen tar for seg hvilke implikasjoner dette møtet har for desistance-prosessen til informantene og hvilke funksjoner frivillige organisasjoner utgjør i tilbakeføringen for informantene.

Kapittel 6 inkluderer en bredere kriminologisk diskusjon av tidligere forskning og det lanserte teoretiske rammeverket basert på oppgavens enkelte funn.

Kapittel 7 er en avslutning på oppgaven med oppsummering av oppgavens funn strukturert som et direkte svar på oppgavens tre forskningsspørsmål. Kapittelet gir også anbefalinger til videre forskning på feltet.

2 Bakgrunn

I denne delen av oppgaven vil det bli redegjort for bakgrunnen for studien og konteksten funnene for oppgaven vil bli diskutert i lys av. Først vil det bli redegjort for levekårene til innsatte i norske fengsler før, under og etter soning. Videre vil det redegjøres for retningslinjer for skandinavisk fengselsstraff og nordisk velferdsmodell. Videre vil formålet med straffen og prinsipper for straffegjennomføring i Norge belyses. Til slutt vil det bli redegjort for retningslinjer og forskning i forbindelse med tilbakeføring fra fengsel med fokus på blant annet betydningen av frivillige organisasjoner.

2.1 Levekår og behov blant løslatte

I 2014 ble det gjennomført en undersøkelse som undersøkte hvordan levekårene til innsatte i norske fengsler er. Der blir det slått fast at innsatte i norske fengsler scorer lavere på alle levekårsbarometeret enn referansegruppen i den øvrige befolkningen (Revolv, 2015). Dette gjelder blant annet bosituasjon, arbeid, relasjon til familie, rusbruk, helse og økonomisk situasjon. I nyere tid har det kommet forskning på ulikhet i helse og livskvalitet i Norge fra 2014 til 2022 hvor det avdekkes blant annet den økende sosiale ulikheten for innsatte i norske fengsler (Goldblatt, Castedo, Allen, Lionello, Bell, Marmot, von Heimburg og Ness, 2023, s. 112). Disse tallene er ikke like utfyllende som Revolds (2015) rapport så den videre redegjørelsen vil benytte hans rapport med supplement fra andre bidrag. Det er på en måten viktig å være oppmerksom på at disse tallene begynner å bli noe gamle.

Undersøkelsen til Revold (2015, s. 20) viser at 68 prosent av innsatte hadde en bolig de eide eller leide før innsettelse, som utgjør en vesentlig lavere andel enn befolkningen som helhet. Det er samtidig forventet at tre av fire innsatte har et sted å bo etter løslatelse. Det forventes at 21 prosent vil flytte i egen eid bolig, og 35 i en bolig de leier. 20 prosent planlegger å bo hos familie, venner, trygdebolig eller liknende etter løslatelse (Revolv, 2015, s. 68).

Nesten syv av ti innsatte har ingen utdanning utover grunnskolen mot litt over to av ti av de som befinner seg i referansegruppen. Det er rimelig å anta at dette er en bidragsyter til at under fire av ti var i lønnet arbeid ved innsettelse, sammenliknet med referansegruppens andel som tilsvarer åtte av ti (Revolv, 2015, s. 20). Videre oppgir kun 36 prosent av de innsatte at de hadde inntektsgivende arbeid som hovedinntekt før løslatelse (Revolv, 2015, s. 26). Forskning viser at jobb kan være et tegn på at man har tatt avstand fra kriminalitet snarere enn noe som fører til

at dette skjer (Skardhamar & Savolainen, 2014, s. 263). I nær tilknytning til dette har 81 prosent av de innsatte gjeld. Dette samsvarer med andelen blant den øvrige befolkningen, samtidig som en stor andel av de innsatte ikke har fast inntekt, noe som ofte gjør håndtering av gjeld krevende (Revold, 2015, s. 29). Flesteparten av de innsatte har flere typer gjeld og på den måten er økonomiske utfordringer for tidligere innsatte en stor byrde for deres totale livssituasjon. Forskning viser at gjeld og gjeld som øker under soning er en stor hindring for mange tidligere innsatte i tilbakeføringsarbeidet gjennom at det blant annet har store negative virkninger på den psykiske helsen til løslatte (Todd-Kvam, 2019; Gålnander 2022).

Levekårsundersøkelsen kartla også egenopplevd sosial status og sosioøkonomisk bakgrunn. Et flertall av de innsatte legger seg på under et midtpunkt på skalaen når det angår status i samfunnet. 11 prosent plasser sin egen status på «bunnen av samfunnet». Dette står i kontrast til de i referansegruppen der kun 1 prosent plasserer seg så lavt. 41 prosent plasserer seg på nest nederste nivå i samfunnet, mot 4 prosent i referansegruppen. Motsatt fordeling skjer i de øvre siktene i samfunnet der en betydelig lavere andel av de innsatte plasserer seg i de øvre samfunnslag sammenlignet med den øvrige befolkningen (Revold, 2015, s. 30). En fast jobb er med på å strukturere hverdagen, kan gi et sosialt nettverk, sosial status og ikke minst en legal inntekt, så til tross for at arbeid alene ikke utlukkende forhindrer tilbakefall henger arbeid og opplevelse av sosial status tett sammen (Skardhamar & Telle, 2009, s. 47). Den norske kriminologen Nils Christie (1982, s. 117) uttalte at «vis meg dine fanger, og jeg vil si deg hvem du er», og han mente med det at hvis likhetsidealer hadde vært ivaretatt i det norske samfunnet ville man sett dette i fangebefolkningene. På den måten mente han at sammensetningen av innsatte gir et tydelig bilde på fundamentale ulikheter i samfunnet vårt.

Man vet at bruk av rusmidler kan føre med seg mange andre levekårsutfordringer, og rusmiddelbruk er overrepresentert blant innsatte i norske fengsler. Det er ikke en større andel av innsatte som drikker alkohol enn med sammenliknbare grupper i befolkningen, men det er mer vanlig å drikke mye og ofte (Revold, 2015, s. 49). Videre vet vi at et klart flertall av de innsatte brukte narkotika i året før de ble satt i fengsel (opp mot 90 prosent) mot 7 prosent i referansegruppen. Det finnes samtidig forskjeller i type narkotika der de innsatte brukte sterkere former for narkotika enn referansegruppen (Revold, 2015, s. 52). Andelen av de som brukte narkotika ukentlig er 37 prosent høyere blant innsatte som har sonet flere ganger enn de som soner første dom (Revold, 2015, s. 53). Vi vet at en følelse av ansvar til barn og øvrige familie kan være en bidragsyter til å oppleve smerte ved eventuelle tilbakefall til rus og kriminalitet

som gjør at disse relasjonene fungerer godt som motivasjon til varig endring (Gjeruldsen & Jensen, 2021, s. 220).

Tett knyttet til de øvrige levekårsbarometrene over er helse, noe som både påvirker og blir påvirket av andre forhold. Andelen av de innsatte som vurderer sin egen helse som god er på 60 prosent, mens tilsvarende 83 prosent av referansegruppen sier det samme (Revold, 2015, s. 36). 55 prosent av de innsatte oppgir at de har en sykdom eller lidelse og dette er til sammenligning på 37 prosent i referansegruppen. Her er det også store forskjeller mellom de eldre og yngre innsatte, der de eldre har signifikant dårligere helse enn yngre (Revold, 2015, s. 37). Dette gjelder også de psykiske utfordringene. På spørsmål om psykiske plager de siste tre månedene forteller til sammen 90 prosent av de innsatte at de har hatt psykiske plager i en eller annen form, noe som er signifikant høyere enn de under 10 prosentene i referansegruppen som har opplevd det samme (Revold, 2015, s. 39). En faktor som kan spille inn her er at 4 av 10 innsatte i norske fengsler opplyser at de ble mishandlet i oppveksten sin (Revold, 2015, s. 15). Dette vitner om en tøff start på livet ute for mange, og at barndom, kriminalitet og fengsling samlet skaper flere former for psykiske plager. Vi vet at det er en signifikant sammenheng mellom det å ha gjeld og øvrige psykososiale forhold hos personer som blir løslatt fra fengsel (Todd-Kvam, 2019, s. 1491).

Som nevnt innledningsvis ble totalt 4 121 mennesker løslatt fra fengsel etter fengselsdom sonet i anstalt i 2021, mens det tilsvarende tallet for dette i 2011 var på 7 201 (Statistisk Sentralbyrå, 2023). Dette skyldes en rekke forhold blant annet innføringen av elektronisk fotlenke (EK) i 2008. Dette fører til at mange soner fengselsdommer ute i samfunnet, og følgelig har også innsattpopulasjonen endret seg (St. Meld 37(2007-2008), s. 127). Denne endringen kommer blant annet av at de som gjennomfører straff med EK er en gruppe med mennesker som har høyere sosioøkonomisk bakgrunn enn den øvrige fengselsbefolkningen som følge av at det stiller enkelte krav til individer som skal få mulighet til å sone med EK slik som blant annet arbeid eller skole, samt krav om egen bolig (Skardhamar, 2013, s. 18 og 25). Innsattpopulasjonen i Norge har blitt eldre enn den var noen år siden, og i dag er til sammen 42% av de innsatte over 50 år (Meld. St. 39 (2020-2021), s. 35). Dette danner et viktig bakteppe for hvordan løslatte fra fengsel opplever møtet med velferdsapparatet etter soning da gruppen blir eldre og har lavere sosioøkonomisk bakgrunn enn de hadde før blant annet innføringen av EK.

2.2 Fængselsstraff i en velferdsstat

De sosialdemokratiske velferdssystemene er ofte omtalt som «faren» til den ledende velferdsmodellen og lener seg på en tanke om likhet, rettferdighet, frihet og solidaritet – som alle bidrar til sosial utjevning (Esping-Andersen, 1990, s. 12). Videre bygger den på velferd og arbeid – der flest mulig er i arbeid og færrest mulig er avhengig av økonomiske overføringer (Esping-Andersen, 1990, s. 28). Dette er senere blitt videreutviklet til konseptet om «Den nordiske velferdsmodellen». Modellen beskriver stater som består av eksepsjonell egalitær styring, og en tanke om at «alle har like muligheter» (Lappi-Seppälä, 2007, s. 219). Det er til tross for dette argumentert for at den norske velferdsstaten er på vei til å bestå av en mer kontraktstenking enn tidligere, med strengere regler for støtte til de fattige i samfunnet og mindre fokus på verdiget enn tidligere (Kildal, 2013, s. 93). I forlengelse av dette er det foretatt store effektiviseringstiltak i norsk forvaltning gjennom blant annet ABE- reformen som ble innført for å effektivisere totalt fem statlige virksomheter, derunder blant annet kriminalomsorgen og NAV (Oslo Economics & Agenda Kaupang, 2018; Oppegaard, Seip og Svalund, 2019). Økonomien til førstelinjen i velferdsapparatet og kriminalomsorgen har som følge av blant annet ABE-reform og andre nedskjæringer i budsjett blitt påvirket av dette og det er senere bekreftet at kuttene har påvirket tjenestetilbudet i begge institusjoner (ibid).

2.2.1 Straff og makt

Fængselsstraff er en maktutøvelse fra staten på en borger, og er den sterkeste formen for maktmiddel som kan benyttes. Det er presisert at formålet med fængselsstraffen her til lands er frihetsberøvelse, som betyr at straffen skal oppleves som et onde, men kun gjennom at din frihet som menneske blir fratatt deg (Meld. St.38 (2020-2021), s. 14). Straffeideologien i Norge handler blant annet om å garantere samfunnet i og utenfor fengselet trygghet, sikkerhet, ro og orden (Hammerlin, 2021, s. 22). Makt er ofte et ord med negative assosiasjoner fordi det beskriver en form for tvang gjennom å få enkelte mennesker til å gjøre eller ikke gjøre en bestemt handling. Makt er samtidig mye mer enn ren tvang og kan omfatte mange former for formell kontroll (Ugelvik, 2019, s. 47). Maktutøvelse i form av fængselsstraff er i Norge regulert gjennom flere ulike soningsprinsipper, og det sentrale er at dine borgerrettigheter skal ivaretas, og et av prinsippene som kriminalomsorgen styres etter er i forlengelse av dette *normalitetsprinsippet* (Meld. St. 38 (2020-2021), s. 15). Det innebærer at livet under straffegjennomføringen så langt som mulig skal være likt som livet ute i samfunnet. Straffen skal på den måten ikke være mer tyngende enn nødvendig (ibid.) Dette innebærer blant annet å

gjøre hverdagslige ting som å vaske klær, lage mat, gå på jobb og ta ansvar for ulike deler av eget liv.

Videre kan man si at gjennom at elementære borgerrettigheter og normalitet skal opprettholdes styres norske fengsler etter det som omtales som *importmodellen*. Dette innebærer at alle samfunnets ordinære tjenester skal yte tjenester også til innsatte, gjennom et forvaltningssamarbeid mellom alle offentlige tjenester som omhandler blant annet, sosialhjelp, bolig, kurs og helsehjelp (Meld. St.38 (2020-2021), s. 15). På den måten er det et fellesansvar for flere sektorer og forvaltningsnivåer at formålet med straffen gjennom redusert tilbakefall til ny kriminalitet oppnås (ibid.). Hammerlin (2021, s. 563) åpner samtidig for at det er mulig å være kritisk til importmodellen og den utlukkende reformerende «velferdsinstitusjonen» som fengsel har blitt ansett å være. Dette fordi man som følge av «import av velferdstjenester» utelater faktorer som at fengselssystemet har en belastende grunnform som består av maktstrukturer og kontroll. Han etterspør dermed en bredere diskusjon rundt det potensielt sammensatte bildet av importmodellen, og hvordan fangenes omsorgs- og hjelpebehov kvalitetssikres og utvikles gjennom at det er motstridende hensyn og praksisformer i et system der importen av tjenester skjer (Hammerlin, 2021, s. 563). Det er hevdet at når innsatte soner i fengsel og taper sin frihet kan de som følge av dette bli utsatt for en del smerter som for eksempel følelser av avmakt, marginalisering og inntrykket om at de har en usikker fremtid i møte (Hammerlin, 2021, s. 559). Videre har også forskning presisert at innsattes erfaringer med straff viser at det er et mangfoldig fenomen, og ikke utlukkende trenger å være forbundet med en pine (Lundeberg, 2018). I fengsel kan man for eksempel delta på kurs i regi av NAV og flere innsatte oppgir at soning har gitt håp om å få seg jobb og bolig etter soning (Lundeberg, 2018, s. 141). Slik er importmodellen tenkt å virke i praksis, da man som innsatt i norske fengsler får tilgang til for eksempel kurs inne i fengselet i regi av NAV som også gjennomføres ute i samfunnet. Det samme gjelder også helsetilbud, der fengselslegen er ansatt av kommunen, og hvor man kan henvises til klinikker utenfor fengselet av fengselslegen når det er behov for dette (Hellebust, Smith, Lundeberg og Skilbrei, 2021, s. 55). På den måten blir dette et ledende prinsipp for norsk kriminalomsorg som skal styres med formål om å oppnå en av de uttalte formålene med straffen som er rehabilitering. Neste del vil ta for seg dette temaet.

2.2.2 Rehabilitering og inkludering

Det er kriminalomsorgen som har ansvaret for å gjennomføre straffen og formålet med straffen går frem i straffegjennomføringsloven (2001, §2):

“Straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold.”

Tilfredsstillende forhold og humanisme er noe av bakgrunnen for at skandinavisk fengselspraksis er blitt beskrevet som velferdsorienterte og på den måten er blitt hevdet å tilhøre en form for skandinavisk eksepsjonalisme (Pratt, 2008a, 2008b). Det er blant annet hevdet at nordiske fengsler er humane til tross for at man er i en tid der straffepopulismen er i blomstring og at andre land bør følge vårt eksempel (Pratt & Eriksson, 2012, s. 256). I lys av dette diskuterer Hammerlin (2021, s. 22) de politiske, ideologiske, etiske, faglige og organisatoriske grunnideene for utvikling og rammene i kriminalomsorgen over flere tiår. Han beskriver at et av hovedsporene dagens norske kriminalomsorg styres etter er rehabiliterings-, habiliterings-, påvirknings- og omsorgsideologien. Begrunnelsen for en styring er todelt. For det første mener man at fengselsoppholdet skal fungere skadereduserende, og for det andre at de ulike hjelpetiltakene for den enkelte skal skape endringer i handlingsmønstre for å oppnå et kriminalitetsfritt liv etter soning (Hammerlin, 2021, s. 22). Dette utgjør et sentralt bakenforliggende element for denne oppgaven.

Ordet som typisk er brukt for å beskrive norsk kriminalomsorg og endringen man ønsker å få til innenfor fengselsmurene er rehabilitering i form av endring og å «normalisere» de innsatte i forhold til et ofte udiskuterbart normsett som staten er bygd på (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 513). Rehabiliteringstanken har gjennom midten av 1900- tallet vært gjennom en noe mer pessimistisk vending, ettersom noen mener at begrepet er for instrumentelt og beror på et ovenfra-og-ned-perspektiv på de som skal «endres». Likevel har interessen for rehabilitering har fortsatt å bestå (Hammerlin, 2021, s. 417). Enkelte mener at begrepet om habilitering rommer bredere i form av at man er avhengig av en langsom, men gradvis endring i holdninger og handlingsmønstre. Habilitering brukes ofte i form av å dyktiggjøre seg i noe, eller å få ferdigheter og kompetanse gjennom for eksempel arbeid, kultur og sosialt samvær (Hammerlin, 2021, s. 417). Oppgaven vil for enkelhetens skyld benytte begrepet om rehabilitering, men det er samtidig viktig å presisere at ordet har en mening forbi det medisinske og behandlingsmessige sporet, og brukes mer om en prosess der individer tilegner seg ferdigheter og kompetanse de ikke nødvendigvis noen gang har hatt, samt at de tar eierskap til eget liv.

Norsk straffegjennomføring og tilbakeføringspraksis kjennetegnes i dag ved at den skal være humanistisk med forutsetning om at mennesker kan foreta en positiv og konstruktiv endring:

Mennesket er unikt og ukrenkelig. Dette innebærer at den enkelte har rett til å ta egne valg og er ansvarlig for konsekvensene av dem. Straffegjennomføringen både i fengsel og frihet bygger på dette. Det får også klare konsekvenser ved at alt som skjer i rehabiliteringsøyemed, må skje frivillig. Det betyr at den straffedømte skal være aktør i sitt eget liv, både under og etter straffegjennomføringen, ikke et objekt for hva kriminalomsorgen og andre etater tror eller mener er det beste for ham.

(St. Meld. 37 (2007-2008), s. 20)

Gjennom budskapet i sitatet over er det tydelig at alt av behandling og rehabilitering skal skje frivillig og at hvert enkelt individ må ta konsekvensene av egne valg også i rehabiliteringsarbeidet. Individualisering og aktørskap kan ha positive virkninger gjennom at mennesker tar eierskap til egen endringsprosess, samtidig som en høy grad av individualisering i straffegjennomføringen er problematisk i et likhetsperspektiv da ofte personlige relasjoner, forhold og tilgang til ressurser i fengsel legger føringer for hvilket tilbud de ulike aktørene får (Lundeberg, 2017, s. 264-265).

Kriminalomsorgen skal sørge for at fengselsoppholdet er skadereduserende, samtidig som at de må foreta vurdering som bidrar til at den er en forholdsmessig økonomisk styrt etat (Hammerlin, 2021, s. 22). Måten kriminalomsorgen har blitt styrt har endret seg gjennom årene og på 1990-tallet kom det som regnes som et skille der også norsk kriminalomsorg ble påvirket av en påtroppende nyliberal markedsøkonomisk logikk om effektivisering og mål-økonomistyring (Hammerlin, 2021, s. 257). Det er et anerkjent fenomen at en god tilbakeføring og kriminalomsorg er viktig, og at dette er forbundet med økonomiske kostnader. Det er samtidig poengtert at en god kriminalomsorg er en kriminalomsorg som våger å satse på at mennesker kan endre seg, tåler å bli skuffet og som ikke slutter å prøve på nytt (Mjåland & Ugelvik, 2021, s. 230). Som en forlengelse av den etablerte typologien om at skandinaviske velferdsstater er inkluderende og beskyttende er det i senere tid blitt stilt spørsmål ved om den norske straffeeksepsjonalisme forstått står (Shammas, 2016). Dette blant annet som følge av endringer i velferdsstaten gjennom en mer straffende straffepolitikk som kan ses som mer ekskluderende, og en økende differensiering basert på sosioøkonomisk bakgrunn i samfunnet (Shammas, 2016,

s. 58). Tanken om at eksepsjonell skandinavisk fengselspraksis ikke er så universelle som man først tenker er diskutert også gjennom at humanitære og egalitære verdier blir utfordret gjennom blant annet behandling av utenlandske borgere i fengsel (Smith & Ugelvik, 2017a, s. 20; Ugelvik & Damsa, 2017). Dette vil ikke være relevant for denne oppgaven direkte, men det danner et viktig bakteppe for eksepsjonalisme-tanken som senere vil bli diskutert i oppgavens diskusjon. I forlengelse av dette har det også blomstret en debatt om de velferdsstatlige verdiene vi har i samfunnet er så innlemmet i straffepraksisen som man først tenkte, da vi ved flere anledninger har fått kritikk for bruken av isolasjon i norske fengsler og den skaden dette påfører de innsatte (Sivilombudsmannen, 2019, s. 32).

I lys av den presenterte idealtypen om at norsk kriminalomsorg er å regne som eksepsjonalistisk med fokus på rehabilitering og kritikken blant annet norsk kriminalomsorg har fått, har det i den forbindelse blitt lansert en typologi som forsøker å innlemme aspekter som dekker de mer straffende elementene ved straffen også. I den forbindelse lanserer Smith & Ugelvik (2017b, s. 513) begrepet om «Big Mother penal welfare state», en typologi som blant annet beskrives som en «blandet velsignelse» å være omfavnet av. Kort fortalt er elementene knyttet til Big Mother at hun vil det beste for borgerne som er innlemmet i fellesskapet, men mister hun tillitten til deg er det stor sjanse for å bli ansette som «en av de andre» og ekskludert fra dette fellesskapet (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 513). Denne idealtypen forklarer på den måten et mer sammensatt bilde av hvordan en velferdsstatlig styrt straff kan beskrives. Det er i lys av dette viktig å være klar over at det finnes et sammensatt bilde av hvordan fengsel og straff oppleves, og det er som følge av dette konkludert med at det finnes varierende grader av eksepsjonalisme i Norge, i tillegg til at videre forskning må være mer fokusert på at det finnes variasjoner i erfaringer med soning (Lundeberg, Mjåland og Rye, 2018, s. 233). Dette utgjør også et viktig bakteppe for hvordan ulike personer opplever møtet med velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet også, da det vil være rimelig å anta at erfaringene også her ikke vil passe et ideal.

2.3 Tilbakeføring, velferdsapparatet og frivillighet

Som beskrevet over har blant annet norske fengsler blitt beskrevet som humane og velferdsorienterte. Samtidig har forskningsaktiviteten i størst grad handlet om fengsler og livet i institusjonen, mens det til sammenligning er gjort mindre forskning på løslatelse og tilbakeføringsprosesser til velferdssamfunnet i Skandinavia som helhet (Todd-Kvam & Ugelvik, 2020, s. 167). Det grunnleggende langsiktige målet med fengselsstraff i de skandinaviske landene er alltid at man skal inkludere de innsatte tilbake til samfunnet, alle kan

ende opp som ens nabo, noe som legger tydelige føringer for straffegjennomføringen (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 524-525). Straffegjennomføringsloven (2001, §4) beskriver gjeldene retningslinjer for kriminalomsorgen i tilbakeføringsarbeidet og samarbeid med andre offentlige etater:

“Kriminalomsorgen skal gjennom samarbeid med andre offentlige etater legge til rette for at domfelte og innsatte i varetekt får de tjenester som lovgivningen gir dem krav på. Samarbeidet skal bidra til en samordnet innsats for å dekke domfelte og innsattes behov og fremme deres tilpasning til samfunnet.”

Hjemmelen over presiserer at kriminalomsorgen skal sørge for en samordnet «tilpasning til samfunnet». Friomsorgskontorene rundt om i landet er de som har ansvaret for å følge opp de personene som blant annet er prøveløslatte etter å ha sonet i fengsel, noe som innebærer at om de bryter reglene for prøveløslatelse må de inn og sone resten av dommen (Todd-Kvam, 2022). Forskning viser at de ansatte saksbehandlerne som bistår de løslattes desistanceprosess opplever utfordringer knyttet til tilbakeføring for klientene sine på bakgrunn av blant annet hindringer knyttet til bruken av isolasjon, og dens følger samt også de omtalte statlige budsjettkuttene knyttet til den norske velferdsstaten (Todd-Kvam, 2022, s. 361). Kriminalomsorgen har dermed ikke bare ansvaret for å gjennomføre straffen, men de har også ansvaret for å koordinere og melde fra til ulike instanser når en straffedømt skal løslates. Det er blitt gjort mye forskning på fengsel direkte rettet mot fengsel som institusjon, men vesentlig mindre på overgangen fra fengsel til frihet. Dette er imidlertid et voksende forskningsfelt i Skandinavia og omfatter blant annet tilbakeføring og møtet med ulike velferdsstatlige tjenester etter fengselsopphold (Todd-Kvam & Ugelvik, 2020, s. 175). Kriminalomsorgen har ansvaret for å planlegge for løslatelse gjennom blant annet virkemidler som tilbakeføringskoordinatorer og ansvarsgruppemøter, hvor formålet er å samle ansvarlige aktører som skal bistå den løslatte med ulike tjenester personen trenger (Johnsen & Fridhov, 2019, s. 259). Møtet bør avholdes i god tid i forkant av løslatelse for å oppnå en så god tilbakeføring til samfunnet som mulig og den innsatte selv bestemmer om man ønsker et slikt møte eller ikke (ibid.). Denne praksisen er som innledningsvis nevnt gjenstand for kritikk:

«Det som særlig bør kartlegges er faktorer som har betydning for de innsattes tilbakeføring, for eksempel behov for bolig, helsehjelp, arbeidskvalifisering, opplæring

og økonomisk rådgivning. Det bør også kartlegges om de trenger støtte til å håndtere utfordringer med gjeld. Kartleggingspraksisen i norske fengsler er imidlertid verken ensartet eller systematisk. Hvorvidt og på hvilken måte den innsatte får kartlagt sine behov, avhenger av hvilket fengsel den innsatte gjennomfører straffen i.»

Riksrevisjonen, 2022, s. 9

I kontrast til det umiddelbare ansvaret med å koordinere overgangen fra fengsel til frihet er det kommunene som har ansvaret for ettervern etter at løslatelsen har skjedd:

«Ansvaret for ettervern, altså tiltak etter at straffen er ferdig sonet, ligger først og fremst hos kommunen der den tidligere domfelte bosetter seg.»

(St. Meld. 37 (2007–2008), s. 14)

Det ble av Regjeringen Stoltenberg i 2005 innført en tilbakeføringsgaranti, som tok sikte på å redusere tilbakefall og bygge en bro mellom fengsel og velferdsstatlige ordninger ute i samfunnet da det ofte oppstår en glippsoner mellom tilbudet i fengsel og tilbudet ute i samfunnet (Falck, 2015, s. 80). Det er senere uttalt at tilbakeføringsgarantien ble innført med optimisme, men at den smuldret bort og ble historien om en bro som alle mener at bør bygges, men som til dags dato har blitt stående uferdig (ibid.).

2.3.1 Tilbakeføring og avstand i Norden

Som nevnt over er tilbakeføring til samfunnet etter fengsel et sakte voksende forskningsfelt i Skandinavia og det er blant annet konstatert at tiden etter løslatelse fra fengsel er forbundet med en stor risiko for gjennom både sykdom, rus og selvmord – en risiko som er signifikant større for de som løslates fra høyere sikkerhet (Bukten, Skjærvø og Stavseth, 2022, s. 588). I forlengelse av dette er tilbakeføring fra et fengsel med lavere sikkerhet en viktig ressurs for de i samfunnet som ikke kan sone med EK, og er med på å gi disse personene håp og en følelse av aktørskap inn i livet ute i samfunnet (Andvig, Koffelt-Hamidane, Ausland og Karlsson, 2020, s. 216). Forskning viser at ansatte i offentlige stillinger kan være med på å legge til rette og motivere for at mennesker kommer seg bort fra kriminalitet, og at dette kan utgjøre en veldig viktig faktor i å genere håp for fremtiden til mennesker som er på en reise bort fra et liv som inneholder kriminalitet (Koffelt-Hamidane, 2022, s. 226). Den danske forskeren Annette Olesen (2017) har omtalt det som en slagmark der de tidligere innsatte skal ut og orientere seg i de mange ulike velferdstjenestene som man har behov for etter endt soning. I en nylig

undersøkelse gjennomført i Norge der informanter fra kommune, frivillighet og tidligere innsatte ble intervjuet konstatere forskerne at glippsonen fortsatt er tilstede når det angår planlegging og oppfølging etter soning (Andvig & Karlsson, 2021). Dette gjennom blant annet at aktørene ikke snakker sammen og viser til at det fortsatt er store utfordringer knyttet til kommunikasjon mellom kriminalomsorgen og kommunene (Andvig & Karlsson, 2021, s. 11).

2.3.2 Frivillighet i et velferdssamfunn

Frivilligheten er ofte omtalt som viktige medspillere for at mennesker skal oppleve tilhørighet, og frivillig innsats i Norge er blant de største i verden (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015, s. 8). Hovedformålet med denne oppgaven er å se på hvordan tidligere innsatte opplever møtet med det offentlige velferdsapparatet etter endt soning, men vi vet mange får bistand fra frivillige organisasjoner i dette møtet (Falck, 2015, s. 61). Vi vet til sammenligning relativt lite om innvirkningen arbeidet til den frivillige sektoren i straffesystemet har sammenlignet med det store omfanget det utgjør (Olesen & Rosenholm, 2021, s. 61). Samtidig er det konstatert at frivillige organisasjoner i Norge fungerer som hjelpere med å finne fram i «jungelen» av offentlige myndigheter og bistår ofte i møtet med disse (Falck, 2015, s. 62; Johnsen & Fridhov, 2019, s. 258).

Videre vet vi også at frivillige organisasjoner bidrar til å få innpass på nye områder i samfunnet og er med på å skape autonomi for individer videre i livet (Todd-Kvam & Todd-Kvam, 2021, s. 14). Slike organisasjoner er spesielt viktig i tiden rett etter løslatelse, da denne tiden kan være forbundet med mye stress og ensomhet (ibid.). I Norge har kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) ansvaret for å bevilge midler til frivillige aktører som jobber med fengsel og tilbakeføring, og for året 2023 er det fordelt rundt 36 millioner kroner til frivillige og ideelle organisasjoner knyttet til blant annet tilbakeføring i Norge (Kriminalomsorgen, 2021). Dette vitner om det viktige arbeidet de frivillige aktørene gjør i møtet med personer som tilbakeføres til samfunnet. De bidrar blant annet med kontakt til innsatte i fengslene før løslatelse, tilbyr et sosialt miljø etter løslatelse og kan bistå de løslatte gjennom råd knyttet til søknader og direkte møter med offentlige myndigheter som NAV og helsetjenester (Falck, 2015, s. 65).

Oppgavens innledning presenterer kritikk fra Riksrevisjonen (2022) som er rettet mot ansvarlige Department for manglende samordning mellom blant annet ulike deler i velferdsapparat knyttet til tilbakeføring av tidligere innsatte ut i samfunnet. Det er gjennom forskning i lys av dette poengtert at det finnes en sammenheng mellom mangler i det offentlige velferdsapparatet og frivillige aktører som dekker «glippsonen» som oppstår som følge av dårlig koordinering

(Andvig & Karlsson, 2021, s. 8; Falck, 2015, s. 64). I forlengelse av dette er det mulig å være kritisk til denne ansvarsfordeling fordi at til tross for at norsk frivillighet fortsatt står sterkt, viser nyere tendenser hos de frivillige organisasjonene at andelen av personer som ønsker å binde seg til faste aktiviteter i de frivillige organisasjonene går ned (Hatland, 2022). Som redegjort for over tilfører frivilligheten mye godt arbeid inn i norske lokalsamfunn, og den norske velferdsstaten bidrar økonomisk til de frivillige organisasjonene. I et land som Norge, med en stadig tilbakevende kritikk av samordning mellom ulike offentlige tilbud i tilbakeføringen til samfunnet, er det mulig å være kritisk til den store avhengigheten man er av frivilligheten som er mindre regulert for kvalitet på de tjenester som blir tilbudt. Det er mulig å argumentere for at en slik ansvarsfordeling i ytterste konsekvens kan være med på å true en likhetspreget tilbakeføring til samfunnet da bakgrunnen presentert over indikerer at mye ansvar ligger på individet selv.

2.4 Mitt bidrag og oppsummerende merknader

Kriminologien har forsket på å avstå fra kriminalitet isolert og tilbakeføring isolert. Der å avstå fra kriminalitet i stor grad har hatt en teoretisk forankring har forskning på tilbakeføring i stor grad vært praksisrettet, mens de to feltene ikke like ofte har blitt sett i sammenheng med hverandre (Kazemian, 2016, s. 53). Gjennom de presenterte bidragene over hersker det liten tvil om at sammenlignet med andre land er retningslinjer for rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet godt regulert i norsk straffekontekst, men spørsmålet er hvor godt dette fungerer i praksis (Johnsen & Fridhov, 2019, s. 261). Som presentert over er Norge et velferdssamfunn med mange velferdsgoder i tillegg til at vi blir beskrevet som et åpent og tilgivende samfunn preget av en stor grad av likhet. Gjennom kriminalomsorgens soningsprinsipper og tilgangen til velferdstjenester også i fengsel er norske fengsler beskrevet som eksepsjonelt humane og «endrings»-orienterte. Dette tatt i betraktning er det behov for å gi subjektive erfaringer knyttet til oppfølging av personer i det offentlige velferdsapparatet etter løslatelse mer oppmerksomhet og se disse erfaringene i lys av hvordan de påvirker livene deres og muligheter for å avstå fra kriminalitet (Andvig & Karlsson, 2021, s. 11). Oppgavens formål er å analysere møtet til tidligere innsatte som er tilbakeført fra fengsel til samfunnet, og hvordan de løslatte opplever de første møtene med velferdsapparatet gjennom økonomiske ytelser og førstelinjevelferdstjenester.

Vi vet fra tidligere forskning presentert tidligere i oppgaven at frivillige organisasjoner har en viktig funksjon i møtet mellom velferdsapparatet og løslatte personer gjennom blant annet å

bygge bro mellom fengsel og samfunnet. Samtidig ønsker oppgaven å undersøke hvordan frivillige organisasjoner benyttes og fungerer som et supplement til det offentlige velferdsapparatet. Videre er formålet med oppgaven å bidra til kunnskap på hvordan dette møtet bidrar til å fremme og hemme desistance for personer som blir løslatt fra fengsel, og hvilke strategier aktørene bruker for å manøvrere seg gjennom velferdsapparatet i møtet med samfunnet etter soning. Det er viktig å undersøke fengsel, tilbakeføring og helse gjennom levde erfaringer (Ugelvik, Boyle, Jewkes og Nyvoll, 2022, s. 13), og dette er en av grunnene til at oppgaven legger vekt på opplevelsene til personer som løslates fra fengsel i møtet med det offentlige velferdsapparatet i Norge. Det er viktig å presisere at fokuset ikke ligger på å kartlegge hvilke konkrete funksjoner de ulike programmene, tjenestene eller ordningene i velferdsapparatet har. Snarere vil fokuset i oppgaven være på hvordan hver enkelt aktør opplever møtet med disse velferdsgodene og hvordan forhandlingen og tilgangen til de ulike ytelsene og tjenestene kan være med på å påvirke deres prosess bort fra kriminalitet i tilbakeføringen til samfunnet.

3 Teoretisk rammeverk

Jeg vil i denne delen av oppgaven redegjøre for de teoretiske perspektivene som vil bli brukt i oppgavens analyse, samt redegjøre for relevant tidligere forskning på feltet for å forklare hvordan tidligere innsatte opplever møtet med systemet etter soning og hvordan dette møtet er med på å fremme eller hemme en desistanceprosess. Her vil det teoretiske rammeverket til Bourdieu om det konfliktorienterte sosiale rom og videre begrepene kan lanseres om *kapital*, *felt* og *habitus* i det sosiale rommet. (Aakvaag, 2008, s.). Videre vil det teoretiske perspektivet om *empowerment* knyttet til opplevelse av *avmakt* benyttes. Begrepet forbindes ofte med positive egenskaper som selvstyring, makt og kraft og er ofte brukt som et nøkkelbegrep i arbeidet med «utsatte grupper» (Askheim, 2012). Videre vil det redegjøres for teori om *desistance-prosesser* som teoretisk rammeverk som benyttes for å forklare prosessen mennesker som har begått kriminelle handlinger går igjennom for å skape endring med mål om et liv uten kriminalitet (Maruna, 2001; Farrall & Calverley, 2006). Formålet med det teoretiske rammeverket er at det skal bidra med innsikt og avgjørende perspektiver for å bedre forstå hvordan tidligere innsatte opplever det norske velferdsapparatet etter endt soning, og hva dette møtet preges av med mål om en varig desistance-prosess i det nye livet etter fengsel.

3.1 Bourdieu: konfliktteori om sosial ulikhet

Bourdieu gjør et godt forsøk på å forene hvordan kultur og økonomi henger sammen med aktør og struktur (Sandberg & Pedersen, 2006, s. 81). Denne oppgaven vil legge hovedvekten på de teoretiske begrepene om *kapital*, *felt* og *habitus*. Bourdieus teori utgjør på den måten et sett med teoretiske betingelser for hvordan møtet mellom de løslatte og velferdsapparatet oppleves for de løslatte i denne oppgaven.

3.1.1 Sosiale rom og kapital

For Bourdieu er det sosiale rom et strukturelt system av sosiale relasjoner mellom aktører som alle kjemper en kamp mot hverandre om å få tilgang til bestemte ressurser og status. Det sosiale rommet består av klassestrukturen i hele samfunnet der individene har ulike hierarkiske posisjoner ut ifra hvilke ressurser de besitter. Disse posisjonene står i relasjon til hverandre og består av en over- og underordning ut ifra mengde og type kapital man har (Aakvaag, 2008, s. 151). Videre redegjøres det for de ulike formene for kapital Bourdieu lanserer.

Kapitalformene

Bourdieu beskriver samfunnet som en kamparena hvor aktørene streber etter makt og dominans gjennom tilgjengelige og nyttige ressurser for å reprodusere sin arv og sosiale posisjon (Bourdieu, 1999, s. 225). Bourdieu måler ressurser i det sosiale rom i *kapital*, og han differensierer videre mellom fire hovedformer for kapital: økonomisk, kulturell, sosial og symbolsk kapital (Bourdieu, 1986, s. 242). Symbolsk kapital vil ikke utgjøre en del av det teoretiske rammeverket for oppgaven. Mengden av kapital en aktør besitter er direkte knyttet til mulighetene i det sosiale livet, og denne kapitalen er ulikt fordelt mellom de ulike aktørene (Bourdieu, 1999, s. 226). Det er på den måten en konstant kamp i det sosiale rommet om kapital, og der de med mye av kapital har mye makt. For Bourdieu er økonomisk kapital den «reneste» formen for kapital ettersom denne formen for kapital direkte kan konverteres til penger (Bourdieu, 1986, s. 242). Denne kapitalen utgjør summen av materielle midler man har tilgang til, og kan være penger, produksjonsmidler, eiendom eller lignende. Denne formen for kapital er dermed en helt nødvendig ressurs for alle i det sosiale rommet, og kun denne formen for kapital kan skaffe individer helt nødvendige eiendeler (som mat, bolig og andre nødvendighetsartikler) (Bourdieu, 1986, s. 252-253).

Kulturell kapital er mer innviklet enn den økonomiske kapitalen, og Bourdieu definerer denne noe forenklet som at individene med mye kulturell kapital behersker den rådende kulturens normer og regler i det sosiale rommet. På den måten vil to aktører fra ulike samfunnsklasser få ulikt utbytte av for eksempel å ta den samme utdanningen (Bourdieu, 1986, s. 243-244). Dette fordi personen i øvre samfunnsklasse vil bedre kunne vite hvordan utdanningen kan brukes i det sosiale rommet. Videre definerer Bourdieu sosial kapital som noe som er summen av alle nåværende og potensielle ressurser og strategier som kan knyttes til tilhørighet til sosiale relasjoner en aktør har. Dette kan eksemplifiseres gjennom at et individ som jobber på en bestemt arbeidsplass over tid kan benytte seg av mange av de ressursene andre kolleger har (Bourdieu, 1986, s. 248-249). Det sosiale rom er altså en hierarkisk struktur, der de med mye kapital kan bruke denne til å dominere individer og grupper som har mindre (Aakvaag, 2008, s. 151-152). På den måten er sosial kapital tett knyttet til en aktørs sosiale nettverk og medlemskap i grupper i det sosiale rom.

Bourdieu mener videre at mengden en aktør besitter av de ulike kapitalformene er avgjørende for aktørens plassering i det sosiale rom. Forfatteren selv skrev ikke om kriminologiske spørsmål, men kriminologer har det siste tiåret benyttet hans perspektiver på kriminologiske

spørsmål i økende omfang (Fraser & Sandberg, 2020, s. 1). I forlengelse av dette har kriminologien brukt begrepet om sosial ulikhet eller klasse-forhold for å forklare hvilke mennesker som begår kriminalitet med utgangspunkt i for eksempel sosioøkonomiske forhold (St. Meld. Nr. 39, (2020-2021), s. 56; Revold, 2015). Jeg mener på den måten at kapital er forhold som utgjør et viktig teoretisk rammeverk for å forstå møtet de løslatte har med velferdsapparatet i tilbakeføringen, samt for å forstå hvordan disse opplevelsene kan hemme og fremme mulighetene for et liv uten kriminalitet. I lys av dette har kriminologisk forskning argumentert for at veien inn i og ut av kriminalitet for unge skyldes like mye mangel på kapital, og da spesielt legitim kapital, som det skyldes alder slik man ofte tidligere har tenkt (Barry, 2007, s. 197). Forskningen har vist at kapital og tilgang på dette er med på å hemme eller fremme muligheter for å skape seg et liv uten kriminalitet, og det er dermed mulig å argumentere for at dette utgjør et sentralt teoretisk perspektiv for erfaringer som møtet med velferdsapparatet genererer for de løslatte etter fengsel.

3.1.2 Byråkratisk felt og habitus

Videre beskriver Bourdieu (1999) at det sosiale rom består av en sammensetning av ulike felt, og også dette begrepet er knyttet til sosiale uttrykk. Han beskriver felt som produkter av en lang og treg automatiseringsprosess (Bourdieu, 1990, s. 67). Vitenskap, filosofi, økonomi, politikk, byråkratiet og kultur er eksempler på det Bourdieu omtaler som ulike felt. Det som kjennetegner de ulike feltene er at de består av klare holdninger, normer, verdier eller «livsformer» innad i feltet som bidrar til at de ulike feltene skiller seg tydelig fra hverandre (Bourdieu, 1999, s. 102). Aktørene som deltar i de ulike feltene har alle samme mål som skal nås og de kjemper på den måten mot hverandre i å oppnå dette. Alle aktørene med tilgang til feltet kjemper for eksempel om innflytelse og kapital på de ulike feltene (Bourdieu, 1999, s. 17).

Velferdsapparatet som felt

Velferdsapparatet med dets ulike komponenter som NAV og førstelinjen i helsetjenester som oppgaven har som formål å undersøke kan i lys av Bourdieu være å anse som et felt med ulike former for normer og holdninger. Den franske sosiologen Loïc Wacquant (2009) er en av de første teoretikerne som benyttet Bourdieus teoretiske perspektiver på kriminologiske spørsmål, som hvordan det nyliberale straffesystemet og fengselssystemet rammer de fattige i størst grad. Han benytter rammeverket til Bourdieu om «byråkratisk felt», for å forklare de innviklede struktur- og maktelementene som utspiller seg i fengsels- og straffesystemet i USA (Wacquant, 2009, s. 311). Dette utgjør derfor et nyttig begrepsapparat i oppgaven for å sette ord på de

feltspesifikke kodene de løslatte møter i velferdsapparatet som det er rimelig å anta at påvirker møtet i tilbakeføringen til samfunnet.

Habitus

Bourdieu hevder samtidig at aktørene kan kroppsliggjøre mange av strukturene i det sosiale rom dersom de befinner seg i det over tid (Bourdieu, 1995, s. 220). Dette henger tett sammen med at regler og relasjoner – ofte henvist til som «krefter» i det sosiale rom - er med på å påvirke aktørene (Bourdieu, 1999, s. 197). Den noe forenklede redegjørelsen for Bourdieues teori overfor viser at ytre, samfunnsmessige påvirkninger i det sosiale rommet er sentrale for hvert individs beslutninger og prioriteringer. Samtidig er det ikke slik at denne påvirkningen kun går en vei, fordi hans teoretiske rammeverk åpner også for at aktørene kan påvirke sine omgivelser ved hjelp av individuelle *disposisjoner*. Gjerne gjennom hvordan man oppfatter, vurderer og reagerer på den sosiale verden man er en del av (Bourdieu, 1999, s. 197). Denne påvirkningen er det Bourdieu beskriver som *habitus* - sammenhengen mellom aktørers handling og strukturen. Han beskriver habitus på følgende måte.

På den måten kan vi si at habitus er en kobling mellom det ytre, kollektive samfunnsmessige på den ene siden og det individuelle med indre disposisjoner på den andre siden (Bourdieu, 1999, s. 163). Et sentralt poeng for Bourdieu er at habitus fungerer strukturert og strukturerende i forhold til de sosiale relasjonene aktørene er en del av (Bourdieu, 1999, s. 150). Habitus er på den måten erfaringsbasert og lærdom fra tidlig i livsløpet og erfaringer som gjentas gis forrang i beslutninger aktøren tar (Bourdieu, 1990, s. 54). Teorien til Bourdieu beror på samfunnsskissene i Frankrike på 1960- tallet og han beskriver det som at alle samfunnsklasser er med på å opprettholde sin tilhørighet til sin klasse gjennom habitus. Dette utartes gjennom for eksempel smak på mat, kunst og yrkesvalg (Bourdieu, 1995, s. 167). På den måten har ikke alle aktørene i samfunnet de samme mulighetene eller de samme forutsetningene til å oppnå de samme målene, både i lys av den kapitalen man besitter, men også gjennom reproduksjon av posisjon gjennom egne valg og preferanser. I forlengelse av dette bruker Roxana Willis (2018, s. 190) i sin forskning på «recognitive justice» habitus for å forklare hvordan dommere favoriserer middelklassens språklige ferdigheter og uttrykkelsesformer fremfor arbeiderklassens og at dette er med på å generere ulik behandling i sakene.

Sammenheng mellom felt og habitus

Felt og habitus henger tett sammen for Bourdieu og han mener at hvert felts spesifikke logikk og spilleregler instrueres i det Bourdieu omtaler som en «kroppsliggjort tilstand i en spesifikk habitus» (Bourdieu, 1999, s. 18). På den måten blir habitus også noe som er langsomt foranderlig og dynamisk gjennom at den kan endres ved ytre påvirkning, og på den måten fungerer gjensidig begrensende og muliggjørende (Aakvaag, 2008, s. 163). Videre har flere forskere senere benyttet begrepet om habitus for å undersøke hvordan «friomsorgs-habitus» er lite mottakelige for endringer i lys av byråkratiske retningslinjer for hvordan man skal gjennomføre arbeidsoppgaver rettet mot rehabiliterende tiltak grunnet ressursbegrensinger og fastlåste strukturer (Robinson, Priede, Farrall, Shapland og McNeill, 2014, s. 137).

I Norge er en av de mest anerkjente videreutviklingene av Bourdieus rammeverk begrepet om *gatekapital* som beskrives som kroppsliggjort gjennom blant annet vekttrening, kampsport og tatoveringer – som en form for *gatehabitus* (Sandberg & Pedersen, 2006, s. 84). I lys av dette beskrives gatehabitusen som formet av økonomiske og sosiale forhold i samfunnet, gjennom oppvekst og sosialisering. Det er på den måten også med på å forklare individers problemer med å bryte med gatekulturen da det er kroppsliggjort (Sandberg & Pedersen, 2006, s. 84). Begrepet om gatefelt er i forlengelse av dette fremhevet som viktig for kriminologer fordi man foretar en konseptualisering av ulike fenomener på konkrete fenomen som vanligvis ville vært usett (Shammas & Sandberg, 2016, s. 204-205). På disse måtene ser vi at Bourdieus teoretiske rammeverk om forhold mellom aktør og struktur og måter å utrykke seg på er aktuelt i dagens moderne samfunn og på aktuelle kriminologiske problemstillinger. Disse bidragene viser også til hvordan det teoretiske rammeverket til Bourdieu er aktuelt for etablerte kriminologiske forskningsfelt og danner på den måten et teoretisk rammeverk for å forstå velferdsapparatet som et felt, forhandlinger om kapital og ikke minst hvordan sammenhengen mellom disse konseptene gjør seg gjeldene i møtet mellom personer som løslates fra fengsel med mål om et kriminalitetsfritt liv og det øvrige velferdsapparatet.

3.1.3 Kritiske implikasjoner og relevans

Det er viktig som forsker å være bevisst hvor et teoretisk rammeverk har opphav, og dens begrensinger på det feltet man selv ønsker å bruke det. Bourdieu har fått kritikk for at hans teori er deterministisk og på den måten egner seg dårlig til å forklare aktørenes evne til å utøve motmakt og handlefrihet (Järvinen 2005, i Askheim, 2012, s. 98-99). Teorien har også blitt kritisert for å være reduksjonistiske i form av at komplekse fenomen blir redusert til enkle

årsaksforklaringer for eksempel gjennom strukturerer, samt at individenes frie vilje som følge av dette blir utelatt (Alexander, 1995 i Jonvik, 2017, s. 211). Mye av kritikken av Bourdieus teoretiske rammeverk problematiserer og kritiserer bruksverdien og gyldigheten av teorien i moderne egalitære samfunn slik som Norge. Dette fordi det hevdes at de er sterkt knyttet til det franske samfunnet og lagdelingssystemet, samt at det har skjedd endringer de siste tiårene som ikke lenger gjør dem relevante (Jonvik, 2017, s. 213).

Oppgavens bakgrunns kapittel beskriver hvordan kriminalomsorgen i økende grad styres etter en mer økonomisk formålsrettet styringslogikk og en form for styring, som ofte blir kalt New Public Management, med fokus på blant annet kostnadseffektivitet, ansvarsgjøring og aktørskap (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 514). Bourdieu har også videre i sitt arbeid beskrevet utviklingen assosiert med denne utviklingen gjennom at han beskriver en utvikling der staten trekker seg ut av mange deler av «sosialt liv», som helse- og sosialtjenester, og at dette er med på å skape en økende fortvilelse i de mest utsatte delene av befolkningen (Bourdieu, 1998, s. 2). Offentlig velferd er for Bourdieu nedskalert og som følge av dette kommer det en økende privat virksomhet frem. Han illustrerer dette gjennom en venstre hånd som representeres gjennom velferdsprofesjoner i helse-, sosial- og kulturelle tilbud som videre blir finansiert gjennom den høyre hånden og at man på den måten er avhengig av statens styring på disse områdene for styring av befolkningen (ibid). Han forklarer videre en situasjon der den høyre hånden ikke lenger vet, ønsker å vite eller betale for denne virksomheten (Bourdieu, 1998, s. 2-3). Dette er med på å vise at teorien til Bourdieu om det sosiale rom har felles referansepunkt med dagens Skandinaviske samfunn også. Aakvaag (2008, s. 168) beskriver Bourdieus samfunnsteori som en teori som er opptatt av å beskrive sosial reproduksjon og en teori som ikke like godt forklarer hvordan sosial endring er mulig.

3.2 Empowerment og motmakt

Empowerment har blitt et populært begrep i helse- og sosialfaglig arbeid, og har også i senere tid utviklet seg til å bli et populært begrep i andre fagtradisjoner (Askheim, 2012, s. 9). Begrepet har mange ulike tilnærminger, men et fellestrekk er at de deler et positivt syn på mennesket som et aktivt og handlende individ som vil og kan sitt eget beste hvis man har objektive forhold som legger til rette for dette (Askheim, 2012, s. 17).

3.2.1 Personlig makt strategier

«I tilnærmingen om motmakt i empowerment står sammenhengen mellom enkeltindividers og gruppers livssituasjon og samfunnsmessige, strukturelle forhold i fokus» (Askheim, 2022, s. 21). Denne tanken springer ut av de sosial- og helsefaglige perspektivene i velferdsstaten (Askheim, 2012, s. 35). Posisjonen mellom offentlig sektor og innbyggere innebærer en relasjon mellom en bruker som trenger en tjeneste fra velferdsapparatet og den ansatte som har myndighet til å bestemme hvem som skal få hva og hvor mye av tjenesten (Askheim, 2012, s. 77). Som følge av dette går aktøren fra å være en aktør som trenger hjelp, til først å bli en klient og så videre til å bli en sak i velferdsinstitusjonen. Dette fører med seg at aktørene som skal benytte seg av hjelpetilbudene omdannes til definerte kategorier fordi aktørens problemer blir satt ord på av den ansatte (Askheim, 2012, s. 106-107). Helgesen (2020, s. 161) undersøkte i sitt doktorgradprosjekt hvordan empowerment gjør seg gjeldene som styringsstrategi i rustenheter i fengsel og tok utgangspunkt i at dette er en form for moderne rusbehandling og rehabiliteringsarbeid i fengsler med individets selvstyring i fokus. Hennes funn indikerer blant annet at enkelte innsatte underkaster seg den indre styringslogikken som en form for tilpasningsstrategi i det spillet som finner sted i rusmestringsenhetene (Helgesen, 2020, s. 151).

Det er en økende bevissthet knyttet til at menneskelige utfordringer blir omgjort til problemer og at gjennom klientifisering reduserer man enkeltpersoners utfordringer til kjente kategorier og videre til en bestemt type avviker (Gubrium & Järvinen, 2014, s. 1-5). Forsking viser i lys at dette at brukers eller klientens individuelle karakteristikk og livssituasjon forsvinner i gjennomføringen av de administrative oppgavene som forvaltningen har ansvaret for å utføre (Järvinen & Mortensen, 2002, s. 13). På den måten oppstår situasjoner der utgangspunktet for den hjelpen som utøves ikke er behovet til brukeren, men heller det passende tilbudet som er til rådighet innenfor det hjelpetilbudet man søker (ibid.). I forlengelse av dette beskriver Ugelvik (2014, s. 157) hvordan varetekstfengselde innsatte omtaler offisielle myndigheter som ikke er en del av den moralske koden i fengsel som «systemet». Det består av politiet, domstolene og forsvarsadvokater og systemet utgjør på den måten et sett med bestemte egenskaper de står i posisjon mot. Han beskriver videre hvordan denne konstruksjonen av systemet som inneholder bestemte egenskaper er med på å rasjonalisere det de står ovenfor samt at det er med på å forbygge en opplevelse av å bli klientifisert (Ugelvik, 2014, s. 155). I forlengelse av dette er det også stilt spørsmål ved om den norske kriminalomsorgen faktisk er basert på menneskeverd og sosial solidaritet, gjennom at det hevdes at enkelt personer blir usynlige i et system og blir utpekt som de «avvikende andre» (Lundeberg, 2017, s. 267). Dette utgjør et viktig rammeverk

for å forstå hvordan løslatte personer fra fengsel opplever møtet med velferdsapparatet og de forhandlingene som skjer om de hjelpetilbud de føler selv de har behov for.

3.2.2 Kollektiv motmakt

Empowerment-perspektivet brukes ofte til å blant annet å beskrive hvordan det er mulig å få snudd skam gjennom sosiale bevegelser til stolthet, samt verdien i det å gå sammen med andre som befinner seg i den samme sosialt utsatte posisjonen og er beskrevet som en form for kollektiv empowerment (Askheim, 2012, s. 25). Motmaktperspektivet i helse- og sosialarbeid kan også vise seg gjennom brukermedvirkning i for eksempel organisasjoner som gatemagasinet=Oslo, der man tilbyr blant annet en kilde til inntekt og tilhørighet for selgeren samt at det fungerer som en opplysningsarena til samfunnet om at det finnes flere sider ved en rusbruker (Askheim, 2012, s. 29). Begrepet om ansvarliggjøring og avmakt er sentrale og legger opp til at mennesker som befinner seg i en avmaktsposisjon skal styrkes gjennom bevissthet og på den måten skape frigjøring (Askheim, 2012, s. 22). En norsk sosiolog som benyttet en slik tilnærming på grupper som kan befinne seg i en avmaktsposisjon er Thomas Mathisen. Han beskriver hvordan fellehandling er grunnelementet i motmakt, og at på denne måten vil marginaliserte grupper stå samlet og komme seg ut av avmakten gjennom å danne seg en motmakt (Mathisen, 1992, s. 63). Det er mulig å se en sammenheng mellom empowerment og Bourdieus perspektiv om makt, da det henviser til at den enkeltes posisjon i samfunnet ikke er naturgitt, men snarere resultat av menneskeskapt prosesser og reproduksjon (Askheim, 2012, s. 21). Samtidig er det mulig å anse empowerment som å ha en noe mer optimistisk tilnærming til mulighet for endring gjennom bevissthet rundt egen situasjon, og at andre også befinner seg i liknende avmaktssituasjoner. På den måten er empowerment-rammeverket med på å beskrive bevisstgjøring, styring og (av)makt, og det er denne delen av perspektivet som vil bli benyttet videre i oppgavens analyse.

3.3 Desistance teori

Det teoretiske rammeverket om desistance vil i denne oppgaven brukes for å forklare hvordan møtet med systemet etter endt soning, og måten de løslatte forhandler med disse, kan være med på å fremme eller hemme desistance-prosessen for de løslatte. Det er mange faktorer som virker inn på om enkeltpersoner lykkes i å avstå fra å begå kriminelle handlinger. Desistance-perspektivet utforsker hvordan og hvorfor mennesker som har begått kriminelle handlinger slutter med dette, og det finnes en generell konsensus på feltet om at dette er en prosess snarere enn en enkelt hendelse (Kazemian, 2016, s. 52). Denne oppgaven vil ta utgangspunkt i at

desistance ikke er en enkeltstående hendelse, men snarere flere hendelser som blant annet er med på å reformere tanken om «hvem de er» (Farrall & Calverley, 2006, s. 8). Hvordan samfunnet ser på en som har begått kriminalitet og hvordan vedkommende ser på seg selv er på den måten en prosess. Det er samtidig flere ulike teoretiske retninger og ulike måter å bruke desistance på for å forklare prosessen, og hva som gjør at den er varig hos hver enkelt aktør. Teoriene om desistance ser på de handlingene som innebærer å ta avstand fra kriminalitet og de aktive handlinger som er en del av det å være og å bli sett som en lovlydig borger i samfunnet (Maruna, 2001, s. 23). Det er presisert at etater som jobber med innsatte må sette søkelys på muligheter hver person har og det er på den måten viktig å kartlegge og oppmuntre til å bruke de styrkene hver enkelt har i tillegg til å adressere behov og risikoer (McNeill, 2006, s. 56). Denne oppgaven kan ikke ta for seg alle teoretiske innfallsvinkler, men det vil i det følgende bli presentert et utvalg av faktorer som danner grunnlaget for det teoretiske rammeverket om desistance videre i analysen.

3.3.1 Subjektive og strukturelle faktorer

Det har eksistert akademiske uenigheter om hvorvidt man skal vektlegge subjektive eller strukturelle faktorer når det gjelder hva som i størst grad påvirker om individer slutter med kriminalitet. Subjektive faktorer kan være endringer i vurderinger, holdninger eller mål med livet, mens strukturelle faktorer eller sosiale faktorer kan være slik som endringer i levekår eller relasjoner (Gjeruldsen & Jensen, 2021, s. 216). Desistance-forskning har fått kritikk for å være for individualistisk og vektlegge egen motivasjon i for stor grad, gjennom blant annet kriminalitet er noe man «vokser av seg» med årene (Weaver, 2019, s. 644). Ønsket har vært at desistance-forskning i større grad bør koble på spesifikke analyser om kulturelle og strukturelle kontekster der tilbakeføring og sosiale utfordringer knyttes til desistance (Weaver, 2019, s. 641). En mulig løsning er å kombinere disse gjennom en «subjektiv-sosial modell», der forskere har gjort dette gjennom å analysere desistance-prosessen med utgangspunkt i subjektive tilstander målt før løslatelse og hvordan disse har en direkte effekt på å avstå fra kriminalitet etter soning (LeBel, Burnett, Maruna, & Bushway, 2008). I lys av dette mener man at indirekte effekter har innvirkning på sosiale forhold etter endt soning og er minst like viktige som personlige forhold (LeBel, et.al., 2008, s. 139). Samtidig som at subjektive endringer gjennom for eksempel prioriteringer kan være viktigere enn livsendrende hendelser for desistance-prosessen (LeBel et.al., 2008, s. 155). Det er på den måten mulig å argumentere for at det finnes en spenning på feltet samt at det i nyere tid finnes en bred forståelse om at desistance bør

anerkjenne viktigheten av både individuelle og strukturelle forklaringsfaktorer i forståelsen av varige prosesser (Kazemian, 2016, s. 52).

3.3.2 Primær, sekundær og tertiær desistance

Det har tidlig i desistance-forskningen vært vanlig å dele desistance inn i primær og sekundær desistance. Maruna, Immarigeon & LeBel (2004, s. 19) beskriver primær desistance som den grunnleggende formen for desistance der man som individ har en periode der man ikke begår kriminalitet. Denne formen for desistance er det flere individer som opplever da kriminelle vil oppleve slike adferdsmessige pauser fra det kriminelle livet og er på den måten ikke teoretisk veldig interessant. Videre beskriver de sekundær desistance som noe som skjer når individer begynner å føle seg som en endret person og deres identitet endres (ibid). Sekundær desistance er på den måten der den tidligere lovbrøteren anser seg selv eller gir seg selv stempelet som en eks-lovbrøter og en «endret person» (Maruna, et.al., 2004, s. 4). Maruna (2001, s. 7) forklarer at man for å slutte å begå kriminelle handlinger er nødt til å utvikle en prososial identitet for seg selv. Han mener dermed at det er avgjørende hvordan individene ser seg selv som person. Et viktig poeng med desistance-forskningen er at ytre hendelser og indre personlige endringer er viktig; men det viktigste er hva disse hendelsene og endringene *betyr* for de som står midt i prosessen (McNeill, 2006, s. 46-47). I lys av perspektivene presentert over handler desistance om en utvikling av personlig modenhet, tilknytning til sosiale bånd i livet, strukturelle faktorer som arbeid og boligmarked, samt hvordan individene selv oppfatter disse hendelsene i sitt liv.

I de senere årene har begrepet om tertiær desistance blitt lansert som en videreføring av de to øvrige. McNeill (2016) bruker tertiær desistance om prosessen til endringer i følelse av tilhørighet for mennesker som tidligere har begått kriminalitet opplever i møtet med konforme miljøer, gjennom anerkjennelse som en «endret person». Det kan for eksempel være gjennom å være tilknyttet et moralsk fellesskap, på den måten omhandler desistance ens egen identitet som er sosialt konstruert, samtidig som det er noe som forhandles i møte med andre. Samlet sett er dette med på å avgjøre om en varig endring skjer og avhenger på den måten av hvordan man ser seg selv og blir sett av andre (McNeill, 2016, s. 201). Forskningen på tertiær desistance er i nyere tid gjennomført i fengsel, og har blant annet undersøkt viktigheten av en god relasjon mellom ansatte og innsatte gjennom å oppleve en form for tillit, og at menneskers anerkjennelse av vilje og evner til å endre seg kan styrke denne prosessen (Ugelvik, 2021, s. 635).

3.3.3 Assisted desistance

Et aspekt ved desistance som henger tett sammen med tertiær desistance er betydningen profesjonelle aktører kan ha i endringsprosessen til personer som er i en desistance-prosess. Assistert desistance utforsker blant annet hvordan profesjonelle ansatte kan hjelpe, motivere og legge til rette for at tidligere innsatte eller innsatte i å avstå fra kriminalitet (McNeill, 2006, s. 49). Kriminologisk litteratur omtaler ofte dette som relasjonell rehabilitering og presiserer viktigheten av å føle seg integrert i sosiale nettverk og hvilke negative følger for en persons rehabilitering det har når man føler seg desintegrert (Rayor & Robinson, 2009, s. 14; McNeill & Graham, 2020, s. 14). Rex (1999, s. 368) tok utgangspunkt i intervjuer med 60 personer som sonet straffen sin i samfunnet samt ansatte i kriminalomsorgen. Forskningen hennes viste at saksbehandlere kan spille en stor rolle for å bistå aktører i prosessen bort fra kriminalitet og mot en livsstil uten kriminalitet. Et viktig funn som samsvarer med annen forskning var at personlige egenskaper hos de ansatte var avgjørende for om de enkelte personene tok imot denne hjelpen eller ikke. Egenskaper som engasjement, oppmuntrende, ærlighet og oppriktighet var avgjørende (Rex, 1999, s. 377). Villeneuve, F.-Dufor og Farrall (2021, s. 94-96) fant i sin litteraturgjennomgang at en vellykket endringsprosess krever ansatte med en holdning som åpner for samarbeid og respekt. Flere med erfaring fra sin egen personlige desistance-prosess uttrykket at en god relasjon til ansatte var en avgjørende del av motivasjonen de hadde til å endre livet sitt. De poengterer samtidig at disse aktørene, som fungerer som en form for «assistenter» eller støtte i desistance-prosessen, kan være frivillige og offentlige ansatte. Deres jobb er å se potensialer, ferdigheter, ressurser som sammen kan være med på å utvikle et mer positivt selvbilde (ibid).

Det er argumentert for at disse relasjonene samt flere andre faktorer som blant annet familie, barn og behandling sammen eller hver for seg kan fungere som en form for «hook for change», altså en form for strukturelle eller sosiale endringsmotivatorer (Giordano, Cernkovich og Rudolph, 2002, s. 1033-1043). Det er i lys av dette tydelig at mange faktorer spiller inn på enkeltaktørers desistance. På den måten er det i forståelsen av desistance viktig å utforske koblingene mellom struktur, aktørskap, refleksivitet og identitet (McNeill, 2006, s. 55). Det er i lys av dette mulig å argumentere for at etater som skal fremme desistance derfor bør respektere og oppmuntre til viljestyrke og refleksivitet. Aktørskap blir ofte omtalt som en evne til å ta intensjonelle valg, og er ofte omtalt som en forutsetning for at individer foretar valg og har en evne til å reflektere over disse (Gjeruldsen & Jensen, 2021, s. 216-217). En annen studie gjennomført av Farrall, Hunter, Sharpe og Calver (2014, s. 130) avdekket at av de i deres utvalg

som hadde sluttet med kriminalitet husket flere utsagn saksbehandleren deres hadde sagt til de i form av positive og oppløftende ord. De uttrykte at denne relasjonen hadde en positiv innflytelse videre i møtet med samfunnet ved at de husket rådene de hadde fått, samt at den oppriktige troen saksbehandleren hadde hatt på de hadde gjort godt i tunge perioder i deres desistance-prosess (ibid). Som vi ser har forskningen på dette feltet i stor utstrekning blitt gjennomført i fengsel og betydningen slike relasjoner i fengsel har på videre mulighet for endring. Denne oppgaven vil bruke dette som teoretisk rammeverk for å forstå hvordan løslatte personer kan ha nytte av slike relasjoner i møtet med offentlige velferdsapparatet. Videre vil det presenteres noen relevante forsknings- og teoretiske bidrag i arbeidet som utforsker desistance i et tilbakeføringsperspektiv.

3.3.4 Desistance og tilbakeføring

Tilbakeføring blir ofte omtalt som en langsiktig overgangsprosess fra domfellelse, fengsling til fellesskapet som starter før løslatelse og fortsetter godt etterpå, og har i den senere tiden blitt styrke-basert (LeBel, 2020). Dette gjennom at man fokuserer på og bygger styrke i individer som er blitt løslatt fra fengsel (LeBel, 2020, s. 590). Denne oppgaven har en litt mer avgrenset tilnærming til dette da utgangspunktet er møtet med velferdsapparatet etter soning. Det er som redegjort for innledningsvis forsket vesentlig mindre på tilbakeføring til samfunnet etter soning enn det er forsket på livet i fengsel og under soning både i Norge og Skandinavia (Todd-Kvam & Ugelvik, 2020, s. 175). Dette er noe som ikke bare gjør seg gjeldene her, men desistance-forskning har også hull internasjonalt når det kommer til å legge inn det sentrale punktet i opplevde erfaringer med re-etablering og tilbakeføring til samfunnet fra fengsel i lys av blant annet fattigdom og sosial ulikhet (Hart, 2017, s. 271). Samtidig har det i de senere årene utviklet seg en voksende interesse for tilbakeføring og betydningen av denne for å lykkes i en varig desistance-prosess. McNeill (2016, s. 201) mener det er sentralt å anerkjenne at desistance også er en sosial og politisk prosess like mye som det er en personlig prosess. Det er som følge av dette mulig å argumentere for at det finnes vitenskapelig støtte for å ta utgangspunkt i at det eksisterer en vekselvirkning mellom aktør og struktur for å oppnå en varig desistance-prosess.

Stigma

En del av desistance prosessen for mange innsatte handler om å skape seg ett nytt liv med produktive relasjoner og aktiviteter etter endt soning og en faktor i dette er å endre en form for sosial identitet fra straffedømt til vanlig samfunnsborger. Forskning viser at mange løslatte opplever at de de blir stigmatisert som følge av sin status som «lovbryter» og opplever ensomhet

etter endt soning, og det er også hevdet at dette kan være en faktor for at mange desistanceprosesser ikke er varige (Maruna & LeBel, 2003, s. 97). Goffman (1963, s. 15) beskriver stigma som noe sosialt diskrediterende som medfører at man ikke egentlig ser på personen som et menneske, men mer en avviker fra det «normale». En av formene for stigma han beskriver er avvikende karakterer, slik som for eksempel en kriminell ofte beskrives som (Goffman, 1963, s. 11). Dette kan skape en følelse av å være alene i endringsarbeidet sitt og frembringer på den måten en følelse av håpløshet. Det er i lys av dette presisert viktigheten av å ha frivillige organisasjoner som bistår løslatte tilbake til samfunnet gjennom blant annet å motivere og utvikle deres sosiale kapital (Mills & Meek, 2020, s. 602). Det er flere andre grupper som også opplever stigma etter endt soning i møtet med samfunnet igjen. Den gruppen lovbrøyttere som er dømt for seksuelle overgrep blir ofte beskrevet som ekstra utsatt når det gjelder opplevelsen av stigma når de er tilbakeført til samfunnet. Studier viser at som følge av opplevelsen av dette eller mulighet for å oppleve dette trekker de seg tilbake, og dette er med på å hindre deres følelse av å høre til et sted og oppleve tertiær desistance (Sandbukt, 2021, s. 16). Nyere forskning på kvinnelige fremtidige desisters i Sverige viser at kvinnenenes opplevde og ikke minst *frykt* for stigma hindrer de i å delta i samfunnet i redsel for hvordan «normale menneskers» vil reagere på dem som straffedømte individer, og at dette førte til at de unngikk sosialisering i storsamfunnet og isolerte seg (Gålnander, 2020, s. 261).

Smerter

Overgangen fra fengsel til frihet er forbundet med mange forventinger, som blant annet forventinger til en selv om hvem man ønsker å være og forventinger fra samfunnet om hvem man bør være. Forskning viser at hvorvidt fengsel har en virkning i tilbakeføringen eller ikke kommer an på om den levde opplevelsen av fengselsstraffen er god og hvilke personlige og sosiale forhold man som person kommer tilbake til etter løslatelse (Schinkel, 2015, s. 18). Det er i lys av dette viktig å være klar over at i likhet med at det er forbundet smerter med å sone i fengsel er det forbundet smerter ved desistance også. Disse smertene kan være forskjellige i lys av hvor lenge man har sonet, men felles for om man har sonet en lang eller kort dom er opplevelser knyttet til ulike former for isolasjon og følelse av håpløshet (Nugent & Schinkel, 2016, s. 572-578). I forlengelse av de nevnte psykiske smertene er det etablert at det er særlig viktig med oppfølging av helse-relaterte utfordringer i tilbakeføringen til samfunnet, og at en av de viktigste faktorene for en god tilbakeføring er kontakt med primærhelsetjenesten for å oppdage store og små helseutfordringer etter løslatelse (Cumming, 2020, s. 568).

Usikker tilbakeføring

Maruna (2011) poengterer hvordan tilbakeføring til samfunnet er en overgang som foregår uten riter. Der rettsaker og straffegjennomføring er preget av riter som fungerer forberedende på hva som skal skje når, er tilbakeføring til samfunnet en mer tilfeldig prosess for mange og er et eksempel på et sviktende ritual (Maruna, 2011, s. 23). Forskning viser i lys av dette også hvordan potensielle «desistere» ofte møter en institusjonell usikkerhet eller strukturelle barrierer i møtet med samfunnet i tilbakeføringen og på den måten kan gå til rutinemessige og vanemessige handlinger etter løslatelse (King, 2013, s. 331). Det kan være flere grunner til dette, enten gjennom å oppnå mål eller det kan være et forsøk på å gjenopprette en form for trygghet (ibid.). Det er også gjennom forskning etablert at en faktor som gjør det krevende for produktive strategier i arbeidet med offentlige tjenester er brukerens følelse av avmakt gjennom passiv fremfor aktiv deltagelse (Ugwudike, 2017, s. 55). Dette er samlet med på å danne et grunnlag for hvordan tilbakeføring kan oppleves i møtet med samfunnet etter soning.

Desistance er beskrevet av mange som en ensom prosess, fordi i arbeidet med å forlate sitt «gamle liv» er prosessen med å skape et nytt liv en prosess veldig mange gjør alene og flere uttrykker et behov for å ha medmennesker å snakke med (Birgerson & Dwyer, 2022, s. 203). Mangel på slike ordninger fører med seg tap av relasjoner og tillit, samt at sjansen for at selvmord oppstår etter soning øker (ibid.). Gålnander (2022, s. 199) foreslår en løsning på dette gjennom at man burde sette opp samtale-støttegrupper med formål om å dele erfaringer og å møtes og diskutere behov man som en lovlidig borger har. Som han videre poengterer er dette en meget kostnadseffektiv og lavterskel løsning på et komplekst problem.

3.3.5 Oppsummerende merknader

I det foregående kapittelet er det presentert et teoretisk rammeverk som på ulike måter er med på å belyse velferd, ulikhet, endring, behandling og forskning som belyser veier til suksessfulle desistance-prosesser. Sammen utgjør de det teoretiske rammeverket for å forklare mekanismer der løslatte aktører møter det norske velferdsapparatet etter endt soning og hvordan dette møtet er med på å muliggjøre og hindre sjansene deres for å avstå fra kriminalitet i tiden etter løslatelse. Oppsummerende vil de lanserte perspektivene og bidragene presentert ovenfor danne grunnlaget for å analysere opplevelsen av tilgjengeligheten og kvaliteten på apparatet som møter de løslatte i tilbakeføringen til samfunnet. Forklaringen vil på den måten belyses gjennom samspill mellom individuelle og strukturelle faktorer. Oppgavens omfang tar sikte på å

analysere erfaringer tidligere innsatte har hatt med velferdsapparatet etter soning, og som vist vil deres uttrykkelsesformer, prioriteringer og holdninger være med på å påvirke dette.

4 Metode

I denne delen av oppgaven vil det ble redegjort for metodologiske valg jeg har tatt i arbeidet med å innhente data for å belyse oppgavens forskningsspørsmål. Jeg vil presentere utvalget for prosjektet, rekrutteringsprosessen, samt hvordan intervjuene ble gjennomført og bearbeidet i ettertid. Videre vil jeg redegjøre for datakvalitet og til slutt forskningsetiske hensyn som er tatt, samt min rolle som forsker. Begrepet «metode» sikter til de overordnende valgene man som forsker tar for innsamling av data til sitt prosjekt, for eksempel om man velger å gjennomføre intervjuer eller tekstanalyse (Skilbrei, 2019, s. 13). For å kunne svare på oppgavens forskningsspørsmål på en god måte anser jeg dybdeintervjuer som en godt egnet metode. Kvalitative metoder gir grunnlag for å kunne produsere og analysere kunnskap om sosiale fenomener og egner seg spesielt godt til å studere private forhold i personers liv (Thagaard, 2018, s. 12). I denne oppgaven blir informantenes refleksjoner og erfaringer tolket i lys av kriminologisk teori for å skape en dypere og faglig forståelse av deres opplevelser og erfaringer.

4.1 Kvalitative forskningsintervju

Det kvalitative forskningsintervjuet kjennetegnes ved at det sikter på å få tilgang til andres erfaringer og refleksjoner gjennom å snakke med ulike mennesker som kan belyse det man lurer på (Skilbrei, 2019, s. 65). Det er gjennom informantene i dette prosjektet jeg kan trekke de slutninger jeg gjør, og gjennom deres formidlede observasjoner får jeg et grunnlag til å skrive denne oppgaven. Kvalitativ forskning kjennetegnes ved at den ofte er intens som følge om at man ofte er tett på de man forsker på, noe som ofte også byr på spesielle utfordringer i form av at man potensielt må justere på eget prosjekt (Tjora, 2021, s. 17). Dette er noe jeg opplevde, og vil bli redegjort for i dette kapittelet.

Det finnes flere måter å strukturere et intervju på. De kan enten være veldig strukturerte eller helt åpne. Jeg valgte å gjennomføre intervjuene semistrukturerte, noe som også omtales som dybdeintervjuer. Dette innebærer at man under en tidsramme på rundt en time åpner for at informanten skal reflektere over egne erfaringer og meninger knyttet til det etablerte forskningstemaet (Tjora, 2021, s. 127). Gjennom disse intervjuene ble jeg dermed klar over ulike nyanser på helse og fengselstilbakeføring. Dette fordi jeg var interessert i informantenes personlige holdninger og erfaringer knyttet til det konkrete temaet. I dybdeintervjuer har man mulighet til å bruke det informantene sier som en kilde til avgrensning eller lansere nye temaer som ikke man selv som forsker tenkte var like relevante (Tjora, 2021, s. 144). Dette gjør denne

former for intervjuer utforskende, krevende og spennende. Skilbrei (2019, s. 67) er kritisk til bruken av begrepet «dybdeintervjuer» da hun mener dette indikerer at man kan «komme til bunns i» informantens erfaringer og fortolkninger. Det er derfor viktig for meg å presisere at det er nærliggende å anta at det finnes flere aspekter ved oppgavens tema som ikke blir belyst gjennom erfaringer informantene i denne oppgaven har uttalt i intervjuene. Det er samtidig gjennom slike intervjuer jeg som forsker får en unik mulighet til å få innsikt i informantenes virkelighet slik de forstår den fra sitt personlige ståsted og inntrykk (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 46). Intervju som metode har en særegen evne til å kunne skape en relativt fri samtale gjennom en en-til-en-situasjon, der man ofte tilstreber en uformell situasjon der intervjueren har ansvaret for å holde en viss form for struktur (Tjora, 2021, s. 133). Intervjuene var semistrukturerte der jeg som intervjuer hadde dannet meg et bilde av tiltenkt struktur på intervjuene, men der jeg også ville gi informantene mulighet til å forklare seg fritt (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 156).

4.2 Utvalg og rekruttering

I intervjustudier representerer utvalget ofte et relativt lite antall personer og det er derfor særlig viktig at vi anvender en hensiktsmessig utvelgning av disse personene slik at analysen av de dataene man har kan gi en god forståelse av det fenomenet man ønsker å studere (Thagaard, 2018, s. 54). Jeg benyttet meg av det blant annet av det Tjora (2021, s. 145) omtaler som et strategisk utvalg som innebærer at man velger informanter som har kunnskap om temaet eller prosessene man ønsker å undersøke. De ulike aktørene blir på den måten en representant for et syn eller posisjon senere i analysen. Det kan ofte være krevende å rekruttere informanter, noe jeg selv også erfarte innledningsvis i masterprosjektet. Jeg ønsket opprinnelig å undersøke hvordan ansatte i kriminalomsorgen og innsatte som soner på høyere sikkerhet forbereder for et liv i frihet. Dette fordi jeg gjennom min tid som kriminologistudent har blitt bevisst at det dessverre fortsatt er tilfellet at mennesker ikke har den ønskede progresjonen før løslatelse. Jeg sendte en søknad til Kriminalomsorgen region Øst med ønske om at de kunne bistå i rekrutteringen av informanter. Denne søknaden ble så avslått begrunnet med at de dessverre ikke hadde kapasitet til å bistå i rekrutteringen. Jeg spilte så videre på temaet og skjønnte at jeg måtte tenke ut et nytt prosjekt. Videre vil det bli redegjort for hvordan oppgavens utvalg ble rekruttert.

4.2.1 Rekrutteringsprosessen

Etter avslaget fra Kriminalomsorgen gjorde jeg noen tilpasninger i prosjektet i form av å sette fokus på å undersøke tilbakeføring fra fengsel til frihet for innsatte i norske fengsler – da jeg tenkte at det å rekruttere informanter som var ute i samfunnet ville være lettere. Hvor godt man som forsker kjenner feltet man skal studere har stor betydning for hvilke metoder vi velger (Thagaard, 2018, s. 12). Jeg hadde ingen mulighet til å komme i kontakt med denne gruppen isolert sett, og jeg kontaktet derfor ulike organisasjoner og personer jeg tenkte kunne ha kunnskap og innsikt om dette temaet. Dette var en tidkrevende prosess da det var mange som beklaget seg med å ikke ha tid eller at de skulle henvise meg til potensielle aktører som jeg aldri hørte noe mer fra. En av de jeg var i kontakt med advarte meg mot at det ville bli krevende å få kontakt med mange tidligere innsatte, da det (heldigvis) forskes mye på innsatte og tidligere innsatte i Norge og at flere er lei av å snakke med forskere.

Det var i denne tidsperioden jeg begynte å kontakte ulike aktører som ikke selv hadde soningserfaring, men som jobbet i ulike posisjoner knyttet til tilbakeføring av innsatte i Norge. Jeg sendte mail til organisasjoner som Nettverk etter soning, Blå Kors, Røde Kors, Wayback og til ulike NAV-kontorer. Her fikk jeg noen svar som til slutt resulterte i tre intervjuer med personer fra tre ulike plasser som jobber med tilbakeføring eller organiserer ulike tilbud til tidligere innsatte. Senere i rekrutteringsprosessen ble jeg tilknyttet forskergruppen PRISONHEALTH som redegjort for innledningsvis, der jeg kom i kontakt med representanter for organisasjonen i Wayback. Disse representantene ble dermed min inngang i Wayback, som redegjort for innledningsvis er en frivillig organisasjon som jobber med å bistå straffedømte i fengsel og etter fengsel. Bruken av portvoktere er ikke uvanlig i kvalitativ forskning, men de bidrar til å sikre tilgang til feltet man ønsker å forske på og kan bidra med verdifull informasjon om det miljøet man møter (Thagaard, 2018, s. 65).

Måten rekrutteringen ble gjennomført på var at jeg i første omgang fikk tilgang til fellesområdene hos Wayback. Der kom jeg i snakk med flere medlemmer som benyttet seg av tilbudet. Det var tydelig at temaet for oppgaven engasjerte mange og jeg fikk erfare at mange var veldig villige til å snakke med meg da de forsto at jeg jobbet med en master om tilbakeføring med fokus på erfaringer knyttet til overgangen fra fengsel til frihet. Til tross for dette var det, som jeg tidligere i prosessen hadde blitt advart om, ikke like mange som var interessert i å stille til intervju. Jeg forsto relativt fort at jeg ikke kunne ha for høye utvalgsriterier til komponenter som soningslengde, hvor lenge siden løslatelse, soningsforhold og liknende. Jeg brukte mye tid

på å bevege meg i fellesområdene og snakke med folk, og på denne måten fikk jeg etter hvert avtalt et par intervjuer med noen jeg hadde snakket en del med ved flere anledninger under mine besøk. Som følge av at alle informantene ble rekruttert gjennom samme organisasjon, kan man få en form for skjevhet i utvalget (Thagaard, 2018, s. 56). Det trenger samtidig ikke være en ulempe da man vil få informanter med noe liknende forutsetninger og enkelte likhetstrekk i lys av at de har et felles møtepunkt i Wayback. Dette vil bli videre diskutert i kapittelet om utvalgets begrensninger. Jeg rekrutterte totalt tre informanter på egenhånd, og fikk samtidig gjennom mange andre samtaler bekreftet hvor mye dette temaet engasjerer de det gjelder.

Videre snakket jeg med mine portvakter i organisasjonen og ytret et ønske om flere informanter. Jeg ble gjennom dem satt i kontakt med ytterligere to informanter som kunne tenke seg å stille til intervju. Disse intervjuene ble gjennomført i på nyåret året 2023 og dette ble tidspunktet jeg valgte å sette strek for rekruttering og gjennomføring av intervju. Et spørsmål som alltid gjør seg gjeldende i kvalitative intervjuundersøkelser er hvor mange informanter man trenger. Dette var også et spørsmål som gjorde seg gjeldende i rekrutteringen av mine informanter. Er utvalget for lite vil man ikke kunne generalisere (noe som ofte ikke er et mål med kvalitative studier), og er utvalget for stort kan man få utfordringer med å gå i dybden i analysen (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 148). Som følge av noen utfordringer knyttet til rekruttering i startfasen av prosjektet og den begrensede tiden til rådighet fant jeg alternative løsninger på å undersøke tilbakeføring fra fengsel. Skilbrei (2019, s. 169) presiserer at kvalitative forskningsprosjekt kommer med begrensninger og at dette ikke trenger å være en svakhet, samt at det er en styrke og utforske få enheter grundig. Dataene jeg til slutt satt igjen med fordeler seg i to ulike grupper med henholdsvis tre informanter i en gruppe og seks informanter i et annet utvalg. På den måten kan man si at rekrutteringsmetoden som startet strategisk ble et utvalg basert på min tilgang til informanter og derfor kan kalles et bekvemmelighetsutvalg (Tjora, 2021, s. 285). Neste avsnitt vil presentere informantene.

4.2.2 Presentasjon av informanter

Løslatte

Opgavens datagrunnlag består av seks intervjuer med tidligere straffedømte som alle nå er tilbakeført til samfunnet. Jeg har i arbeidet med å holde informantene anonyme gitt dem fiktive navn som representerer deres virkelige kjønn: Mons, Per Magnus, Linda, Eva, Amir, Ole. Det er deres erfaringer og opplevelser med tilbakeføringen til samfunnet fra fengsel som utgjør bakgrunnen for slutningene som trekkes i analysen. Alle informantene befinner seg i alderen

40-55 år. De har sonet på alt fra lavere sikkerhet, høyere sikkerhet, overgangsbolig, eller alle tre. En av informantene har også en veldig kort periode sonet med EK etter fengselsoppholdet før prøveløslatelse. Vedkommende var uten sysselsetting med dagtilbud i denne perioden. Flere av informantene er dømt til fengsel flere ganger og sonet flere dommer, samtidig som et lite mindretall kun har sonet én dom. Tidspunkt for tilbakeføring varierer fra informant til informant, fra under ett år siden til opptil for fire år siden.

Videre utgjør utvalget i oppgaven mennesker som alle er tilbakeført til en stor kommune. Dette har praktisk betydning for hvilke ressurser som er tilgjengelige for de innsatte etter soning for eksempel med tanke på frivillige organisasjoner. Felles for alle informantene er at de i en eller annen form har vært i kontakt med en og samme frivillig organisasjon etter endt soning, noe som vil ha implikasjoner for de erfaringene informantene forteller om. Alle informantene i studien er også norske statsborgere, noe som gjør at det vil være rimelig å anta at opplevelsene for utenlandske statsborgere i overgangen fra fengsel til frihet vil være annerledes da disse får begrenset tilgang til tilbud i og utenfor fengsel (Smith & Ugelvik, 2017a, s. 20). Oppgavens utvalg er alle en del av den norske velferdsstaten og skal innlemmes tilbake til samfunnet som fullverdige norske samfunnsborgere. Informantene har alle på tidspunkt for intervju en stor motivasjon til å delta i samfunnet som en ordinær samfunnsborger og har tatt flere aktive valg om å komme seg bort fra kriminalitet noe som utgjør et viktig fundament for en felles analyse.

Ansatte

Videre har det som følge av utfordringer i rekrutteringen av det presenterte utvalget blitt gjennomført tre intervjuer med henholdsvis to ansatte i frivillige organisasjoner som jobber med straffedømte i tilbakeføringen til samfunnet etter soning, samt en ansatt i NAV med kjennskap til hvordan velferdsapparatet koordineres i førstelinjen. Disse informantene vil i analysen bli omtalt under sine fiktive navn: Anne – Lise (ansatt i frivillige organisasjon), Solveig (ansatt i NAV) og Charlotte (ansatt i frivillig organisasjon), samt en beskrivelse om hvor de er ansatt. Deres erfaringer vil kun sette kontekst til hovedutvalgets og vil samlet utgjøre et svært begrenset omfang av oppgaven. Oppgavens formål og forskningsspørsmål tar ikke sikte på å undersøke deres opplevelser, som følge av begrensinger når det gjelder tid og omfang av oppgaven. Mitt ønske og fokus i oppgaven er å gå i dybden på temaet og jeg har derfor valgt å avgrense oppgaven til å fokusere på de straffedømte sitt perspektiv i tilbakeføringen. Videre vil jeg benytte meg av et lite supplement med praksis på feltet fra de øvrige tre informantene som kontekst til noen av analysens temaer.

Presisering av oppgavens utvalg

Oppgaven vil omtale «informantene» som de løslatte da det er deres erfaringer og opplevelser forskningsspørsmålet søker å undersøke. Som nevnt over var rekruttering av informanter til oppgaven noe som gikk tregt i starten og etter hvert som datamaterialet sto klart for meg ble det tydelig at jeg måtte avgrense omfanget av oppgaven og ikke inkludere et komparativt og to-delt erfaringselement i oppgaven med to utvalg – både de løslatte og de ansatte. Dette var en rekruttering jeg gjennomførte da jeg ikke var sikker på hvordan rekrutteringen av utvalget med løslatte ville utspille seg videre. Jeg vurderte det videre dit hen at med tre intervjuer i det ene utvalget og seks i det andre ville dette kunne medføre en skjevhet i datainnsamlingsgrunnlaget. Ved å benytte flere utvalg kan det føre til en underrepresentasjon og overrepresentasjon blant enkelte av utvalgene (Brink, 1993, s. 37). Jeg valgte som følge av dette å utelate utvalget med de ansattes erfaringer i forskningsspørsmålet og fokusere hele oppgaven på erfaringene de løslatte gjorde seg i møtet med velferdsapparatet. Jeg har som redegjort for over likevel valgt å inkludere et par sitater fra informantene i ansatt utvalget da de danner kontekst til noen av erfaringene til de løslatte. To utvalg med ulik innsikt på samme felt kan være en fordel da ansatt utvalget være med på å skape en dypere forståelse av de uttalte erfaringene de løslatte har gjort seg (Brink, 1993, s. 37).

4.2.3 Utvalgets begrensinger

Som redegjort for over utgjør oppgavens utvalg et bekvemmelighetsutvalg og er ikke like strategisk som først ønskelig (Tjora, 2021, s. 285). Dette har sine styrker og svakheter da utvalget ikke er en tydelig homogen gruppe, samtidig som det gjør at de ulike informantene har litt ulike innfallsvinkler til møtet med velferdsapparatet som følge av tiden som har gått siden tilbakeføring. Jeg har valgt å ikke undersøke kjønnsforskjeller i opplevelser knyttet til tilbakeføring ettersom jeg ikke har data til å kunne skrive en komparativ analyse for hvordan kvinner og menn opplever kontakten med tjenestene ulikt. Samtidig er det viktig å være klar over at forskning viser at menn og kvinner kan ha ulike behov for en varig desistance-prosess (Gjeruldsen & Jensen, 2021, s. 232).

Samtidig har utvalget det som kan være å anse som viktige komponenter som alder og geografisk tilhørighet til felles som gjør at det er mulig å argumentere for at de er «på samme sted i livet». Presentasjonen av informantene over er veldig begrenset og inneholder lite detaljer. Grunnen til dette er at det er ønskelig å ivareta informantenes anonymitet ettersom at

alle de tidligere innsatte informantene har blitt rekruttert gjennom samme organisasjon. Anonymitet er et hensyn som veier veldig tungt i kvalitativ forskning (se delkapittel om anonymitet under) og slik jeg har vurdert det tyngre enn muligheten for full etterprøvnbarhet. Jeg har som følge av dette valgt å unnlate konkret alder på alle informantene, hvor og når de ble løslatt samt annen informasjon som straffehistorikk og levekårsbarometre. Der det faller seg naturlig i analysen vil det bli presentert kontekstbasert informasjon om hver enkelt informant i lys av de funnene som blir diskutert.

4.3 Planlegging og gjennomføring av intervjuene

I oppstarten av prosjektet søkte jeg om godkjenning for å gjennomføre prosjektet hos Sikt – kunnskapssektorens tjenesteleverandør (se vedlegg 1). I arbeidet med søknaden ble det i førsteomgang skrevet en prosjektbeskrivelse, intervjuguide og informasjonsskriv med samtykkeerklæring. Jeg sendte først en søknad i august 2022 som ble godkjent kort tid etter dette. Som følge av endringer i tema og den planlagte rekrutteringsprosessen ble det foretatt endringer i eksisterende meldeskjema september 2022. Disse endringen ble også godkjent etter god dialog med saksbehandler i Sikt. Dette var endringer som handlet om å stille spørsmål knyttet til blant annet helse.

4.3.1 Intervjuguide

En forsker må sørge for at sine informanter er tilstrekkelig informert om studien og fritt samtykker til å bli med i studien på de rette premissene (Skilbrei, 2019, s. 109). Dette fordi at ingen skal bli gjenstand for forskning uten å selv samtykke til dette. Alle intervjuene ble startet med at jeg presenterte meg selv, min bakgrunn og studien. Dette for at informanten skulle være trygg på hva jeg ville bruke informasjonen de formidlet til. I forkant av intervjuene lagde jeg en intervjuguide (vedlegg 2) og informasjonsskriv (vedlegg 3) for det første utvalget med de løslatte tidligere innsatte. Deretter lagde jeg en intervjuguide (vedlegg 4) og informasjonsskriv (vedlegg 5) for gruppen ansatte som jobber i ulike posisjoner innenfor tilbakeføring av tidligere innsatte. Som nevnt over benytter jeg meg av begrepet informant i denne oppgaven, men valgte likevel å benytte ordet deltager i informasjonsskrivet til informantene. Begrepet informant indikerer at man skal hente ut informasjon fra en informant snarere enn at man som forsker og informant skaper en relasjon som er av betydning for utviklingen av kunnskap (Thagaard, 2018, s. 46 og 90). Begrepet informant kan virke avskrekkende for enkelte grupper i samfunnet ettersom det ofte forbindes med å tyste på noen, og det var derfor viktig for meg å forsikre meg om at informantene ikke fikk disse assosiasjonene.

Det var nødvendig med små justeringer i intervjuguiden for utvalg nummer en og to underveis fordi begge utvalgene var noe mer sammensatt som følge av at kriteriene for rekruttering ble færre ettersom tiden gikk. Hovedstrukturen i intervjuguiden består som regel av spørsmål som representerer de mest sentrale temaene for studien, noe de også gjorde hos meg (Thagaard, 2018, s. 95). Guidene besto i sin helhet av relativt åpne spørsmål som ga informantene muligheten til å gå i dybden der de hadde spesielt mye å dele (Tjora, 2021, s. 128). Jeg benyttet meg av en inndeling med *bakgrunnsspørsmål*, *innholdsspørsmål* og *avsluttende spørsmål*. I intervjuguiden til intervju med tidligere innsatte besto bakgrunnsspørsmålene av spørsmål om alder, antall soningsopphold, lengde på dom og sikkerhetsnivå. Videre var innholdsspørsmålene delt inn i kategoriene «Helse og velferdstilbud før fengsel», «Helse og velferdstilbud i fengsel» og «Helse og velferdstilbud etter fengsel». Den første guiden inneholdt kun spørsmål tilknyttet helsetjenester, men jeg innså underveis i de første intervjuene at dette ble for snevert da det under intervjuene ble trukket fram mange generelle elementer ved velferdsordningene etter soning som strakk seg forbi helse. Dette er slik jeg ser det en konsekvens av at jeg hadde noen utfordringer med rekrutteringen og utvalget ble bestående av mennesker som ikke ble rekruttert like strategisk som ønskelig. Samtidig utgjør dette en fordel da jeg har grunnlag for å kunne dekke flere velferds-tjenester og ordninger i analysen.

Spørsmålene strakk seg over relativt store temaer da jeg som forsker i forkant tenkte at flere temaer kunne bli relevante. Vi var i alle intervjuer innom temaer som sosiale relasjoner, rus, helse og tilgang til velferdstilbud. Guidene besto også av tiltenkte oppfølgingsspørsmål som jeg i forkant tenkte kunne bli relevante. I intervjuguiden for de ansatte i organisasjoner og offentlig forvaltning benyttet jeg samme inndeling. Der strakk innholdsspørsmålene seg over temaer om relasjoner til tidligere innsatte, ivaretagelse av velferdstjenester og ordninger som arbeidsoppgave og spørsmål som knyttet seg til erfaringer med vellykket tilbakeføring. Ved bruk av intervjuguide vil man også som forsker kunne få data som lettere lar seg sammenligne (Skilbrei, 2019, s. 126). I lys av dette var det en liten utfordring jeg støtte på som følge av at utvalget besto av aktører plassert litt spredt i det feltet jeg selv ønsket å utforske, noe jeg vil komme mer tilbake til i delen som omhandler oppgavens analysemetode. Det er viktig at man som forsker stiller spørsmål som oppmuntrer informanten til å gi konkrete og utfyllende beskrivelser om det temaet man ønsker (Thagaard, 2018, s. 95). Samtidig er det viktig i at taushetsplikten overholdes for offentlige ansatte når disse intervjues, jeg presiserte derfor til alle de ansatte at de ikke måtte utlevere enkelt personer i sine utsagn (Skilbrei, 2019, s. 113).

Utover inndelingen av intervjuguidene jobbet jeg derfor i forkant med å forberede meg på å stille åpne spørsmål og fokuserte på å ikke stille ledende spørsmål. En intervjuguide bør inneholde spørsmål gjerne stilt åpne og gradvis bygge seg opp til kjernen av det man lurer på, og man bør avslutningsvis runde av intervjuet med avsluttende spørsmål som toner ned emosjonsnivået hos informantene (Thagaard, 2018, s. 101).

4.3.2 Gjennomførelse av intervjuer

Jeg benyttet meg i stor grad av det som omtales som «responsive interviewing» - der jeg forsøkte å etablere et tillitsforhold til informantene mine (Thagaard, 2018, s. 93). Jeg forsøkte å etablere en vennlig atmosfære mellom meg og informantene for å unngå å for eksempel dvele ved spørsmål for lenge og å la informantene i stor grad snakke mest om de temaene de selv mente var viktige. Hovedregelen i dybdeintervjuer er at man benytter en form for lydopptak, og man må alltid som forsker eksplisitt spørre om dette i forkant (Tjora, 2021, s. 180). Alle informantene samtykket til at det ble gjort lydopptak noe som gjorde det lettere for meg å konsentrere meg om interaksjonen mellom informantene og meg i øyeblikket. Det er viktig som forsker å legge til rette for at det blir en avslappet stemning under dybdeintervjuer, og det er derfor vanlig å la informantene velge hvor intervjuet gjennomføres (Tjora, 2021, s. 135). Intervjuene ble gjennomført på kontorer og møterom hvor de enkelte informantene var tilknyttet, noe som fungerte godt. Alle informantene var meget samarbeidsvillig og alle informantene jeg opprettet kontakt med en til en i planleggingsfasen var lette å avtale tidspunkt med.

Et av intervjuene ble gjennomført over zoom og en utfordring ved dette kan være at man ikke får observert kroppsspråk i etablering av kontakt med informantene, men vi klarte å etablere en god relasjon og gjennomføringen gikk uten problemer. Tjora (2021, s. 181) presiserer at detaljerte lydopptak og transkripsjoner er veldig viktig for en god analyse. Jeg har erfaring med transkribering av intervjuer fra gjennomført bachelorprogram, men har ikke tidligere transkribert i transkriberingsprogrammet f4transkript, som tilbyr muligheten til å kunne skru opp og ned hastigheten på lydopptaket. Transkriberingen ble gjort av meg rett etter endt intervju, og de ble gjort ordrett, med gjentakelser og pauser, men det ble fjernet pauseord som «eh» og liknende. Ved å strukturere tekstform som transkripsjoner blir det lettere å få oversikt, og er i seg selv å regne som en start på analysen (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 206).

4.4 Analyseprosessen

Kvalitativ forskning preges av en todeling i metodisk tilnærming til forskning - den induktive og den deduktive tilnærmingen. Det beskrives ofte som en «oppdagelseslogikk», der man veksler mellom teori og empiri. Basert på tidligere forskning og teori vil man som forsker ha med seg noen hypoteser eller antagelser om hva man vil finne. Starten av analyseprosessen innebar å transkribere intervjuene. Koding er en fremgangsmåte som kan benyttes for å tildele uttalelser og erfaringer mening gjennom å sammenligne forskjellige temaer i empirien (Thaagard, 2018, s. 153). Kodingen er induktiv når man som forsker lanserer koder som er empirinære og man kobler videre eksisterende forskning på empirien med et ønske om å få en større forståelse av studiens funn (Skilbrei, 2019, s. 53).

Jeg benyttet i stor grad en induktiv innfallsvinkel, der jeg først kodet materialet ut ifra empiri og ikke teori. Datamaterialet ble kodet for hånd på tross av at jeg hadde tilgang på dataprogram som kan gjøre prosessen mer effektiv (Hennik, Hutter og Bailey, 2020, s. 219). Dette valgte jeg å gjøre fordi jeg ønsket å kunne ha kodene manuelt fremfor meg på papir. Deretter ble kodende sammenlignet med hverandre og videre skilt fra hverandre og plassert innenfor forskjeller overordnende kategorier. Deretter går man videre i analysen i form av å induktivt sortere kodene i større tematiske grupper (Tjora, 2021, s. 290). Det som kjennetegner denne formen for forskingsprosess, er at man tar utgangspunkt i empiri for å bygge og utvikle teori. Videre tolker man de funnene man har for så å koble oppgaven funn til eksisterende forskning på feltet og utvikle de valgte teoriene, noe jeg også gjorde.

Dataene ble analysert med en tematisk tilnærming. En slik analyse innebærer at man ser etter temaer i dataene som kan inngå i samme grupperinger og på den måten danne kategorier med viktige fellestrekk noe som gjør at vi kan danne en helhetlig forståelse av dataene (Thagaard, 2018, s. 171). Man er avhengig av fyldige beskrivelser om hvert tema for å kunne gi grunnlag til å analysere variasjonene som dataene representerer innenfor hvert tema (Thagaard, 2018, s. 172). Gjennom at jeg foretok en sammenligning av erfaringene og opplevelsene til alle informantene var tematisk analyse noe som egnet seg godt, ettersom alle informantene beskrev opplevelser som inneholdt liknende erfaringer i møtet med velferdstilbud etter endt soning. En kategoriseringsprosess med kvalitative metoder kan være både induktiv og deduktiv, fordi flesteparten av kategoriene ble utformet ut ifra empirien, mens noen ble utviklet med begreper fra oppgavens teoretiske rammeverk (Thagaard, 2018, s. 154). Etter en nøye koding og kategorisering ble det lansert seks overordnet kategorier: makt og avmakt, «systemet»,

tilhørighet, familie, økonomi og aktørskap. Gjennom utviklingen av disse kategoriene har jeg formulert forskningsspørsmålet gjentatte ganger og det endelige forskningsspørsmålene er som følge av dette et resultat av en dynamisk prosess. Dette er også en fordel ved kvalitative forskningsmetoder, nemlig at metoden åpner for en fleksibel tilnærming (Skilbrei, 2019, s. 21).

4.5 Datakvalitet i kvalitativ forskning

I intervjuforskningen hvor man som forsker skal tolke hva andre mennesker sier og mener, og gi deres utsagn vitenskapelig betydning bærer det et tungt ansvar. Kvale og Brinkmann (2017, s. 272) beskriver denne prosessen som der et utsagn på den ene siden kan bety alt i ett lys og på den andre siden ikke betyr noe i et annet lys, og at det på den måten eksisterer en søken etter den objektive meningen. Intervjuer gir innsikt i personers opplevelser, synspunkter og selvforståelse ved at det forteller om opplevelser knyttet til egen livssituasjon og forståelse av egne erfaringer (Thagaard, 2017, s. 12). Når man skal vurdere datakvalitet i kvalitativ forskning er begrepene om validitet, reliabilitet og overførbarhet sentrale (Thagaard, 2018, 181). Validitet omhandler hvordan man tolker resultatene i studien og hvordan disse resultatene gis gyldighet og er relevante for målsetningen med forskningen (Skilbrei, 2019, s. 86). Videre viser overførbarhet til om tolkningen av resultatene fra forskningsprosjektet i den gitte konteksten også kan være relevant og overførbar til andre felt for eksempel (Thagaard, 2018, s. 182). Reliabilitet viser til at man redegjør for hvordan dataene for oppgaven har kommet fram og på den måten at disse har blitt innhentet på en pålitelig måte, samt at resultatene ikke skyldes feil eller skjevheter (Skilbrei, 2019, s. 87).

4.5.1 Validitet og overførbarhet

Validitet eller validering er noe som ikke må begrenses til en del av forskningsprosessen, men noe som bør prege alle prosjektets faser (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 272). Validitet handler om gyldigheten til de tolkningene jeg har foretatt meg og presentert som resultatene i oppgaven, og om disse gjør seg gjeldene i den virkeligheten jeg utforsket i oppgaven (Thagaard, 2018, s. 189). For å vise til grunnlaget for de slutninger jeg trekker gjennomgående i analysen viser jeg til sitater fra informantene og begrunner funn med etablerte teoretiske perspektiver. Dette er et eksempel på intern validitet (Skilbrei, 2019, s. 88) Videre har jeg henvist til tidligere forskning på feltet og liknende felt jeg undersøker noe som er med på å styrke oppgavens gyldighet for andre sammenhenger og er et eksempel på ekstern validitet (ibid)

Overførbarhet og det å kunne generalisere resultatene til andre felt, situasjoner og prosjekter er en form for kvalitetssikring i kvalitative forskningsprosjekt (Kvale & Brinkmann, 2018, s. 146). Fullstendig generalisering er ikke et mål innenfor kvalitativ forskning, men det er til tross for dette en målsetting om at tolkninger og funn fra et prosjekt til et annet skal ha en relevans og en form for overførbarhet er ønskelig (Thagaard, 2018, s. 182). Gjennom en form for transparent holdning til faktorer, som hvordan man har kommet fram til de konklusjoner man har gjort, er med på å påvirke hvorvidt man kan si om studien er generaliserbar. Tidsperiode kan sies være en av de faktorene som påvirker dette (Tjora, 2021, s. 269). Gjennom informasjon redegjort for ovenfor om når de løslatte har blitt tilbakeført og hvilken alder de er i, tilhørighet til frivillige organisasjoner, samt ved å være transparent på hvordan de aktuelle dataene har framkommet kan man argumentere for at dette er med på å gjøre resultatene av oppgaven overførbar til liknende temaer og felt der utvalget vil likne på utgangspunktet for denne oppgaven.

4.5.2 Relabilitet

Relabilitet omhandler at empirien i oppgaven har fremkommet på en pålitelig og troverdig måte (Skilbrei, 2019, s. 87). Oppgaves metodekapittel er på den måten en redegjørelse for hvordan jeg har gått fram for å samle inn data til oppgaven, hvor jeg har forsøkt å være konkret og forklare detaljert om hvordan enkelte metodiske valg ved blant annet detaljerte forklaringer knyttet til oppgavens utvalg og analysemetode som er belyst. Det er som følge av dette mulig å argumentere for at dette er med på å styrke reliabiliteten i datautviklingen for oppgaven.

Det er også slik at min rolle som forsker og en refleksjon knyttet til dette kan være med å sikre troverdighet og kvaliteten på forskningen (Skilbrei, 2019, s. 87). Som forsker leser man ofte litteratur og teori om temaet fortløpende og i tråd med det som framstår relevant i lys av det informantene sier (Skilbrei, 2019 s. 55). Min rolle som forsker er farget av at jeg ikke har noen erfaring og direkte kontakt på feltet, fengsel, frivillige organisasjoner, velferdsapparatet eller kriminalomsorg for øvrig som gjør at jeg ikke har hatt med meg konkrete personlige erfaringer inn i feltet utenom det å åpenbart være en del av det norske samfunnet. Likeså kan dette medføre at jeg gjør eller sier ting som ikke er tråd med det informantene forteller. Samtidig var jeg veldig klar over å være min rolle bevisst og hadde et bevisst forhold til at jeg under intervjuet var på «besøk» i et univers med andre personers levde erfaringer. Samtidig har jeg gjennom min tid som student fått mange ulike tilnærminger til temaet gjennom ulike fag på studiet, men også gjennom konkrete beretninger om hvordan aktører erfarer temaet på kroppen.

4.6 Etiske refleksjoner

Det er gjennom refleksjoner ovenfor redegjort for enkelte etiske hensyn som er foretatt underveis i arbeidet med oppgaven. Det finnes uansett noen tydelige retningslinjer som man som forsker alltid må forholde seg til når man gjennomfører kvalitativ forskning. Et av de viktigste etiske prinsippene knyttet til gjennomføringen av intervjuer i intervjustudier er at informanten ikke skal komme til skade (Tjora, 2021, s. 187). Det kan oppstå situasjoner eller komme opp temaer som er ubehagelige for informanten å svare på. Dette var noe jeg var spesielt oppmerksom på i intervjuene med de tidligere innsatte, da soning i fengsel og opplevelse av egen helse og økonomi er potensielle sensitive temaer, og jeg utformet derfor spørsmålene spesielt åpne ved disse temaene. For personer i en belastet livssituasjon kan det være ekstra utfordrende å delta i forskningsprosjekter (Thagaard, 2018, s. 60). Jeg informerte som følge av dette alle informantene i forkant av intervjuet om at hvis det kom spørsmål eller temaer de ikke ønsket å svare på var dette helt i orden. Det er kjent at i en intervjusituasjon finnes det ofte en asymmetri i forholdet mellom forsker og informant (Thagaard, 2018, s. 91). Jeg passet derfor ekstra godt på hvordan jeg stilte spørsmål og forsøkte å være ekstra lydhør når vi var inne på temaer som potensielt kunne frembringe stress og vonde følelser for informantene.

4.6.1 Informert samtykke

Alle informantene som jeg selv rekrutterte fikk enten muntlig eller skriftlig informasjon fra meg i forkant av at de takket ja til å delta i studien. Videre er informert samtykke et ledende prinsipp innenfor forskning (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 104). Samtykke skal være dokumenterbart gjennom skriftlig underskrift eller muntlig gjennom lydopptak (NESH, 2021, s. 19). Informantenes samtykke ble innhentet gjennom signering på samtykkeskjema både til deltagelse i studien og til lydopptak av intervjuene. Disse ble oppbevart hjemme hos meg i et låst skap, og ved prosjektet slutt har de blitt makulert. Jeg var nøye med å poengtere til samtlige informanter at de når som helst kunne trekke sitt samtykke uten noen form for ulempe for dem, og at ingen skulle føle på noe press til å delta (Skilbrei, 2019, s. 111). Dette er spesielt viktig i bruken av portvakter som medfører at jeg ikke har direkte rekruttert dem og etablert at det er helt frivillig å delta.

4.6.2 Anonymisering

Det er et ledende prinsipp innenfor kvalitativ forskning at informanter i studien anonymiseres i forskningsresultatet (Thagaard, 2018, s. 24). Helse og livsforhold som familie og økonomi er å

regne som sensitive temaer. Dette stiller ekstra krav til anonymisering da man som individ kan være selektiv i hvem man ønsker å dele slik informasjon med. Dette gjelder både direkte og indirekte identifiserbare data som til sammen eller hver for seg kan identifisere personer (Skilbrei, 2019, s. 110). Jeg har tatt mange fortløpende vurderinger underveis om hvor mye informasjon jeg skal velge å dele om informantene. Jeg har som redegjort for tidligere i metodekapittelet gitt alle informantene fiktive navn. Videre har jeg forhørt meg med andre portvakter og andre om hva som er hensiktsmessig deling av informasjon om informantene og landet til slutt på at svært lite om hver informant skal deles. Derfor opererer jeg med aldersintervall som alle informantene befinner seg innenfor, og som nevnt tidligere nevnes kun noen få andre identitetsmarkører der det er hensiktsmessig underveis i analysen.

Underveis i prosjektet har det blitt oppbevart data som kunne vært med på å identifisere informantene, som blant annet navn, telefonnummer, alder, soningslengde og ikke minst lydopptak. Jeg har også fått informasjon om andre parter, og har forpliktet meg like mye til å anonymisere disse som informantene selv. Det er uansett kun jeg som har lyttet til lydopptakene og transkribert intervjuene og det er dermed bare jeg som vet identiteten på samtlige av informantene. For å sikre konfidensialitet har jeg fjernet dialekt, navn, steder og andre identifiserbare markører i transkripsjonene av intervjuene (Hennik, Hutter og Bailey, 2020, s. 78 og 83). Der informantene er rekruttert gjennom portvakter er det umulig å unngå at de vil kunne kjenne igjen informantene grunnet deres nære relasjon med informantene. At portvaktene ikke skal kjenne igjen informantene er derfor et utfordrende mål å oppnå da mennesker som kjenner historiene til medlemmene på Wayback godt vil kunne kjenne igjen hvem de er. Jeg har som følge av dette unnlatt mest mulig informasjon for å minimere denne risikoen mest mulig.

5 Analyse

I dette kapitlet vil oppgavens funn analyseres i lys av de teoretiske perspektivene som ble presentert i kapittel 3 for å svare på oppgavens forskningsspørsmål. Kapitlet starter med å diskutere opplevelser og erfaringer de tidligere innsatte har i møtet med velferdstilbudene etter endt soning. Det vil underveis suppleres med et par erfaringer som de ansatte i NAV og frivillige organisasjoner har gjort seg i møtet med tidligere innsatte for å skape en dypere forståelse av møtet de tidligere innsatte har med velferdsapparatet. Videre tar kapitlet for seg hvordan disse erfaringene er med på å fremme og hemme den pågående desistance-prosessen etter endt soning.

5.1 Møtet med velferdsapparatet, sosiale rom og avmakt

Etter at personer blir løslatt fra fengsel er frihetsberøvelsen over, og man får sin frihet tilbake. Med frihet følger også ansvar - et ansvar for å skape seg et produktiv og kriminalitetsfritt liv. Alle informantene i utvalget har hatt behov for støtte fra velferdsapparatet gjennom NAV eller førstelinje helsetjenester helse etter endt soning, noen i større grad enn andre. Felles for alle er at de rett etter soning har hatt behov for økonomisk hjelp i form av økonomiske ordninger samt at alle informantene på ulike måter har vært i kontakt med sine lokale NAV-kontorer. I del 1 av kapitlet beskrives hvilke situasjoner de tidligere innsatte står i etter endt soning i møtet med NAV og helsetjenester, hvordan de manøvrerer seg gjennom velferdsapparatet og erfaringer informantene har gjort seg i arbeidet med å skaffe seg den hjelpen de trenger i (en vellykket) tilbakeføring til samfunnet etter soning. Funnene bærer preg av gode ordninger for bistand der det finnes gode ordninger, men som i enkelte tilfeller ikke er sømløse i etableringene av kontakt mellom apparatet og aktørene som trenger det. Etablering og opplevelsen av helse- og sosialfaglige tilbud og ordninger belyses, i tillegg til hvilke strategier som benyttes for å styre eget liv i tilbakeføringen til samfunnet. Videre fokuseres det på ulike habitus som møter ulike felt og møtet med et felt med et eget «språk».

5.1.1 Økonomisk kapital, overføringer og etablering av «stabilt nytt liv»

Det sosiale rom er for Bourdieu fordeling av kapital som gir makt, altså klassestrukturen, og er hele storsamfunnet sett under ett (Aakvaag, 2008, s. 151). Kapitalen gir makt til blant annet å oppnå fordeler i livet, og det er eksempelvis mulig å argumentere for at økonomisk kapital blant annet kan skaffe deg og din familie et sted å bo. Dette utgjør et av de sosiale forholdene som må på plass ved tilbakeføring til samfunnet for tilbakeførte individer, og det er en av de

faktorene som er tettest korrelert med tilbakefall etter løslatelse (LeBel et.al, 2008, s. 143). Alle informantene i denne oppgaven hadde en avklart bosituasjon i forkant av løslatelsen, noe som danner et godt grunnlag for en god tilbakeføring. I hvor god tid i forkant av løslatelse bosituasjonen var avklart varierer fra at Ola aldri måtte si opp leiligheten sin under soning til at flere av informantene fikk avklart sin bosituasjon kun et par uker før løslatelse. Evas bosituasjon ble slik hun selv beskriver det på «magisk vis» reddet av at moren hennes klarte å hjelpe henne med å beholde leiligheten sin under soning. Mons visste han kunne leie en leilighet til seg og sine barn av sin mor til det han omtaler som en «snill pris». Linda forteller på sin side at hun bor med sin kjæreste i hans leilighet. De øvrige informantene leier en kommunal bolig som de enten har klart å skaffe selv eller gjennom hjelp fra NAV. Dette er forhold som fordeler seg relativt likt i lys av Revolds (2015) undersøkelse.

Økonomisk forutsigbarhet

For samtlige i utvalget har kontakten med velferdsapparatet i første rekke i tilbakeføringen handlet om å etablere økonomiske utbetalinger fra NAV med videre mål om å få seg en jobb. Amir svarer på spørsmål om hvordan han tenker at han skal skaffe seg denne økonomiske stabiliteten: «Kan ikke NAV hjelpe meg med det da?». Dette vitner om den store iboende tilliten og forventingen man som en borger i det norske velferdsstaten har til systemet. Etter soning skal disse ordningene etableres på nytt og ansvarsgruppemøter er som nevnt innledningsvis et viktig virkemiddel som skal gjøre at blant annet de økonomiske behovene til tidligere innsatte skal ivaretas (Riksrevisjonen, 2022, s. 12). Dette er noe Charlotte som er ansatt i en frivillig organisasjon har stort fokus på, og hun beskriver hvordan det er ønskelig at et slikt møte foregår:

“Vi motiverer de innsatte til å ha ansvarsgruppemøter og der vi også deltar. Hvor min rolle er bare å være så man ikke er der alene.” ... “Hvis man kaller inn til ansvarsgruppemøter så er ofte vi med, NAV, behandling for eksempel Tyrili, lege, psykiater eller psykolog - hvis man har det, kontaktbetjenten, tilbakeføringskoordinatorer hvis det finnes så er hun med. Dette bør jo skje innen de 3-6 månedene før løslatelse. At det er det optimale for å kunne planlegge en løslatelse og for å planlegge en god tilbakeføring.”

Charlotte, frivillig organisasjon

Ingen av informantene kan huske at de hadde et slikt møte, men Per Magnus og Amir forteller om at Friomsorgskontoret «ordnet med bolig for de». Flere av erfaringene til informantene under vitner om at et slikt møte ikke fant sted gjennom at de på eget initiativ måtte sørge for å koordinere flere av de behovene som skal dekkes gjennom et slikt møte. Dette er en av svakhetene riksrevisjonen også påpeker i sin rapport. Grunnet kapasitet og andre praktiske hensyn er andel ansvarsgruppemøter gjennomført veldig tilfeldig og enkelte fengsler avholder disse møtene i liten grad (Riksrevisjonen, 2022, s. 103). Denne oppfatningen deler også Charlotte, og på spørsmål om disse møtene i stor grad lar seg gjennomføre i de sakene hun er involvert svarer hun: “Njæ, det skjer ofte at man ikke får til dette”. Dette er viktige forhold som legger premisser for hvilke erfaringer som oppstår i møtet med systemet. Som redegjort for innledningsvis har mange tidligere innsatte både før og etter soning økonomiske utfordringer. Det kan handle om mangel på fast arbeid eller gjeld. Dette er utfordringer utvalget for oppgaven også har. Alle informantene snakker om økonomisk usikkerhet eller en økonomisk utilstrekkelighet i større eller mindre grad forbundet med det å tilbakeføres til samfunnet i en eller annen form. Ingen av informantene hadde fast arbeid etter løslatelse og ble på den måten helt avhengig av økonomisk hjelp gjennom NAV. Utsagnet under er Linda som forteller om sitt fysiske møte med hennes lokale NAV-kontor da hun ikke hadde fått noe svar på en søknad om livsopphold:

“Men jeg var nede der og søkte en sånn livsoppholdssøknad og hørte ingenting og ukene gikk og jeg ringte og maste og nei. Tror det hadde gått et par måneder når jeg troppet opp der og sa sånn «nå gir jeg dere opp, nå hadde der en gylden mulighet til å prøve», altså jeg sa det sånn «jeg har hørt masse bra om dere,» men det tar lang tid å få en saksbehandler, «nå begynner jeg bare å jobbe frivillig her er adressen, jeg er der til jeg hører noe mer fra dere». I løpet av de neste 14 dagene snakket jeg med (saksbehandler) på telefon 5 ganger også hadde vi første møte. Så har det bare gått slag i slag. De har hjulpet meg mye.”

Linda

Dette vitner om en situasjon der tjenestene oppleves utilgjengelig og der man som aktør i stor grad får ansvar for eget liv da Linda selv må fysisk møte opp for å få den hjelpen hun har krav på. Videre beskriver hun at «de har hjulpet meg mye», og at hjelpen hun har fått med tiden er god. Mons beskriver sitt møte med sitt lokale Nav-kontor og hans oppfatning av det på denne måten:

«NAV har vært helt greie med meg, det er ikke så mye oppfølging de har gitt meg sånn sett, men jeg har nå fått noen tiltak her og der. Jeg hadde tiltak på studier også gikk jeg over til lønnstilskudd da etter hvert så. Så måtte jeg jo få meg en jobb etter hvert ... Det er jo snakk om lønnsomhet for meg og for de da»

Mons

Mons erfaring beror på at «NAV har vært helt greie med meg» og forklarer videre at det ikke var så mye han hadde å gjøre med dem i utgangspunktet. I forlengelse av erfaringene til Linda og Mons beskriver Ola en interessant erfaring med systemet etter endt soning kontra de erfaringene han hadde med NAV fra før soning:

“Det som er litt interessant etter soning når man først har vært i fengsel så har man plutselig forandret en viss status fra å være “bry-som”. På en måte går man fra å forvente lite hjelp, til plutselig å bli møtt med «nå er det viktig at vi på en måte er på» litt sånn «uff a meg, nå har du sitti i fengsel jaha». Så det syns jeg er litt overraskende egentlig, jeg hadde liksom ikke trodd det skulle bli noe bedre egentlig, men det har det kanskje blitt litt altså.”

Ole

Sitatet gjør det klart at Ola hadde vært i kontakt med NAV også før soning som han ikke følte var så god, og på den måten hadde en oppfatning om at han kom til å bli behandlet på samme måte etter soning. Ser man dette utsagnet i lys av Mons sin uttalelse om lønnsomhet er det mulig å argumentere for at Mons beskriver en opplevelse av at NAV ser på en som har sonet i fengsel som en som ikke lenger er «bry-som», men mer en som faktisk har behov for å få hjelp. For samtlige av informantene er det å ikke ha det økonomiske på plass en frykt - en frykt for å falle tilbake til kriminaliteten. Eva beskriver det på denne måten:

«NAV-kontoret på (sted) er også veldig bra. Selvfølgelig var det jo ting i starten der, der jeg hadde en behandler som skulle hjelpe meg med å få praksisplass eller komme meg ut i jobb - men så sluttet hun uten å si det til meg også ventet jeg og ventet jeg så når jeg da fikk beskjed om at jeg hadde fått en ny raknet det for meg. Det har vært så

mye greier igjennom den tiden som har vært, hvor jeg har følt meg mye dårlig behandlet og folk ikke har gjort jobben sin eller tatt tak i ting. Så det var liksom - da klikka det skikkelig for meg og jeg var veldig utafør og veldig redd.»

Eva

Mangel på forutsigbarhet er i forlengelsen av dette noe som generer en del frustrasjon i møtet med velferdsapparatet. I tillegg til at informantene er nødt til å etablere blant annet økonomiske utbetalinger for en stabil og forutsigbar økonomisk situasjon forteller flere av informantene om viktigheten av forutsigbarhet i tilgang på de tjenestene som tilbys. Flere av informantene har opplevd at de har kontaktet den de har fått tildelt som kontaktperson eller saksbehandler, hvor det senere har kommet fram at vedkommende enten er sykmeldt eller har sluttet:

«Fordi det er jo litt sånn at neste gang jeg ringer til NAV så kan det hende at jeg har fått tildelt en ny saksbehandler. Og jeg vet heller ikke hva NAV tenker om meg, kanskje de bare venter på at jeg skal tilbake til fengsel.»

Per Magnus

Videre forteller flere av informantene om at de som i en forlengelse av å få dekket sine økonomisk behov ønsket seg en jobb for å bygge seg et nytt liv. Dette var både for å ha noe å gjøre, men også for å klare seg økonomisk på egenhånd. Mons fikk seg etter en tid etter løslatelse en jobb via en venn, men samtlige av de andre har fått hjelp av NAV til å søke jobb og noen av de har på intervjuetidspunktet deltidsjobb med håp om at disse med tiden kan bli permanente stillinger. For flere av informantene er det å miste jobben forbundet med det som fikk dem inn i kriminaliteten i utgangspunktet. Linda beskriver det sånn: «Det var da det hele rakna for meg - mista lappen - mista jobben - begynte å ruse meg - mista ungene osv.» Etter Linda mistet jobben begynte hun å selge narkotika og på spørsmål om hva hun tenker om det som en mulighet i dag svarer hun:

«Jeg måtte jo da flytte unna bare, ta fullstendig avstand fra det, har ikke tjent en krone på det siden det, fordi jeg var flink til å lage penger, så jeg måtte bare holde meg langt unna det der nå.»

Linda

Vi vet at jobb er noe som med på å strukturere hverdagen og knytte tettere bånd til andre mennesker for nylig løslatte personer, samtidig som det frembringer en legitim inntekt (Skardhamar & Savolainen, 2014, s. 267). Derfor fremstår dette som en elementær del av å starte det nye livet for flere da det for som eksemplifisert med Linda er naturlig at veien ut fra kriminalitet er jobb ettersom veien inn var forbundet med tapet av den og jakten etter mer penger.

«Snakke-hjelp», tjenester og skole

Som en forlengelse av økonomisk støtte i møtet med systemet og veiene inn i arbeid har også NAV andre hjelpetilbud. Dette er slik som kurs og andre veiledningstilbud i forbindelse med for eksempel rus som er de samme i fengsel som utenfor, der deres jobb er å utøve sosialhjelp både i og utenfor fengsel (Johnsen & Fridhov, 2019, s. 253). Samtidig er det få av informantene som gjennom NAV etter løslatelse har benyttet seg av de tilbudene. Flere av informantene har deltatt i programkurs under soning slik som sinnemestring, pappa-kurs, vaske-kurs o.l, men kurs etter løslatelse står som en ubenyttet ressurs for mange. Solveig som er ansatt i NAV oppsummerer hennes perspektiv på denne måten:

“Men jeg tror også ofte at mange har et ønske om å få det til selv liksom. At det nesten kan være litt sånn nedverdiggende å ta imot hjelp. Det er helt ok å skulle ta imot hjelp i form av bolig og penger, men det å skulle ta imot sånn mer sånn type «snakke-hjelp» det tror jeg for noen er vanskelig. Det er veldig forskjellig, noen har veldig bagasje, lang barnevernssak bak seg og de har sitti og snakket og snakket og snakket med sånne «damer som meg» da, sosionomer og liknende og er ganske sånn forsynt. Bare du nevner ordet kartlegging så går de i svart liksom. Så noen ønsker det ikke fordi de er lei av det, noen tenker at det er ikke det som skal til.”

Solveig, ansatt i NAV

Linda bekrefter denne oppfatningen i form av at hun beskriver en situasjon der hun føler at så mange har forsøkt å “forstå” henne ved flere anledninger. Dette har vært situasjoner i fengsel, i NAV-systemet og annen rusbehandling, at hun til tross for at hun var klar over mange av tilbudene NAV hadde ikke hadde benyttet seg av det. Sitatet under er med for å forsøke å illustrere hvordan det for flere av informantene oppleves å bli møtt av personer og tilbud i systemet som skal «forstå og fikse» en:

“Vi var en dag ute og gikk tur. Meg og en til, og to fra (behandlingssted) også begynte hun (ansatte) ene sånn «i går gikk jeg en tur også fikk jeg en stein i skoen, og du veit jo det er jo veldig veldig ubehagelig, men så tenkte jeg sånn jeg skal bare la den steinen være litt. Og du veit etter litt så kjente jeg den ikke så godt. Mhm, kan det være slik å ha russug?» Og veit du hva daaa. Sorry! Folkens jeg er sykemeldt jeg gidder ikke mer, fordi det blir for dumt det er for teit.”

Linda

Dette sitatet og reaksjonen til Linda illustrerer at hun føler at hennes utfordringer og prøvelser i livet blir bagatellisert. «Sykemeldt» blir her brukt som en metafor for at hun «melder» seg ut av behandlingen og som tegn på en tydelig frustrasjon på «forståelsen» hun blir møtt med. Det er mulig å argumentere for at erfaringer de tidligere innsatte har hatt med hjelpeapparatet i fengsel legger noen føringer og holdninger til hva man kan forvente av hjelpen etter endt soning også. Det er i lys av dette plausibelt å tenke at tilliten til og opplevelsen av velferdsapparatet for samtlige av informantene blir påvirket måten de har blitt møtt av mennesker som «skal forstå de» også i fengsel. På den måten kan erfaringene med velferdsapparatet i tilbakeføringen farge erfaringene man har fra samme velferdstjenester i fengsel. Forskning har tidligere vist at innsatte og tidligere innsatte i norske fengsler har mindre tillit til andre mennesker enn det referansegruppen har (Revolv, 2015, s. 60). Vi vet at det som kjennetegner skandinaviske land er at vi ofte har stor tillit til sosiale og politiske myndigheter (Lappi-Säppälä, 2007, s. 270). Med tillit kommer også forventinger og skuffelse når disse forventningene ikke innfris. Forskning viser i lys at dette at brukers individuelle livssituasjon forsvinner i gjennomføringen av de administrative oppgavene som forvaltningen har ansvaret for å utføre (Järvinen & Mortensen, 2002, s. 13). Det er et mulig å argumentere for at hvis man som en «pasient» eller «bruker» gjennom flere ganger har opplevd at mennesker som ikke har liknende erfaringer som en selv skal «fikse» en, mister man tilliten og troen på det, og at man som følge av dette «ønsker å få det til selv».

I kontrast til den lave andelen som benytter seg av kurs og behandling gjennom NAV i tiden etter soning er det uansett positive erfaringer med dette også. Eva forteller om positive erfaringer med programvirksomhet i fengsel som en døråpner for en tro på seg selv som ikke var der før fengsels erfaringen og som gjorde at hun var mer positiv til å tilegne seg kunnskap gjennom kurs og utdanning også etter soning:

“Ja altså det er jo alle disse kursene jeg fikk tatt - det er jo gjennom NAV” ... “Det fant jeg jo ut etterpå, men det er jo egentlig hele prosessen, man finner ut ting underveis, men hvis man ikke forer hjernen sin med informasjon eller kunnskap tror jeg heller ikke man vil bli bedre. Eller bra. Det er så viktig da - akkurat som å gi seg selv mat da, man spiser for å overleve og hjernen trenger faktisk mat den også for å utvikle seg”

Eva

I likhet med Evas positive erfaring fortsatte Per Magnus og Mons sin utdanning etter soning og har begge fått økonomiske tilskudd fra NAV i forbindelse med dette, og de beskriver begge dette som svært positivt. Det er i lys av sitatene over mulig å argumentere for at ressursene systemet tilbyr ikke har en slik kontinuitet og forutsigbarhet for hver enkelt person. Dette gjennom at flere av informantene opplever at deres kontaktpunkt i systemet endrer seg fra gang til gang. Vi ser samtidig at denne formen for mangel på stabilitet er med på å frembringe en usikkerhet for aktørene i systemet. Flere av informantene snakker om en erfaring knyttet til mange skuffelser i møtet med systemet. I tiden etter soning er man sårbar for skuffelser i forbindelse med sosiale forhold slik som penger og jobb, og det krever mental styrke hos den det gjelder å ikke la seg knekke av disse (LeBel et.al., 2008, s. 139). Per Magnus beskriver en opplevelse av at «kanskje de bare venter på at jeg skal tilbake til fengsel» som en konklusjon på at de ikke vil hjelpe han. Den samme opplevelsen satt Eva igjen med da hun i sitatet over beskriver situasjonen med ny saksbehandler som at da «raknet det for meg». Samtidig er det mulig å argumentere for at flere av informantene ikke «slår seg til ro i systemet», og de ønsker seg mer, for eksempel mer jobb. I lys av disse erfaringene vet vi samtidig at offentlig forvaltning har vært igjennom mange statlige kutt gjennom blant annet ABE- reformen som har gått utover enkelte førstelinjevelferdstjenester (Oppegaard et.al., 2019, s .1). På den måten er det mulig å se en sammenheng mellom mangel på tilgang til tjenester, og en overarbeidet kommune med for lite kapasitet

Det er mulig å argumentere for at søken etter å få en stabil økonomisk situasjon, opplevelsen av et utilgjengelig system, håp og en sosial sårbarhet er det som er med på å prege de erfaringene informantene har i møtet med NAV-systemet etter endt soning. Bourdieu omtaler hvordan mange innsatte og tidligere innsatte sliter med store eksistensielle problemer som gir aktørene

en belastende sosial tapsliste (Hammerlin, 2021, s. 418). Man kan argumentere for at i lys av erfaringene presentert over spenner erfaringene bredt mellom at etter soning erfarer at noen at de nå er verdt å satse på etter soning som følge av merkelappen «straffedømt», til at flere andre opplever at de er et “tapsprosjekt” som følge av den samme merkelappen. Informantene snakker alle om bekymringer knyttet til liten grad av økonomisk kapital etter endt soning og et stort ønske om å få dette på plass for at man skal føle seg trygg på å skaffe seg de nødvendigheter de trenger etter endt soning. I lys av Bourdieus (1999) utgangspunkt om at kapital er noe som er en begrenset ressurs i det sosiale rom, men en ressurs som alle i det i sosiale rom jobber med å tilegne seg mest mulig av, er det mulig å se denne «jobben» de løslatte gjør i møtet med velferdsapparatet som en indikasjon på at de melder seg inn i samfunnet, og ønsker å bli en «ny» deltager i samfunnet ved hjelp av de norske velferdsstatlige ordningene.

5.1.2 Helsetjenester: Behov og tilgang

Videre er en viktig faktor i å skulle ta fatt på det nye livet etter løslatelse å ha en god helse for å lykkes i tilbakeføringen til samfunnet og vi vet at psykisk helse og dårlig økonomi har en forsterkende effekt på hverandre (Todd-Kvam, 2019, s. 1483). Alle informantene utenom Mons og Amir forteller at de har hatt et omfattende rusbruk i forkant av soning, men at fengselsoppholdet har fungert som en form for avrusning for samtlige av disse og at de på den måten har klart å avvenne seg bruken etter noen uker med abstinenser inne i fengsel. Som en følge av dette er det ingen av dem som oppgir på intervju tidspunktet at de på nåværende tidspunkt har et aktivt rusbruk.

Informantene fordeler seg i tre ulike kategorier for hvordan fengselsoppholdet har påvirket deres helse og behovet for helsetjenester i tiden etter soning. Eva og Linda forteller om en fortid med rus og forteller som følge av dette om en radikal bedring i helse under og etter soningsoppholdet som følge av at de begge er rusfrie. Linda beskriver sitt møte med fastlegen som positivt første gang hun var der etter løslatelse, og at «vi har blitt enig om at jeg kommer hvis jeg lurar på noe, haha». Videre opplevde Mons, Per Magnus og Amir at deres totale opplevelse av egen helse ikke var veldig endret verken til det bedre eller verre under soning. De forteller alle om perioder der de under soning satt isolert og at dette påvirket de i stor grad fysisk og psykisk gjennom at de satt inne 23 timer i døgnet på et og samme rom. Alle tre beskriver dette som at det ikke «har påvirket meg i stor grad i ettertid». Amir har samtidig under sitt lange fengselsopphold vært isolert av mange ulike grunner opp igjennom årene, og forklarer

at det kanskje som følge av dette har oppstått noen helseutfordringer han ikke selv er helt bevisst:

«At det er noe som har endret seg i underbevisstheten kanskje. Så legger man fine ord på det og kaller det en soningsskade. Men så er det jo måten man blir behandlet på og måten ting rundt en blir gjort på da, samt de fasilitetene man har.»

Amir

På spørsmålet om dette er noe han har hatt behov for noe helsehjelp nå som han er tilbake i samfunnet svarer han: «Nei, men jeg merker jo nå da. At det sikkert hadde vært smart å snakke med noen nå, men trukke det ass.». Videre svarer han på spørsmål om hvorfor han ikke har fått snakket med en psykolog enda at dette henger igjen fra fengselet og erfaringen han hadde med psykolog da: «Jeg tror kanskje jeg gikk der sånn 4-5 ganger. Så sa psykologen at «du må bare fokusere på jobb og skole. Være flink du. Alt dette fordi andre folk trengte det mer.»». Dette vitner om at han overfører opplevelsene han hadde knyttet til psykolog i fengsel til en opplevelse om at det ikke nytter å spørre om samme tjeneste igjen. Amir forklarer også at han vet veldig lite om hvordan helsetjenesten fungerer her ute i samfunnet da han ble løslatt rett fra høysikkerhetsfengsel og fikk veldig lite informasjon om hvordan helsetilbudet her ute fungerer. Han forteller om det han beskriver som en dårlig match med sin nye fastlege da han kom til henne for noen litt uspesifiserte plager som følge av stress tidlig i tilbakeføringen:

«Altså la meg bare si, jeg visste jo ikke engang hvordan fastlegeordningen var engang jeg. At man kan bytte liksom ... Jeg hadde akkurat kommet ut av fengsel, og hun bare «prøv yoga».».

Amir

I lys av Amir sin erfaring her, hans uspesifiserte plager i tilbakeføringen og den økte dødeligheten gjennom blant annet overdose, selvmord, ulykker og sykdom ved å løslates fra høyere sikkerhet sammenlignet med lavere sikkerhet, er det tydelig at dårlig informasjon om helsetilbud i forkant av løslatelsen kan få store følger (Bukten et.al., 2022, s. 589). Videre vet vi at det er særlig viktig med oppfølging av helserelevante utfordringer i tilbakeføringen til samfunnet, og at en av de viktigste faktorene for en god tilbakeføring er kontakt med primærhelsetjeneste for å oppdage store og små helseutfordringer etter løslatelse (Cumming,

2020, s. 568). Sitatet over kan indikere at Amir følte at hans utfordring ble bagatellisert gjennom at det kunne behandles med yoga. Videre er Ole den av informantene som har sonet kortest og som samtidig er den som har hatt mest med helseavdelingen i fengsel å gjøre. Han beskriver det korte fengselsoppholdet belastende da han hadde mange helsemessige utfordringer i forkant av soningen som han opplevde at forverret seg under soning. Han opplevde at fengslet ikke klarte å koordinere slik at det tok han lang tid for han å få livsnødvendige medisiner grunnet ferieavvikling. I forlengelse av dette opplevde han at overgangen fra fengselshelsetjenesten til sin fastlege ikke fungerte. På intervjutidspunktet står Ole helt uten fastlegetilbud og forteller:

«Fastlegen min vil jo ikke ta meg inn til timer lenger eller skrive ut resepter lenger fordi jeg har jo dessverre mange ubetalte regninger der. Altså jeg har jo hatt en helt skrelt økonomi siden namsfogden. De tar jo alt, så plutselig så har man jo. Så jeg har jo i praksis ingen fastlege.»

Ole

Loven pålegger kriminalomsorgen et tydelig ansvar i å sette hver enkel aktør i den posisjon at vedkommende kan leve et kriminalitetsfritt liv etter endt soning (Straffegjennomføringsloven §4). Helse og økonomi er en del av dette. Samtidig viser oppgavens funn at det er mangelfull koordinering og tilgjengelighet slik at det for enkelte oppstår glippsoner også i helsetilbudet. I Norge er fastlegeordningen første instans vi borgere går til for å få helsehjelp og har som formål at alle som oppholder seg i Norge skal ha en allmennlege å forholde seg til (Helse- og omsorgsdepartementet, 2022). Det er mulig å argumentere for at det Ole forteller om at han som følge av stor gjeld ikke lenger har tilgang til fastlegetjenester i beste fall er uheldig, men i verste fall kritisk. Det er gjennom tidligere forskning etablert hvordan gjeld påvirker mental helse og hvordan de sammen er med på å gjøre tilbakeføringen vanskelig (Todd-Kvam, 2019, s. 5). Her ser vi samtidig hvordan Ole gjennom å ha stor gjeld også forhindres i å få fysisk og psykisk helsehjelp rent praktisk.

Økonomi er også en hindring for Linda da hun søkte NAV om økonomisk støtte til å trekke en tann, og hun beskriver en følelse av at etaten ikke ønsker å investere i henne som individ:

«Jeg søkte jo nå om å få dekke en tann og det fikk jeg nei om, og nei ouff jeg orker ikke engang å klage. Det bare blir for mye, men der også føler jeg også at de burde gått litt mer på skjønn - jeg er faktisk en belastning for samfunnet og jeg ønsker faktisk å komme tilbake i livet mitt. Når jeg nå har litt behov for livet og for å få det på rett kjø. Skal jeg sette meg i gjeld da? Men nå ble faktisk den tanna trekt da fordi jeg hadde gått så lenge og jeg hadde fått betennelse. Men jeg ville jo helst rotfylt den, det hadde kanskje kosta 10 000 kroner da det er jo jævlig dyrt.»

Eva

Et mindretall av informantene forteller om at de ikke har hatt behov for noe særlig helsehjelp etter soning og at de vet hvor for eksempel fastlegetjenesten er når de skulle få behov for dette og at etableringen av kontakt i tilbakeføringen har vært problemfri. Informantene har på den måten svært ulikt utgangspunkt for hvordan de opplever møtet med sitt lokale NAV-kontor og helsetilbud. Revolds (2015, s. 36) undersøkelse viste at 37 prosent av tidligere innsatte opplever at helsen har blitt litt eller mye bedre under soning. Dette samsvarer med det dette prosjektets utvalg forteller, da informantene har ulike behov som fører til at de står i forskjellige praktiske utfordringer som for mange av dem ikke er kartlagt før løslatelse. Samtidig forteller det klare flertallet av informantene om hindringer gjennom kommunikasjon med tjenestene, og økonomien som en begrensning. Det er i lys av dette mulig å argumentere for at det beror på en viss tilfeldighet om informantene opplever at de får den hjelpen de trenger eller ikke. Vi ser også gjennom erfaringene til Amir at opplevelser man gjør seg i fengsel kan være med på å skape barrierer for å oppsøke former for helsehjelp etter soning, som man har hatt negative erfaringer med i fengsel. Til tross for at en god andel av utvalget forteller om en bedret helsetilstand etter soning og at dette har ført med seg mindre behov for helsehjelp etter soning er det samtidig mulig å argumentere for at enkelte av informantene uttrykker at de føler at institusjonene i velferdsapparatet ikke helt ønsker å investere i dem som personer.

5.1.3 Tålmodighet som språk, habitus og kapital

Velferdsapparatet er en del av det sosiale rom, og er slik Bourdieu (1990, s. 67) ville beskrevet det sammensatt av flere felt slik som byråkratisk felt, helsefaglig felt og sosialfaglig felt. Disse feltene oppstår som følge av en lang automatiseringsprosess. I likhet med andre spesifikke felt

har også feltene de tidligere innsatte skal bevege seg innenfor klare forventninger for holdninger og et sett med rådende normer, verdier og «livsformer» for blant annet hva man kan forvente av feltet og hvordan man skal snakke på feltet (Bourdieu, 1999, s. 102).

Tålmodighet

Sitatet under av NAV-ansatte Solveig beskriver tålmodighet som et viktig element når man som bruker møter NAV:

«Fra vår side så er det jo langsiktig målsetninger, men jeg opplever at noen kanskje har litt sånn dårlig tid da. At man har ikke helt tålmodigheten til å gå alle disse stegene før du kommer ut i ordinært arbeid for eksempel. Det samme med bolig også, hospits og kommunal bolig for så å bygge seg opp - privat bolig, kanskje leie privat kanskje en dag kjøpe bolig. Det er noen sånne steg da, som for mange, og det skjønner jeg veldig godt, det er en skikkelig tålmodighetsprøve å få til da.»

Solveig, NAV- ansatt

Det er mulig å anse det Solveig beskriver her er en feltspesifikk moral og norm. Flere av informantene beskriver at viktige aspekter ved å lykkes etter soning er å få en bærekraftig økonomi, et permanent bosted og en fast jobb for å etablere seg tilbake i samfunnet. Alle snakker om hvordan dette er noe som haster å få på plass og som tidligere omtalt er noe som anses som elementært i deres tilbakeføring. Det er mulig å argumentere for at flere tenker at de må få mye hjelp fra disse instansene for å lykkes i tilbakeføringen. I dette arbeidet er de løslatte i mange ulike situasjoner der de skal samhandle og forhandle med aktører i institusjoner hos for eksempel NAV. Mange opplever at de har dårlig tid i forbindelse med å ikke havne tilbake i kriminalitet. Per Magnus beskriver i sitatet nedenfor noen «mønstre» han ønsker å unngå å falle tilbake i etter soning, og videre hvordan han mener at gjennom å kombinere mindre jobber han fikk lite betalt førte til kriminalitet tidligere i livet:

«Fordi når du kommer ut så er det veldig lett å falle i de mønstrene. Hvis du da ikke har utdanning og ikke får fast jobb når du kommer ut av fengsel så er det veldig lett å kanskje begynne å selge narkotika for å livnære deg selv ... Så eneste grunnen til at jeg begynte å selge narkotika var at jeg ikke fikk meg jobb og fordi at jeg begynte å jobbe som vaktmester og ulike bruktbuikker og for å si det sånn – man fikk veldig lite betalt å rutte med.»

Per Magnus

Tålmodighet er et eksempel på en norm som i det byråkratiske systemet og feltet står sentralt. Videre beskriver Per Magnus refleksjoner som står i direkte kontrast til tålmodighet. Det er i denne sammenheng mulig å dra paralleller til Bourdieus begrep om habitus og at gjennom sosialisering tilegner aktører seg kroppsliggjorte strukturer fra steder i det sosiale rom vi oppholder oss lenge (Bourdieu, 1999, s. 220). Per Magnus har vært inn og ut av fengsel flere ganger og beskriver veien inn til kriminalitet igjen som lett uten fast jobb og utdanning, og på den måten strider hans egen habitus mot feltets habitus.

Samtidig viser utsagnene fra informantene at det er mulig å argumentere for at enkelte har lært seg å tilpasse seg for å lettere få det de ønsker fra de tjenestene de oppsøker, både gjennom fengsel og fengselssystemet, men også i møte med for eksempel NAV etter soning. Måten dette kan skje på er for eksempel gjennom å moderere måten de uttrykker sine ønsker på eller gjennom «å spille spillet». Sitatet under beskriver en slik endring:

“Jeg må også ærlig innrømme at nå vet jeg på en måte hvordan ballen bør spilles med dem, og sier det de vil høre. Mer sånn «ja det var veldig dumt», osv, i stedet for å gå veldig i angrep da. Jeg er mer tålmodig med dem, og snakker deres språk da»

Ole

Ola beskriver en prosess der han i tidlig kontakt med NAV kunne bli irritert, argumenterende og uttrykke misnøye hvis han ikke fikk de reaksjonene eller svarene han ønsket, men hvordan han over tid har endret måte å møte denne tjenesten på. Bourdieu mener at det skal en langsom endring i habitusen til den enkelte aktør for at man skal kunne delta på lik linje i «kampen» på et felt etter det spesifikke feltets normer (Bourdieu, 1999, s. 18). På den måten kan man si at Ole sin habitus har vært dynamisk i møtet med NAV over tid da han har erfart at det er den foretrukne måten å handle på der. Sandberg og Pedersen (2006, s. 84) beskriver hvordan gatehabitus som er formet av økonomiske og sosiale forhold over tid er med på å gjøre det vanskelig for personer å bryte med gatekulturen. Det er i forlengelse av dette for eksempel mulig å trekke paralleller til hvordan de løslattes habitus ikke står helt i forhold til feltets koder i NAV og som en følge av dette er med på å vanskeliggjøre at de føler at de får den hjelpen de trenger når de trenger det.

Bourdieu (1999, s. 225) beskriver det sosiale rommet som en kamparena der aktørene streber etter makt og dominans gjennom tilgjengelige kapital. I forlengelse av dette mener han at mengden med kapital en aktør besitter er direkte overførbart til muligheter for å lykkes i det sosiale rommet (Bourdieu, 1999, s. 226). Flertallet av informantene i utvalget er i en situasjon der de har en lav mengde kulturell kapital i mangel på utdanning og fast jobb, og økonomisk kapital gjennom penger som verdsettes i det sosiale rommet. På den måten er det mulig å argumentere for at de som følge av dette har dårlige forutsetninger for å hevde seg i det sosiale rommet. Gjennom de presenterte funn ovenfor kan man si at det oppstår en forsterkende faktor i muligheter for å hevde seg når «språket» som snakkes i institusjonene de møter for å få hjelp er et annet språk enn de selv snakker.

Avslutningsvis er det viktig å poengtere at man som følge av den lanserte kritikken om at Bourdieus teori om kapital, habitus og felt reduserer komplekse fenomen til enkle årsaksforklaringer må man være varsom med å dra klare konklusjoner (Alexander, 1995 i Jonvik, 2017, s. 211). Dette gjennom å være bevisst at det er mulig at det finnes flere forklaringer på hvilke strukturelle barrierer som finnes mellom de løslatte og det øvrige velferdssystemet. Det er mulig å argumentere for at det skjuler seg andre hindringer enn stridende habitus mellom hvert individ og det feltet tjenesten utgjør. Samtidig er det mulig å argumentere for at dette utgjør en faktor eller mulig forklaring som spiller inn på at flere av informantene opplever at deres behov ikke alltid blir møtt like fort som de selv skulle ønske. Videre er det mulig å anta at gjennom Oles tilpasning til måten å uttrykke seg på til NAV, og at han som følge av dette opplever at de tar han mer seriøst, danner grunnlaget for å si dette. Funnet sammenfaller som også med Roxana Willis (2018, s. 190) sine funn som tilsier at middelklassens språklige uttrykkelsesformer favoriseres i domstolene fremfor arbeiderklassens, og på den måten kan det dannes grunnlag for å si at uttrykkelsesformer og språk har betydning. Dette er med på å bygge oppunder et funn om at mangel på kapital og en rådende felthabitus jobber imot hverandre, her eksemplifisert gjennom tålmodighet. Det er også gjennom forskning etablert at en faktor som gjør det krevende for produktive strategier i arbeidet med brukere av offentlige tjenester er deres stadig følelse av avmakt gjennom passiv fremfor aktiv deltagelse (Ugwudike, 2017, s. 55). Det er mulig å argumentere for at dette gjelder oppgavens informanter også. Videre skal vi se på noen strategier for å bekjempe denne avmakten.

5.1.4 (Av)makt i «systemet»

Gjennom de presenterte funn ovenfor er det mulig å argumentere for at samtlige av informantene opplever en form for avmakt i møtet med de nødvendige tjenestene etter soning, både gjennom at det tar lang tid å komme i kontakt med tjenesten både for økonomisk og helsemessig hjelp, samt at kontakten med tjenestene er sporadisk i noen tilfeller. Videre forteller flesteparten av informantene at deres behov ikke blir møtt i rett tid i tjenestene de er avhengig av etter soning. Videre vil det bli presentert funn som viser til hvordan individene i møtet med institusjonene tar tilbake noe makt i den avmaktsposisjonen de ofte kan befinne seg i. Avmaktsposisjoner kan oppstå når en aktør som trenger en tjeneste kommer til en ansatt i et velferdsstatlig tilbud for eksempel innenfor helse- og sosialarbeid og den ansatte i tjenesten har myndighet til å bestemme om aktøren skal få tilgang og eventuelt hvor mye av tjenesten vedkommende skal få tilgang til (Askheim, 2012, s. 77). Eva beskriver gjennomgående under intervjuet en type unnskyldende tanke i form av at hun er veldig klar over at hun er en person som krever mye av velferdsapparatet, både før, under og nå etter soning. Om tilgang til de tjenestene hun trenger gjennom NAV nå etter soning beskriver hun: «Det er hele investeringen, jeg skjønner jo at jeg krever mye nå, fordi jeg skal komme meg ut i jobb.». Det er mulig å argumentere for at hun på den måten står i en avmaktsposisjon, da hun beskriver at det som er med på å avgjøre om hun lykkes også er at NAV skal investere i henne som person.

Ole fortalte ovenfor om hvordan han som følge av det han beskrev som «deres språk» i NAV har begynt å snakke dette for å bedre kommunikasjonen med de ansatte i tilbudene han er innom. I forlengelse av dette er det mulig å argumentere for at dette kan ses i lys av Helgesens (2020, s. 151) funn om at enkelte innsatte i rusmestringsenheter underkaster seg de indre styringslogikkene som en form for tilpasningsstrategi. Tålmodighet og langsiktige målsetninger er en del av det velferdsstatlige apparatets styringslogikk som etablert over, da det er en forutsetning for et byråkratisk felt. Det er som følge av dette mulig å argumentere for at Ole underkaster seg noe av den indre styringslogikken gjennom at han tilegner seg en del av logikkene i NAV som å praktisere tålmodighet i møtet med aktørene i tjenesten for å lettere møte deres logikk. Amir forteller om at dette er en liknende strategi han har tatt med seg videre i livet nå etter fengsel som han erfarte i fengsel. På spørsmålet om hva hans seneste soningsopphold har lært ham svarer han kort og umiddelbart:

«Ikke en dritt syns jeg.... Eller jo da, det har gjort meg mye mer tålmodig. Mer sint. På ikke samfunnet, men mer kriminalomsorgen eller hele systemet da, at de ikke gir deg muligheten til å endre deg. Mulighet til å forandre deg.»

Amir

Dette vitner om at tålmodighet er noe han har praktisert gjennom flere år og ikke er en ukjent tanke for ham i møtet med både kriminalomsorg og nå også «systemet».

Motmakt – «systemet»

Det er et kjent spenningsforhold mellom brukere av de velferdsstatlige ordningene og de som jobber der, i form av at menneskelige utfordringer blir redusert til en kategori, der alle skal hjelpes og man ofte kan oppleve å kun bli et nummer i en rekke eller bli sett på som en bestemt form for avviker – ofte kalt klientifisering (Gubrium & Järvinen, 2014, s. 1-5). Begrepet om «systemet» er det flere av informantene som bruker gjennomgående på spørsmål om møtet med helse og velferdsstatlige aktører etter soning. Kriminalomsorgen blir også omtalt som en del av «systemet». Ordet knyttes til enkelt hendelser i livet da «systemet ikke fungerer», eller det brukes mer generelt i for å beskrive ordninger hos NAV eller fastlegen. Det er mulig å argumentere for at dette systemet er et sted der verdimeslige utfordringer og motstridende hensyn oppstår (Askheim, 2012, s. 134). Videre vil jeg argumentere for at på samme måte som at ordet «systemet» blir brukt av de varetekstfengslede i studien til Ugelvik for å kunne unngå klientifisering (2014, s. 155) kan dette gjøre seg gjeldene også her. At bruken av ordet «systemet» i omtalen av velferdsapparatet og de ulike tjenestene etter soning kan fungere som en form for motmaktstrategi for å unngå klientifisering. Ugelvik (2014, s. 167) beskriver hvordan de som sitter i fengsel og på den måten er utsatt for mye legitim maktutøvelse fra politi, domstolene og forsvarsadvokater rasjonaliserer de møtene de opplever som urettferdige ved å for eksempel å hevde at politiet planter falske bevis, eller at forsvarsadvokater bare er ute etter penger. Eva fikk tilbud om ny rusbehandling etter soning fordi hun hadde brukt opp sjansen sin da hun hadde meldt avbud på grunn av fengsling. Videre beskriver hun utfordringer hun fikk med fastlegen da hun ville på ny behandling etter soning:

«Det var ikke det at jeg ikke brydde meg da ... men det var ikke snakk om altså. Når folk er langt nede og har det kjipt da forholder ikke systemet seg til det ... Men jeg tenker det er store forskjeller på hvem du er når du kommer inn i systemet og hvordan man opplever dette.»

Eva

Eva beskriver hvordan hun hadde det kjipt og at systemet «ikke forholder seg til det», som en forklaring på legen hennes ikke kunne hjelpe henne med ytterligere rusbehandling da hun takket nei til første tilbud. «Systemet» blir på den måten den aktøren som sørger for at hun ikke får hjelp. På spørsmål om hvordan Mons vil anse hjelpen han har fått fra de ulike delene av velferdsapparatet oppsummerer han hvordan han syns NAV (ikke) fungerer:

«De følger deg til gata, men de følger deg ikke over veien, og det er der problemet ligger. Det er NAV veldig flinke til. De skal hjelpe til med veldig mye, men så hjelper de ikke hele veien ut ... Det er bedre å hjelpe 5 personer helt ut, enn 10 ingen vei. Det hjelper ikke, men selvfølgelig man må hjelpe alle»

Mons

Mons beskriver hvordan «NAV er veldig flinke» og hvordan de skal hjelpe til med veldig mye. Samtidig mener han det egentlig ikke hjelper fordi ingen blir hjulpet hele veien til målet. Det er i lys av dette mulig å argumentere for at han stiller spørsmål ved hele legitimiteten til velferdssatsmodellen. Den nordiske velferdsmodellen er bygget på at det er det offentliges ansvar å sikre alle tilstrekkelig inntekt, helse og omsorg og det ligger en oppfatning av og forventning til at det offentlige har ansvar for sosial likhet i samfunnet (Askheim, 2012, s. 135). Ugelvik (2014, s. 167) beskriver hvordan innsatte motstår sin posisjon, som dominert, ved å lage en alternativ styringsideologi som er med på å stille spørsmål ved legitimiteten til de som er involvert i arbeidet med å dominere dem i retts- og fengsels-«systemet» generelt. I lys av dette er det mulig å argumentere for at det samme skjer her ved at de tidligere innsatte beskriver «systemet» som et system som ikke hjelper folk «ordentlig» og at alle bare følges til en metaforisk vei snarere enn hele veien til målet. Som en forlengelse av dette bruker Ola begrepet «systemet» når han forteller om sin økonomiske situasjon etter soning:

«Er jo blitt strippet for jobb og inntekter også man kan vel si, og se hva som har veltet hele lasset, systemet har ikke gjort det noe lettere. Så da er det sånn at man satt med nesten ingen inntekt ... Så har vi inngått en sånn ny avtale etter at jeg slapp ut. Sånn at da forsvinner alle pengene mine inn i systemet.»

Ole

I sitatet blir det tydelig at Ola kjenner på at alle pengene hans forsvinner i systemet og at systemet ikke gjør livet hans noe bedre. Det er mulig å argumentere for han bruker «systemet» som aktør i to ulike kontekster i sitatet over. Først er det systemet som ikke har gjort livet hans noe lettere ved å ikke gi ha nok inntekter til å leve for. Deretter brukes ordet «systemet» om en institusjon som krever inn pengene hans. På den måten er det mulig å argumentere for at han også stiller spørsmål ved legitimiteten til systemet ettersom han ikke føler at de sikrer han det de har som mandat å fikse. På den måten vil jeg konkludere med at det er mulig å argumentere for at informantene benytter begrepet i ulike kontekster og omtaler velferdssystemet i generell form eller i enkelthendelser som «systemet», samt at dette er en form for individuell motmaktstrategi for å rasjonalisere det de står overfor og forebygge en følelse av klientifisering.

De tre foregående delkapitlene har presentert det første møtet de tidligere innsatte har hatt med et ulike deler av velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet. Det har handlet om det fysiske møtet, kartlegging av behovene som hver enkelt informant har hatt og det å opprette kontakt med ulike velferdstjenester og ordninger. Det er hevdet at når man sitter i fengsel blir man minnet på at man tilhører en gruppe som blir sett på som umoralsk og en som ikke kan stoles på (Ugelvik, 2014, s. 167). Det er i lys av de nevnte sitatene over og den oppfatningen aktørene har om systemet mulig å tolke dette videre til at møtet med velferdsapparatet i tilbakeføringen fungerer som en påminnelse på at de er en aktør som trenger noe fra «systemet» og forsterker en følelse av å ikke være selvstendig.

5.1.5 Oppsummerende merknader

Den foregående analysen har belyst hvordan informantene opplever møtet med førstelinjen i velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet. Vi kan se at møtet med velferdsapparatet som fastlege og NAV har fungert godt i enkelte tilfeller, men samtidig er det tydelig at møtet knyttet til enkelt komponenter i tilbudet er forbundet med en følelse av avmakt. Det er videre argumentert for at informantene som følge av dette finner en motmaktstrategi der «systemet» blir en aktør som ikke bryr seg om det går dårlig med dem, og et system som ikke gjennomfører sitt mandat. I forlengelse av dette kan det til tider for enkelte oppleves som at noen av utfordringene informantene har personlig blir bagatellisert eksemplifisert gjennom Lindas eksempel på stein i skoen og russug, samt da Amirs fastlege foreslo at han skulle prøve yoga for en stressende situasjon i tilbakeføringen til samfunnet. Felles for erfaringene knyttet til «systemet» er at flere opplever at de ikke forholder seg til endringer i personers liv. Det er mulig

å argumentere for at samtlige av informantene har en universell oppfatning og konkret forklaring på hvordan «systemet» fungerer når de ikke får tilgang til de godene de har behov for. Utdragene viser at begrepet om «systemet» kommer ofte i både overordnede former eller i mer spesifikke konkrete deler av systemet og det tillegges en bestemt funksjon til alle ordningene eller aktørene som jobber i systemet. Når man tar høyde for den sosiale lokasjonen informantene her befinner seg i, på legekantoret eller hos NAV, blir måten de omtaler systemet på rasjonelt på deres premisser.

5.2 Desistance-prosesser i møtet med velferdsapparatet

Desistance ser på ulike handlinger og faktorer som innebærer at et menneske tar avstand fra kriminalitet og de aktive handlinger som utgjør at man til slutt blir sett på som en lovlydig borger i samfunnet (Maruna, 2001, s. 23). I denne delen av oppgaven vil informantenes erfaringer i møtet med velferdsapparatet analyseres i et desistance-perspektiv. Vi har ovenfor sett at flere av informantene opplever strukturelle hindringer i velferdssystemet gjennom NAV og helsetjenester i etableringen av livet i samfunnet etter soning. Videre vil oppgaven analysere hvordan dette møtet er med på kunne hemme og fremme desistance-prosesser. Formålet med endt straff er at de straffedømte skal være rehabilitert og skape seg kriminalitetsfrie liv. I forlengelse av dette finnes det en konsensus på feltet om at desistance fra kriminalitet er en prosess fremfor noe som kan reduseres til en enkelt hendelse eller faktor (Kazemian, 2016, s. 52). Første del av kapittelet vil av den grunn skissere hvordan de løslatte opplever møtet med samfunnet parallelt med at de møter velferdsapparatet da dette legger et viktig grunnlag for hvordan de ulike informantene opplever mulighetene for å fortsette sin desistance-prosess i tilbakeføringen til samfunnet. Desistance er ikke en enkelthendelse, og henger sammen med å reformere tanken om «hvem de er» som mennesker (Farrall & Calverley, 2006, s. 8). Kapittelet vil videre belyse hvordan mekanismer i velferdsapparatet presentert ovenfor er med på å hemme eksempelvis familieforhold for informantene. Videre vil kapittelet ta for seg betydningen av frivillige organisasjoner i desistance-prosessen gjennom å se hvordan disse kan fungere som en form for kollektiv motmakt. Avslutningsvis vil informantenes beretninger om hvordan enkeltpersoner både i det velferdsstatlige apparatet og de frivillige organisasjonene har vært og er nøkkelpersoner for deres motivasjon brukes for å forklare hvordan velferdssystemet er med på å fremme varige desistance-prosesser.

5.2.1 Jobben med “å bli normal” og stigma

For å forstå hele bildet knyttet til hvordan møtet med velferdsapparatet etter soning var og er for informantene og hvordan dette påvirker deres pågående desistance-prosess er det viktig å forstå hvordan de opplevde møtet med samfunnet etter endt soning. Farrall & Calverley (2006) mente at de «større» drømmene som viser til en form for inkludering og et ønske om normalitet som en motivasjon til å avstå fra kriminalitet var vage for deres utvalg. Samtidig vet vi at overgangen fra fengsel til frihet er forbundet med mange forventinger, som blant annet forventinger til en selv og hva man kan få til og forventinger til samfunnet om hvem man bør være (Gålnander, 2020). Hvorvidt fengsel har en positiv påvirkning eller ikke kommer an på om den levde opplevelsen av fengselsstraffen er god og hvilke personlige og sosiale forhold man som person kommer tilbake til i tilbakeføringen til samfunnet (Schinkel, 2015, s. 18). Amir beskriver hva han ønsker å gjøre nå som han har blitt løslatt og gått glipp av mange år i frihet: «Jeg er en ung kar som har sitti inne i hele mitt liv. Jeg har lyst til å reise da ikke sant, oppleve ting.» Innledningsvis ble det redegjort for at det finnes enkelte tap forbundet med fengsling (Hammerlin, 2015), men det er samtidig viktig å være klar over at det i likhet med at det er forbundet smerter med å sone i fengsel er det forbundet smerter ved desistance også (Nugent & Schinkel, 2016). Disse smertene kan være forskjellige i lys av hvor lenge man har sonet, men felles for om man har sonet en lang eller kort dom er opplevelser knyttet til ulike former for isolasjon og følelse av håpløshet (Nugent & Schinkel, 2016, s. 572-578). Amir forteller på sin side at han føler seg stressa fordi alle andre på hans alder har fått gjort så mye mer enn det han har, og at føler for å ta igjen dette. Han beskriver under hvordan han opplever at verden har gått videre uten han:

«Fordi samfunnet går jo videre når du er der inne. Det som var normalt når jeg gikk inn er jo ikke det som er normalt nå. Så man må jo ta igjen nå - det forandrer seg jo hele tiden.»

Amir

På spørsmålet om hva han har gjort nå i tiden etter løslatelse for å ta del i det som er «normalt» svarer han:

«Jeg har fått meg bikkje da, det er han hunden bak deg der. Ta en dag av gangen. Han er strålende fornøyd. Nyte livet, leve singellivet.»

Amir

Mot slutten av soningsopphold er det vanlig at mange som ønsker et kriminalitetsfritt liv uttrykker at de ønsker å oppnå en form for normalitet, og det å ha en jobb, et hus en bil og en familie (Schinkel 2015, s. 9). Det er mulig å anse at det Amir her beskriver her er handlinger som viser til å kunne ta del i det samfunnet som har endret seg siden han var en del av det for mange år siden. Han har fått seg en hund og uttrykker et ønske om å nyte livet, å leve livet på en måte. Et gjentakende tema for informantene er at de etter fengsel skulle “bli normale” eller ønsker å gjøre «normale» ting slik som å reise, få en familie eller kjøpe en bolig, men at de som lansert i kapittel 6.1 møter på noen strukturelle hindringer i form av at velferdsstatlige ordninger fremstår som noe man må ha tålmodighet med. Det er mulig å argumentere for at rammene for noen av disse drømmene om «normale ting» for de løslatte blir lagt i de økonomiske velferdstilbudene og som følge av at de opplever disse tilbudene som noe begrenset, opplever enkelte at muligheten for normalitet også er begrenset.

Lav selvfølelse og selvisolering

På en annen side er det også kjent at mange som tilbakeføres til samfunnet etter soning har lavt selvbilde, selvtillit og føler de ses som en lovbrøt selv etter endt soning (Sandbukt, 2021). I sitatet under beskriver Per Magnus hvordan han opplevde møtet med samfunnet etter soning:

«Sånn er det når du kommer ut av fengsel så tar det, det er sikkert forskjellig fra person til person, men det tar lang tid før du på en måte blir normal, for meg tok det kanskje ett år ... Jeg slapp ut i april, så ble jeg invitert til en sommerfest på Wayback som var i mai eller juni. Det var kjempefint, med båttur, og det hadde vært en kjempefin tur, det hadde vært en fantastisk tur å være med på, men jeg takket nei fordi jeg ville ikke ha så mye folk rundt meg. Så det tar tid å bygge seg opp. Du blir, du kommer ut av fengsel, du har dårlig selvtillit, dårlig selvbilde. Du føler du har en merkelapp i pannen som det står at du har sitti fengsel.»

Per Magnus

Per Magnus forteller her om en tid etter løslatelse der han hadde dårlig selvbilde, selvtillit og der han generelt opplevde tiden rett etter soning som en sårbar periode tilbake i storsamfunnet. Dette er funn Gålnander (2020) også forteller om at kvinnene i hans studie opplever og der de kvier seg for å delta i storsamfunnet i frykt for å oppleve stigma. Han finner at dette er med på at kvinnene isolerer seg og unngår sosialisering i samfunnet (Gålnander, 2020, s. 261). Per Magnus beskriver tanker som er knyttet til hva andre tenker og det faktum at han føler «du har

en merkelapp i pannen som det står at du har sitti i fengsel». Det er i lys av dette mulig å argumentere for at dette er et uttrykk for en redsel for å oppleve reaksjoner eller stigma fra andre. Linda beskriver også en liknende situasjon i tilbakeføringen:

“Også kan jeg jo bare, nevne det at mange tror at å komme ut av fengsel er sånn. Nå blir det fest, nei man er deprimert, man er engstelig, man har dårlig selvtillit, men for meg var det sånn jeg var veldig utmattet. Følte at alt var et slit, jeg sa til samboeren min det at når jeg sluttet å gå i dusjen så må du ringe noen menn i hvite frakker. Du må ikke bare la meg, heheh, altså you know, og altså først nå etter over to år så kjenner jeg at det har sluppet helt taket.”

Linda

Også Linda opplever at hun hadde dårlig selvtillit og var engstelig i møtet med samfunnet etter soning. For henne har det vært en lang prosess å komme seg videre etter dette. Det er mulig å argumentere for at den første tiden i møtet med samfunnet for henne beror på en prosess med å finne tilbake til seg selv og normale rutiner. Som nevnt innledningsvis var alle informantene opptatt av at de ikke skulle tilbake til det rus(mis)bruket de tidligere hadde. Samtidig forteller samtlige om hvordan alkohol ble brukt som en liten flukt fra alle de overveldende inntrykkene av frihet og det ansvaret som følger med dette:

«Så jeg vil si at den første tiden du slipper ut av fengsel er den mest sårbare da. Det er veldig lett å begynne å drikke og begynne å ruse deg på andre ting. Personlig så drakk jeg mye alkohol den første tiden. Jeg har nå begynt å trene og ha kontroll på de tingene der. Sant så jeg prøver å jobbe med å få hodet på plass igjen etter fengsel.»

Per Magnus

Det er på den måten rimelig å argumentere for at de samme tankene og bekymringene oppstår i møtet med samfunnets øvrige aktører, da Linda følte på dårlig selvtillit og var engstelig og dermed isolerte hun seg inne i leiligheten, og at Per Magnus fant destruktive måter å håndtere tilbakeføringen til samfunnet den første tiden. Dette korrelerer med det Sandbukt (2021, s. 11) avdekker blant sitt utvalg der mennene som er dømt for seksuelle overgrep også ønsker å leve normale liv, men at som følge av lavt selvbilde og redsel for stigma isolerte de seg i møtet med samfunnet etter endt soning. I forlengelse av dette er det flere av informantene som forteller om selvisolering tidlig i tilbakeføringen til samfunnet på bakgrunn av lav selvfølelse for eksempel.

Farrall et al., (2014, s. 46) beskriver hvordan individer som har en historie med alkohol eller annen rusavhengighet som har sonet i fengsel kan møte på hindringer i desistance-arbeidet og at dette kan være med på å ødelegge forhold med for eksempel familie.

Ovenfor er det presentert funn som indikerer at det som følge av strukturelle hindringer og personlige forhold, som lav selvfølelse hos informantene, skaper hindringer for dem når det gjelder å delta i samfunnet på like linje som den øvrige befolkningen. Dette markerer viktigheten av å tenke på desistance som noe som skjer i et dualistisk forhold mellom subjektive og sosiale forhold (LeBel, et.al., 2008). Videre er det som en forlengelse av dette noen av de løslatte som opplever at de underveis i tilbakeføringen sliter med at de ikke ser seg selv som noe annet enn at «du har sitti fengsel», og at dette er med på å hindre den subjektive sekundære desistance i form av at man ikke deltar i samfunnet og på den måten saktere oppnår en endring i identitet (Maruna, et.al., 2004, s. 4).

5.2.2 Familierelasjoner og sekundær desistance

For å oppnå normalitet er som nevnt relasjonen til familie en viktig komponent for motivasjon i tilbakeføringen til samfunnet for informantene og kan fungere som en motivasjon til å bevege seg bort fra kriminaliteten (Skardhamar & Lyngstad, 2009). Forskning viser at familie og barn er en av de faktorene som kan fungere som en form for «hook for change» i desistance-arbeidet (Giordano, et.al., 2002, s. 1033-1043). På den måten kan familie være en motivator for å holde seg unna kriminalitet i tilbakeføringen til samfunnet. Vi vet at når man tilbakeføres til samfunnet er det flere relasjoner som skal gjenopprettes etter enten lange eller korte opphold. Familie er den relasjonen som for alle informantene både skaper gode og vonde følelser i møtet med etter soning. Amir opplevde at idet han ble overført til samfunnet fikk straffen han hadde sonet en ny dimensjon ettersom han så hva straffen hadde gjort med familien. På spørsmålet om hva han føler han har fått av lærdom av fengselsstraffene sine svarer han: «Fengsel er ikke ikke straff, du straffer folk rundt deg som er glad i deg. Ikke deg selv. Sånn tenker jeg. Man er et vanemenneske, så man venner seg til å være i fengsel». Sitatet under beskriver hendelser han har gått glipp av i lys av soningen:

«Mens jeg har sittede fengsel så har mormoren min dødd mens jeg har sitti i fengsel, jeg fikk lov til å gå i begravelsen med håndjern på meg. Det var en stor belastning for både meg og familien min. Faren min døde mens jeg satt i fengsel. Moren min lever fortsatt

og jeg har bestemt meg for det at jeg skal ikke sitte i fengsel imens moren min lever - altså hvis det skjer noe med moren min så skal jeg være ved moren min.»

Per Magnus

Flere av informantene har en følelse av å ha gått glipp av mye under soning. Følelsen av å gå glipp av “livet” her ute og familie man har mistet under soning har vært en stor belastning for den enkelte. Per Magnus opplevde at flere av hans familiemedlemmer gikk bort under sine soningsopphold, og forklarer at dette er en av grunnene til at han har bestemt seg for å holde seg unna kriminalitet. Målet til samtlige av informantene nå i tilbakeføringen er at de skal få seg en jobb, bolig og nye sosiale nettverk, men som vi har sett over er dette noe som oppleves som krevende å få i gang for samtlige av informantene. Det som er felles for sitatene trukket fram ovenfor er at det er i tilbakeføringen til samfunnet at det blir klart for alle informantene hva de har gått glipp av. For flere blir dette en stor erkjennelse om at de nå ønsker å komme tilbake til det flere omtaler som en «normal» eller ny «normal».

En faktor i dette er familierelasjonen til sine nære og kjære. Tiden rett etter løslatelse er en kritisk fase i tilbakeføringen og det er konstatert at manglende oppfølgingen kan få konsekvenser for familieliv (Falck, 2015, s. 20). Flere av informantene beskriver en følelse av å føle seg til bry etter endt soning. Det er mulig å argumentere for at en mulig forklaring på dette er at de som står hver enkelt av de løslatte nær bærer mye av ansvaret som følge av at flere offentlige tilbud skal etableres. Som belyst i forrige kapittel er det enkelte hindringer i møtet med systemet som gjør at veien til inntekt gjennom stønad eller jobb er lang. I lys av dette er det flere av informantene som forteller om at de i større grad enn de selv ønsker er avhengige av hjelp fra familie og venner etter soning. Avhengighetene gjør seg gjeldende i form av økonomi, bolig og sosial støtte. Utvalget i denne oppgaven er ikke noe unntak og flere av informantene beskriver situasjoner der de opplever at de må få hjelp i form av økonomi og andre praktiske oppgaver av familie og venner. Videre vil jeg argumentere for at relasjonen til familie etter soning blir hemmet som følge av utfordringer knyttet til økonomisk usikkerhet etter soning.

Familierelasjon og økonomi

Ola forteller om store utfordringer knyttet til gjeld som var utfordringer han ble tvunget til å ta stilling til i det han ble tilbakeført. Han svarer at han måtte begynne å selge flere eiendeler i tiden etter soning og at han også er avhengig av sine foreldre økonomisk og forteller videre:

«Også er jeg fryktelig heldig fordi mindre foreldre stiller opp, jeg hater jo å spørre og syns det er skikkelig ubehagelig, men de hjelper meg også litt nå. Så det er det.» Det er samtidig mulig å argumentere for at gjennom et behov for økonomisk hjelp og andre bidrag i tiden etter løslatelse fra de rundt, som følge av et system etter endt soning ikke er så vel etablert som ønskelig, kan være ødeleggende. Dette fører med seg følelser som kan være med på å hemme et ellers annet familiært forhold. Mons forteller om godt forhold til sine barn til tross for to relativt lange fengselsopphold. Forskning har anerkjent hvilken positiv faktor dette kan være for menn på vei bort fra kriminalitet (Skardhamar & Lyngstad, 2009, s. 19). Han forteller at han har barna sine 50/50 med barnas mor, og at han er svært investert i deres liv. Til tross for dette beskriver han utfordringer knyttet til denne relasjonen og den økonomiske situasjonen han selv står i:

«Der tenker jeg at rehabilitering er også noe med at du får den oppfølgingen du trenger ja, det har noe med hvordan du tenker og hvordan holdning du har, men det er også å bli guidet inn i å klare det da. Fordi det er mange som vil, men hvis ikke forutsetningene ligger der er det vanskeligere å rehabiliterer. Det er lett for meg å si «vær en god mor», men hvis du ikke har økonomi og slike ting så kan det bli vanskelig da.»

Mons

I forlengelse av viktigheten av familierelasjoner vet man i relasjon til dette at involvering i sine egne barn også kan fungere som en «hook for change» (Giordano, et.al., 2002, s. 1043). Mons poengterer at til tross for at man er tilbakeført til samfunnet betyr ikke det at man er rehabilitert. Det å være tilbakeført til storsamfunnet betyr dermed ikke at man er rehabilitert. Han poengterer i sammenheng med en foreldrerolle hvordan det er viktig med oppfølging, og han nevner her økonomi som en av de faktorene som er avgjørende for å utøve foreldrerollen godt. Han bruker meg som intervjuer som eksempel og det er tydelig dette er opplevelser som beror på egenopplevde erfaringer. Videre forteller Mons om at han i fengsel, som mange andre, gikk det som omtales som pappa-kurset for å lære seg hvordan han kunne bli en bedre pappa når han ble løslatt (Hansen, 2016, s. 216). Han uttrykker implisitt her at det å være far og relasjonen til sine barn blir hindret ved at de utbetalingene han får fra NAV ikke dekker det han mener må til for å være en god far nå etter at han har sonet. Dette vitner om at til tross for at hjelpen fra systemet i hans tilfelle er koblet på oppleves den ikke som helt fullkommen.

Bourdieu beskriver økonomisk kapital som den reneste formen for kapital og da spesielt i form av penger, da denne formen for kapital er en essensiell ressurs for å skaffe seg helt nødvendige eiendeler (Bourdieu, 1986, s. 242 og 252). I lys av dette er mulig å argumentere for at Mons sliter med å føle seg som en god far da han ikke kan gi barna sine det de trenger og ønsker seg, noe som er en av motivasjonene hans for livet etter soning, og at han dermed har utfordringer knyttet til å se seg selv som en endret mann (Maruna, et.al., 2004, s. 4). Dette funnet sammenfaller med tidligere forskning om at familie er forbundet med smerte ved eventuelle hindringer for å innfri i en slik relasjon (Gjeruldsen & Jensen, 2021, s. 220).

5.2.3 Frivillige organisasjoner - kollektiv motmakt og desistance

En anerkjent oppfatning innenfor desistance-forskningen at rehabilitering gjennom viljestyrke og aktørskap ikke er nok alene, men at strukturelle prosesser gjennom mennesker du står nær er med på å påvirke desistance-prosessen og utfallet av denne i stor grad (Maruna et.al., 2004, s. 10). Det er av flere etablert betydningen frivillige organisasjoner har for straffedømte som skal tilbakeføres til samfunnet, da det er med på å motvirke ensomhet og på den måten kan bidra til en varig desistance-prosess (Villeneuve et al., 2021; Johnsen & Fridhov, 2019; Falck, 2015). Frivillige organisasjoner blir også fremhevet for alle informantene i denne studien som essensielle for å skape seg et “nytt og bedre” liv uten kriminalitet. De ansatte i både frivillige organisasjoner og i NAV fremhever betydningen av samarbeid mellom offentlige velferdstilbud og frivillige organisasjoner i helhetlig oppfølging av informantene uten å forvente for mye. Anne Lise som er ansatt i en frivillig organisasjon omtaler hvordan de møter de løslatte i deres tilbakeføring til samfunnet:

«Jeg tror mange har opplevd og det vi også opplever her er jo at mange kommer hit og tror de skal fortelle hele livshistorien sin. Så der må vi jo stoppe, og si sånn dette må vi ikke vite. Altså vi tar imot om folk ønsker å fortelle, men jeg tror en del begynner med det fordi de tror det forventes. Det gjør det jo ikke. Folk kan få lov til å ha den historien sin så kan de få lov til å snakke litt om de andre tingene.»

Anne Lise, ansatt i frivillig organisasjon

Videre vil det bli presentert funn knyttet til de ulike måtene informantene benytter seg av frivillige organisasjoner i tilbakeføringen til samfunnet. Desistance er beskrevet av mange som en ensom prosess ettersom arbeidet med å forlate sitt «gamle liv» inkluderer en prosess med å skape et nytt liv - en prosess veldig mange gjør alene, og flere uttrykker et behov for å ha

medmennesker å snakke med. Mangel på slike ordninger fører med seg tap av relasjoner og tillit, samt at sjansen for at selvmord oppstår etter soning øker (Birgerson & Dwyer, 2022, s. 203). Videre vil jeg argumentere for hvordan frivillige organisasjoner fungerer som en form for motmakt i møtet med dette «systemet», samtidig som det er med på å genere tillit og relasjoner for hver person i møtet med velferdsapparatet.

Støtte i møte med «systemet»

Forskning har konstatert at en av de avgjørende veiene til å holde seg unna kriminalitet etter endt soning er at mennesker som man enten tidligere har hatt tett kontakt med eller en man har en relasjon nå uttrykker at man har tro på en (Farrall et.al., 2014, s. 130). Dette er med på å generere en indre «drive» og motivasjon til å holde seg gående i det nye livet etter soning. På spørsmålet om hva frivillige organisasjoner har gitt informantene i tilbakeføringen svarer Mons dette:

«Det har gitt meg litt sånt sosialt syns jeg, jeg syns det har vært veldig hyggelige mennesker. Jeg har vært å henta litt mat som det har vært behov for noen ganger. Jeg har vært med og spist noen middag og det er egentlig bare å møte noen mennesker da. Det hender at jeg har møtt noen som jeg har sonet med før, fordi de har kommet seg videre de også ikke sant. Også har jeg snakket mye om gjeldsordningen med dem. Så det er liksom et sånt, det er et sånt sted hvor jeg føler meg hjemme. Hvis jeg har lyst til å gå å ta en prat med noen eller spørre om råd om søknader eller noe sånt, så er dette kjempefolk. De er liksom engasjerte.»

Mons

Gjennom sitatet over ser vi at Mons fremhever sosialt lag og faglige råd gjennom søknader, samtidig som han fremhever at de som jobber der er engasjerte. Han forteller også om hvordan de ansatte i frivillige organisasjoner har vært med på å veilede han i møtet med det offentlige velferdstilbudet. Eva har likende skildring:

«Jeg føler det har gitt meg alt egentlig. Muligheten til å være litt frivillig og fylle dagene med ting ikke sant, men man må - altså selv om folk er der ute så må man faktisk gjøre jobben selv. Det er ingen som kommer og henter deg.»

Eva

Desistance er ofte roten til mye ensomhet da mange mangler sosialt miljø. En konsekvens av dette er at en god tilbakeføring hemmes fordi en god tilbakeføring til samfunnet ikke skjer isolert i møtet med staten, men også gjennom å føle seg integrert gjennom for eksempel lokalsamfunn (McNeill & Graham, 2020, s. 14). Sosial kapital er tett knyttet til sosiale ressurser og strategier som kan knyttes til tilhørighet en aktør har i sosiale nettverk og medlemskap i grupper i det sosiale rom (Bourdieu, 1986, s. 248-249).

Gjennom sitatene ovenfor ser vi at de frivillige organisasjonene sørger for et sosialt nettverk i tilbakeføringen til samfunnet ved at man opplever en form for tilhørighet. Eva forteller om betydningen av å jobbe frivillig og at det har «gitt henne alt». Dette er med på å genere sosial kapital og videre en tilhørighet og medlemskap i en gruppe. Dette funnet sammenfaller med Farrall & Calverley (2006, s. 137) sitt funn, som skildrer betydningen av å føle at man utgjør en forskjell og at de som skal avstå fra kriminalitet ønsker å gi noe tilbake til sine lokalsamfunn. Videre er det samtidig mulig å argumentere for at gjennom at Eva får tillit i Wayback til å være frivillig bidrar dette til tertiær desistance i form av at hun føler at andre mennesker ser at hun har evner og vilje til å endre seg, samt at hun er til å stole på (Ugelvik, 2021, s. 635). Dette kan være med på å fremme en sekundær og tertiær desistance-prosess for Eva i form av at hun også ser på seg selv som en person som andre stoler på. Det er i lys av dette presisert viktigheten av å ha frivillige organisasjoner som bistår løslatte tilbake til samfunnet gjennom blant annet motivere og utvikle deres sosiale kapital (Mills & Meek, 2020, s. 602).

Kollektiv motmakt

Empowerment-perspektivet brukes ofte til å blant annet å beskrive hvordan det er mulig å få snudd skam gjennom sosiale bevegelser til stolthet, samt at det å gå sammen med andre som befinner seg i den samme sosialt utsatte posisjonen er av flere et mulig uttrykk for kollektiv empowerment (Askheim, 2012, s. 25). Informantene beskriver de frivillige organisasjonene som en arena der de kan få støtte til å møte det de omtaler som «systemet». Som skildret i kapittel 6.1.4 opplever samtlige av informantene noe som kan forstås som avmakt i møtet med deler av velferdsapparatet de er i kontakt med i tilbakeføringen til samfunnet, et system som ofte blir omtalt som «systemet». Jeg vil videre argumentere for at det å benytte og bidra i frivillige organisasjoner kan fungerer som en form for motmakt mot dette systemet. Det er kjent at felleshandling er et grunnelement i motmakt blant ulike grupper, og gjennom å stå sammen kan man kort si at dette er motmakt i opplevelsen av former for avmakt (Mathisen, 1992, s. 66). På den måten vil de forhold som ligger til rette i systemet i stor grad være med på å avgjøre om

individer føler at de har en sjanse til å lykkes i tilbakeføringen til samfunnet. Dette er noe samtlige av informantene trekker frem som veldig verdifullt med de frivillige organisasjonene. Videre er det mulig å argumentere for at de frivillige organisasjonene fungerer som en form for motmaksstrategi for flere av dem. Samtalen under er et eksempel på dette fra en dialog jeg hadde med Linda før det offisielle intervjuet var i gang:

«Intervjuer: Takk for at du stiller til intervju.

Linda: Vet du hva, det pleier jeg alltid å gjøre, det er så viktig at vår stemme blir hørt.

Intervjuer: Er det ofte det er forskere som forsker her?

Linda: Ja, det er en del altså, har vært med i en del nå – det er viktig.»

Det å oppleve skam eller motsatt, nemlig stolthet, har stor påvirkning på hvilke ting vi som individer tror vi kan få til, og når vi som mennesker føler at vi kommer til vår rett fylles vi med en form for selvtillit og handlekraft (Askheim, 2012, s. 17). Det Linda her beskriver er at hun ser det som svært verdifullt å dele sine erfaringer og at hun på den måten uttrykker hvordan det finnes en form for stolthet i å dele sin historie fordi den bør bli hørt.

Det finnes en stor økning i bruken av frivillige organisasjoner for mat i samfunnet (Fløtten et.al, 2023). Dette er forhold som gjelder oppgavens utvalg da flere bruker de frivillige organisasjonene til å for eksempel å hente mat fordi de opplever at pengene de får fra NAV ikke strekker til. De frivillige organisasjonene arrangerer også fellesmiddager og deler ut mat som man kan hente og på den måten er med på å lette litt på de økonomiske situasjonene de står i. Samtidig er det mulig å argumentere for at endring sjeldent skjer i et vakuum, ettersom man er avhengig av både positive og negative impulser fra andre. Forskning har poengtert viktigheten av å ha støttegrupper i form av samtaler med formål om å dele erfaringer under tilbakeføring til samfunnet fordi dette ofte oppleves som en ensom prosess (Gålnander, 2022, s. 199). Det er mulig å argumentere for at samholdet og omsorgen de føler gjennom de frivillige organisasjonene og at de blir sett for den de er fungerer som en form for «støttegruppe». Det blir ikke kategorisert og delt inn i en type gruppe – man er bare «Eva» og ikke noe mer. Neste del vil se på relasjonene til enkeltpersoner i møtet med velferdsapparatet i tilbakeføring til samfunnet.

5.2.4 Enkeltpersoner og assisted desistance

En god relasjon til ansatte er en avgjørende del av motivasjon til å endre livet sitt. Disse enkelte relasjonene fungerer som en form for «assistenter» eller støtte i desistance-prosessen og kan være frivillige og offentlige ansatte (Villeneuve et.al., 2021, s. 94-96). Deres jobb er å se potensialer, ferdigheter og ressurser som sammen kan være med på å utvikle et mer positivt selvbilde for mennesker som skal løslates til samfunnet. Det er gjort forskning i Norge som viser hvordan ansatte i fengsel assisterer i desistance-arbeid gjennom å gi deres anerkjennelse ved forsøk personer som er i en prosess bort fra kriminalitet gjør for å endre seg (Todd-Kvam & Todd-Kvam, 2021). Flere av informantene snakker om betydningen av enkeltpersoner de møter i de frivillige organisasjonene og det offentlige hjelpeapparatet som har hatt alt å si for at de skal få troen på at et kriminalitetsfritt liv er mulig for dem. Eva forteller om erfaringen med Wayback og enkeltpersoner der: «Det har jo gitt meg veldig veldig mye sosialt, ett sted å dra til noen å prate med, noen som er glad for å se deg.» Linda forteller om en liknende erfaring hun har med en tidligere saksbehandler i NAV:

«Men når jeg fikk henne så ble alt bedre, altså nå når jeg fikk meg jobb, så snakket vi, ikke at det er hennes domene lenger, men hun følger meg for det. Vi treffes sånn nå og da bare fordi jeg har blitt en solskinnshistorie for henne. Det er jo gull.»

Linda

Desistance er en modningsprosess og det at det finnes aktører som aldri er redd for å prøve igjen og igjen beskrives som verdifullt for flere da det oppstår personlig relasjoner til ansatte i systemet. Linda forteller om en saksbehandler som virker til å ha anerkjent Linda for det arbeidet hun har gjort for å komme seg bort fra rus og kriminalitet og omtaler seg selv som en solskinnshistorie. Det er viktig for en varig desistance-tilstand at man opplever at enkeltaktører har troen på en og gir uttrykk for dette da det kan føre til at de føler at de har en form for assistent med seg i desistance-prosessen (Villeneuve et.al., 2021, s. 94-96). Som poengtert innledningsvis i delkapittelet kan disse assistentene være offentlige ansatte gjennom for eksempel saksbehandlere eller ansatte slik som i frivillige organisasjoner. Amir trekker fram sin nåværende fastlege og den relasjonen han føler de har fått:

«Han har hjulpet meg mye da. Han har sagt at han kan søke om psykolog for meg da. Eller om det er noe jeg trenger i forbindelse med NAV for eksempel så hjelper han meg med det. Jeg føler liksom at han har hjulpet meg med mye mer enn han egentlig må da. Skjønner du?»

Her ser vi at den nye fastlegen til Amir virkelig har sett Amir for den han er og fungerer som en form for guide i de tilbudene som finnes i velferdsapparatet og de behovene han tenker at Amir kan ha. Vi ser gjennom eksemplene med Linda og Amir at dette er tydelige eksempler på at informantene møter mennesker som strekker seg lenger enn sitt mandat og opparbeider en privat relasjon til personene de behandler i jobben sin. Det er mulig å argumentere for at dette fungerer som en “hook for change” da den mellommenneskelige kontakten fungerer som en krok i at man er verdt å satse på (Giordano et.al., 2002; Koffeld-Hamidane, 2022).

5.2.5 Oppsummerende merknader

Oppsummerende er det mulig å se at opprettelse flere tilbud og ordninger med velferdsapparatet er krevende for mange og oppfattes som en hindring for mange i å ta fatt i en ny form for normalitet. Videre ser vi samtidig at det er mulig å argumentere for at frivillige organisasjoner fungerer som en form for kollektiv motmakt mot følelser av å være mennesker som trenger ting, hvor man heller kan være mennesker som bidrar med sin erfaring til fellesskapet. Analysen har vist at til tross for at det er utfordringer knyttet til isolasjon, lavt selvbilde og maktesløshet i møtet med velferdsgoder opplever samtlige av informantene at det finnes gode støttespillere i det offentlige velferdsapparatet og i de private organisasjonene. Det som uansett gjør seg tydelig er at det private ofte er mer tilgjengelig kontinuerlig, mens det i det offentlige for mange oppleves som at det er mer tilfeldig hvilken oppfølging man får. Hvis man møter et menneske som går litt utover sitt ansvarsområde føler de løslatte at de får mer enn en tjeneste, men også en helhetlig oppfølging. Funn indikerer at ansatte i velferdsapparatet som NAV saksbehandlere eller fastleger utgjør en stor forskjell i hvordan møtet med velferdsapparatet oppleves for mange informanter. Det er interessant at enkeltpersoner i velferdsapparatet på lik linje som i de som jobber i de frivillige organisasjonene tar på seg noe som kan tolkes som en form for mentorrolle. Til tross for dette er mulig å konstatere at dette er med på å skape en vilkårlighet i tjenestetilbudet til de løslatte, og på den måten oppfylles ikke alltid idealet om rettferdighet.

6 Diskusjon

I denne delen av oppgaven vil jeg diskutere et utvalg av oppgavens funn i en større samfunnsmessig kontekst. Først vil skandinavisk eksepsjonalisme og norsk velferdsstatlig styringsutvikling gjør seg gjeldene i lys av de presenterte funnene i analysen. I lys av dette vil det bli diskutert om de presenterte opplevelsene informantene har gjort seg er med på å indikere at det norske velferdsapparatet praktiserer visjonen om at det norske samfunnet representerer et samfunn med troen på nye sjanser for personer som faller utenfor samfunnet. Påfølgende tema vil ta for seg import og eksport av erfaringer på tvers av samfunnet som følge av at norsk kriminalomsorg er drevet gjennom en importmodell. Videre vil frivillighet og sosial ulikhet i det norske velferdssamfunnet diskuteres i lys av at velferdsstaten har som formål å sikre alle borgere blant annet en tilstrekkelig sosial, kulturell, helsemessig og økonomisk stabilitet for mennesker som er i en prosess bort fra kriminalitet, og det vil i denne forbindelse tas opp en diskusjon om hva normalitet er.

6.1 Opplevelse av straffen og muligheter for god tilbakeføring

Første del av diskusjonen vil diskutere sammenhengen mellom opplevelse av straffen og hvilke potensielle føringer dette legger for opplevelsene av møtet med velferdsapparatet etter soning. Vi vet fra tidligere forskning at å bearbeide fortiden og skape en sammenhengende fortelling om hvem man var, er og ønsker å være er med å legge til rette en endring og noe som er med på å dempe følelse av skyld og skam i tilbakeføringen til samfunnet (Lundeberg, 2018, s. 138). Opplevelsen av at straffen har gitt deg noe produktivt er på den måten et viktig element for å få en god tilbakeføring til samfunnet og en varig endring i egen identitet. Som redegjort for innledningsvis har de skandinaviske landene blitt omtalt som eksepsjonalistiske og tett beslektet med dette skal straffen rehabilitere den innsatte gjennom skadereduksjon og skape endringer i handlingsmønstre slik at man som individ oppnår et kriminalitetsfritt liv etter soning (Hammerlin, 2021, s. 22). Samtidig er det viktig å være klar over at det finnes et sammensatt bilde av hvordan fengsel oppleves for hver enkelt person, og det er som følge av dette implisert at det finnes varierende grader av eksepsjonalisme i Norge, og at videre forskning må være mer fokusert på at det finnes variasjoner i erfaringer med soning (Lundeberg, Mjåland og Rye, 2018, s. 233). Videre følger en diskusjon om slike variasjoner også i møtet med velferdsapparatet ute i samfunnet.

I lys av de presenterte funnene ovenfor er det belyst ulike variasjoner i opplevelsene man har gjort seg i fengsel, og flere opplever at de har fått en tydelig personlig endring i form av endringer i prioriteringer med mål om et liv uten kriminalitet og nye impulser. Dette har skjedd gjennom blant annet kurs, god helsehjelp og praktisering av tålmodighet. Dette vitner om at det er mulig å argumentere for at oppgavens utvalg er med i den gruppen som blir sett på som kriminelle borgere og som har en viss sjanse for å kunne resosialiseres og bli en del av samfunnet igjen innenfor idealtypen om «Big Mother penal welfare state» (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 513). Med dette som bakteppe er det videre mulig å se at erfaringene innsatte gjør seg i møtet med velferdsapparatet i fengsel er med på å påvirke de opplevelsene de har eller kunne hatt med velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet også. Dette vil diskuteres videre i neste del av oppgaven.

6.1.1 Import- og eksportmodellen og straff

Som redegjort for innledningsvis er formålet med norsk fengselsstraff frihetsberøvelse. Det betyr at straffen skal oppleves som et onde, men kun gjennom at din frihet som menneske blir innskrenket og man skal bevare sine andre borgerrettigheter (Meld. St.38 (2020-2021), s. 14). Importmodellen utgjør grunnlaget for styring av velferdsapparatet i fengsel, noe som er et uttalt faktum (Meld. St. 38. (2020-2021), s. 15). Hammerlin (2021, s. 563) har uttalt en kritikk av denne modellen da han mener at å gjøre fengsel til en «velferdsinstitusjon» kan oppfattes noe misvisende da fengsel består av motstridende hensyn slik som kontroll og behandling. I lys av dette mener jeg det er interessant å diskutere hvilke implikasjoner import av velferdsstatlige tjenester i fengsel har for hvordan man som løslatt opplever møtet med velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet. Samtlige av informantene i oppgaven forteller om erfaringer med kurs, helse, annen rusbehandling og andre aktører som skal tilby behandlingstjenester i fengsel, og erfaringene er naturlig nok både av positiv og negativ art. Oppgavens funn indikerer at kvaliteten og opplevelsen på disse tjenestene i fengsel i stor grad påvirker både tilbøyelighet til å kontakte ulike tilbud og tilfredshet ved tilbudene de har kontakt med her ute i samfunnet. Jeg vil videre diskutere noe som kan kalles for eksportmodellen.

Eksportmodellen

Det er viktig at man ikke ser rehabilitering, tilbakeføring og desistance som tre ting som skjer isolert fra hverandre, men snarer noe som spiller på hverandre (Maruna, et.al, 2004, s. 12). Dette er bakgrunnen for at jeg mener det kan være grunn til å diskutere de erfaringene personer gjør seg fra velferdsapparatet i fengslet og de eksporterte føringene det gir for videre møte med

velferdsapparatet i samfunnet i tilbakeføringen. I lys av dette kan man se at dette gjør seg gjeldene for utvalget i denne oppgaven, da mange av informantene trekker fram tydelige koblinger mellom tilbøyelighet for å oppsøke velferdstilbud ute samfunnet med hvordan de opplevde de ulike tilbudene under fengselsoppholdet.

En positiv eksportert erfaring flere av informantene i denne oppgaven tar med seg fra fengsel er en bedring i helse. Vi vet at helse er en sentral levekårskomponent og er viktig for yrkesaktivitet og sosial kontakt (Revolv, 2015, s. 36). I forlengelse av dette har forskning etablert at det er særlig viktig med oppfølging av helserelaterte utfordringer i tilbakeføringen til samfunnet, og at en av de viktigste faktorene for en god tilbakeføring er kontakt med primærhelsetjenesten for å oppdage store og små helseutfordringer etter løslatelse (Cumming, 2020, s. 568). Dette har samtlige av informantene som har hatt positive erfaringer med helsetjenesten i fengsel etablert etter løslatelse.

Rehabilitering eller habilitering beskrives ofte i form av å dyktiggjøre seg i noe, eller å få ferdigheter og kompetanse gjennom for eksempel arbeid, kultur og sosialt samvær (Hammerlin, 2021, s. 417). En annen faktor i forlengelse av dette er at enkelte av informantene opplever at som følge av bedre helse generer dette overskudd til å for eksempel tilegne seg kunnskap gjennom utdanning. Forskning viser at gjennom å for eksempel delta på kurs i regi av NAV er dette med på å generer håp om å få seg jobb og bolig etter soning (Lundeberg, 2018, s. 141). I forlengelse av dette er det samtidig flere som eksporterer med seg negative erfaringer fra velferdstilbud i fengsel. Det er mulig å argumentere for at rehabiliteringstanken er designet ovenfra og ned på individet (Hammerlin, 2021, s. 417). Dette viser også oppgavens funn gjennom at noen av informantene har gjort seg erfaringer der utfordringer de har knyttet til eget rusbruk eller psykiske helse har blitt bagatellisert eller bortforklart fra ansatte i velferdstilbudet i fengselet. Informantene dette gjelder beskriver videre disse erfaringene som en hindring i å oppsøke hjelpeapparatet for samme utfordringer i tilbakeføringen og det er på den måten mulig å se disse erfaringene i sammenheng med hverandre. Det er mulig å se slike koblinger som en desistance-hemmende faktor som følge av at mennesker som kanskje hadde hatt behov for enkelte tjenester i velferdsapparatet kvier seg som følge av tidligere opplevde erfaringer.

Straff

I lys av de mulige positive og negative erfaringene med velferdsapparatet individuelle aktører eksporterer med seg videre ut i samfunnet i møtet med velferdsapparatet mener jeg det er nyttig

med en diskusjon om nyanser i opplevelser knyttet til straff. Forskningen på feltet har også presisert at innsattes erfaringer viser at straff er et mangfoldig fenomen og ikke utelukkende er noe som trenger å være forbundet med en pine (Lundeberg, 2018, s. 140). Et av de uttalte formålene med straffen i dag er å rehabilitere den innsatte til tross for at dette var noe mange før tenkte ikke var forenelig å kombinere med straff (St. Meld. 37 (2007-2008), s. 35). Det er i lys av oppgavens funn og de presenterte bidragene over mulig å si at mange opplever rehabilitering, gjennom helse og troen på seg selv. Dette fører på den måten til at enkelte aktører trenger mindre kontakt med for eksempel fastlege etter løslatelse da de har færre behov enn tidligere. Det er i lys av dette viktig å undersøke fengsel, tilbakeføring og helse gjennom levde subjektive erfaringer knyttet til blant annet offentlig oppfølging av personer i og etter fengsel (Ugelvik, et.al., 2022, s. 13; Andvig & Karlsson, 2021, s. 11), da dette er med på å avdekke fengsel som en arena for endring. Samtidig er det viktig å anerkjenne at ytre hendelser og indre personlige endringer er viktig for desistance, men det viktigste er hva disse hendelsene og endringene *betyr* for de som står midt i prosessen (McNeill, 2006, s. 46-47). På den måten er det mulig å argumentere for at alle disse ytre hendelsene som skjer i fengsel, positive eller negative, ikke har noen virkning uten at personen selv gir dem mening. Dersom de allikevel har en virkning vil de kunne være med på å påvirke møtet med velferdsapparatet ute i samfunnet.

6.1.2 Passiv vs aktiv deltagelse

I lys av hvorvidt de importerte velferdstjenestene oppleves som positive eller negative er det mulig å se dette i videre sammenheng med hvordan man både opplever og beskriver tillit til velferdsapparatet ute i samfunnet. Forskning viser at fengsel og da spesielt gjennom opplevelse av mye isolasjon, stress og stigma eller frykt for stigma kan være med på å redusere mulighetene for å få en jobb som videre kan ha følger for familieliv (Goldblatt et.al., 2023, s. 125). Velferdsapparatet som en helhet bygger på en høy grad av tillit og en sosial inkludering av de som tilhører det fellesskapet som de er ment å levere tjenester og ytelser til (Lappi-Seppälä., 2007, s. 219). Det er samtidig mulig å argumentere for at den graden møtet med velferdsapparatet fungerer fremmede for desistance og inkludering beror på blant annet grad av aktørskap vedkommende føler de har over de endringer som blir gjort (McNeill, 2006, s. 55).

Flere av informantene forteller om at fengselsoppholdet var preget av isolasjon, samt at samtlige av informantene drev med en form for selvisolering etter løslatelse. I lys av dette mulig å argumentere for at det dette fører med seg en for form passivitet og lite proaktivitet i møtet

velferdsapparatet. Vi vet at en av de mest elementære aspektene ved å få til en varig desistance-prosess er ulike aktive handlinger som utgjør at man til slutt blir sett på som en lovlydig borger i samfunnet (Maruna, 2001, s. 23). Individualisering og aktørskap kan videre i lys av dette ha positive virkninger gjennom at mennesker tar eierskap til egen endringsprosess, samtidig som en høy grad av individualisering i straffegjennomføringen er problematisk i et likhetsperspektiv da ofte personlige relasjoner, forhold og tilgang til ressurser i fengsel legger føringer for hvilket tilbud de ulike aktørene får (Lundeberg, 2017, s. 264-265). Jeg mener i lys av dette at det er mulig å anta at de samme mekanismene gjør seg gjeldene i stor grad i møtet med velferdsapparatet da oppgavens funn indikerer at mange løslatte selv må ta initiativ opp til flere ganger for å få tilgang til de velferdstjenestene og ordningene de har krav på.

Tilbakeføringsgarantien er jo som nevnt innledningsvis en av de tiltakene som ble innført i 2005 for å være med å dekke glippsonen mange opplever at oppstår, men at denne ble stående i historien som en bro «alle mener bør bygges» (Falck, 2015, s. 80). I lys av dette poengterer Maruna (2011, s. 23) at tilbakeføring til samfunnet er en av de få overgangene som foregår uten riter. Sammenlignet med rettsaker og straffegjennomføring generelt, som tydelig er preget av mange riter som fungerer forberedende og avsluttende på hva som skal skje, er tilbakeføring til samfunnet en mer tilfeldig prosess for mange, og er et eksempel på en hendelse med manglende ritual (Maruna, 2011, s. 23). Dette åpner for en diskusjon knyttet til behovet for en gjennomføring av de etablerte retningslinjene til kriminalomsorgen i tilbakeføringen i Norge. Vi har retningslinjer som ansvarsgruppemøter og tilbakeføringskonsulenter, som bør gjennomføres i god til i forkant av tilbakeføringen til samfunnet (Johnsen & Fridhov, 2019, s. 259). Dette er et eksempel på en form for ritual som hadde vært med på å forberede innsatte og velferdsapparatet rundt på at straffen er over, og at tilbakeføringen til samfunnet er neste steg. Samtidig vet vi at denne praksisen ikke følges opp for mange (Johnsen & Fridhov, 2019, s. 259), noe som oppgavens informanter er med på å bekrefte.

6.2 Styring: verdier og forventinger

Hammerlin (2021, s. 22) viser til at en av styringsstrategiene til norsk kriminalomsorg er fokusert på økonomisk styring og at etaten er en formålsrettet etat. Det er i lys av dette uttalt at en god kriminalomsorg er en kriminalomsorg som våger å satse på at mennesker kan endre seg, tåler å bli skuffet og som ikke slutter å prøve på nytt (Mjåland & Ugelvik, 2021, s. 230). Velferdsapparatet og aktørene som jobber der er i forlengelse av dette ofte de som får ansvaret

for å satse på mennesker i tilbakeføringen til samfunnet. Dette åpner videre for en diskusjon knyttet til nye sjanser i velferdsapparatet.

6.2.1 Praktiseres verdien om tilgivelse?

Det er hevdet at blant annet tilgivelse står som en viktig verdi i det norske samfunnet (Ugelvik, 2022, s. 156). Vi er et samfunn som lærer barna våre gjennom barnelitteratur at mennesker kan endre seg, og det er som følge av dette mulig å argumentere for at vi har innebygd i vår kultur at personer som ønsker å endre seg fortjener en ny sjanse (Ugelvik, 2022, s. 169). Jeg mener i lys av dette at en diskusjon knyttet til om denne verdien også gjør seg gjeldene i møtet med velferdsapparatet for personer som tilbakeføres til samfunnet er nyttig. Oppgavens funn indikerer at det er ulike erfaringer knyttet til hvor tilgjengelig velferdsapparatet er i overgangen til samfunnet, og det er på den måten mulig å se slike erfaringer i lys av verdien om tilgivelse og en ny sjanse. Byråkratiet, gjennom blant annet velferdsapparatet, er et eksempel på det Bourdieu omtaler som et felt, som kjennetegnes ved at en et sett med verdier eller normer innad i feltet (Bourdieu, 1999, s. 102). Som oppgavens funn indikerer er en slik feltspesifikk kode ved velferdsapparatet tålmodighet. Det er samtidig relevant å diskutere hvorvidt verdien om tilgivelse også er til stede på feltet.

Oppgavens funn avdekker hvordan løslatte opplever at enkeltpersoner i det offentlige velferdsapparatet står til disposisjon som noe som kan tolkes som veivisere i et velferdsapparat med mange gode tilbud og ordninger. Dette vitner om at det finnes en praksis som styrer etter en verdi om at mennesker kan endres og fortjener en ny sjanse. Det er presisert at etater som jobber med innsatte må sette søkelys på muligheter hver person har og det er på den måten viktig å kartlegge og oppmuntre til å bruke de styrkene hver enkelt har i tillegg til å adressere behov og risikoer (McNeill, 2006, s. 56). Det er tidligere diskutert en mulig kobling mellom troen på tilgivelse som en kulturverdi i Norge og den innsatsen enkelte ansatte i det norske velferdsapparatet gjør i møtet med de løslatte gjennom å inngå personlige relasjoner til aktørene og adressere styrker og svakheter ved hvert enkeltindivid. Det er mulig å argumentere for at flere ansatte i velferdsapparatet, som følge av en tilbakeføringsgaranti som har smuldret bort, tar personlig ansvar fordi de ser at «gjør ikke jeg det gjør ingen det» (Falck, 2015, s. 80). Det langsiktige formålet med en fengselsstraff i Skandinavia streber i alle fall alltid etter inkludering på papiret (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 524). På den måten er det mulig å argumentere for at tilgivelse og troen på en ny sjanse er verdier ansatte i velferdsapparatet styrer etter gjennom inkludering, men at dette er noe som i lys av oppgavens funn krever tålmodighet.

6.2.2 Nyliberalisme og trygghet

Det norske velferdsapparatet er ofte omtalt som norske borgeres «sikkerhetsnett». En av de universelle tankene eller forventingene vi som borgere har til velferdsstaten er at den skal bidra med *trygghet* for alle som er innlemmet i dette fellesskapet (Pratt, 2008a s. 127).

Som redegjort for i oppgavens bakgrunnskapittel har norsk forvaltning i de senere årene gjennomgått effektiviseringstiltak i form av blant annet ABE-reformen som blant annet påvirker både kriminalomsorgen og NAV ute i samfunnet (Oslo Economics & Agenda Kaupang, 2018; Oppegaard, Seip og Svalund, 2019). Dette skaper et grunnlag for å kunne diskutere hvordan økonomisk styring kan ha implikasjoner for å innfri de forventingene borgere som benytter seg av velferdsapparatet har. Denne delen av diskusjonen vil se på velferdssamfunnet i lys av forventingene om trygghet i møtet med det norske velferdsapparatet. Dette kan ses i kontekst av at det er hevdet at den norske velferdsstaten er på vei til å bestå av en mer kontraktstenking enn tidligere gjennom strengere regler for støtte til de fattige i samfunnet (Kildal, 2013, s. 93). Forskning har poengtert viktigheten av at man ikke bør overdrive fremgangen av nyliberalismen, men at det finnes holdepunkter for å si at den sosialdemokratiske velferdsstaten som Esping-Andersen (1990) lanserte har gjennomgått en transformasjon (Shammas, 2016, s. 68). Det er hevdet at endringene som er gjort iblant annet straffepolitikken og fengselssystemet rammer de fattigste i størst grad (Wacquant, 2009).

Økonomisk utrygghet

Forskningen ovenfor danner et bilde av en velferdsstat som har gjennomgått en endring de siste 30 årene, noe som åpner for en diskusjon knyttet til økonomisk utrygghet. Økonomisk kapital er i følge Bourdieu den reneste formen for kapital og er essensiell for alle aktører (Bourdieu, 1986, s. 242). Gjennom forskningen til Revold (2015) og Goldblatt et.al (2023) vet vi at mange løslatte strever med å få seg jobb etter løslatelse. Dette er også noe oppgavens funn støtter. I forlengelse av dette er det mulig å diskutere den økonomiske utryggheten flere løslatte opplever i møtet med velferdsapparatet i forbindelse med det Shammas (2016, s. 69) beskriver som en velferdsstat som i større grad har blitt betinget av en arbeidspolitikk enn tidligere. utfordringer knyttet til å bli tilbakeført til et samfunn der jobb ikke bare er veien til strukturering av hverdagen (Skardhamar & Savolainen, 2014), men også veien til en dypere økonomisk trygghet. Flere av informantene beskriver hvordan ytelsene fra NAV oppleves som lite dekkende og forskning har samtidig også avdekket at mange innsatte har voksende gjeld når de sitter i fengsel (Todd-Kvam, 2019). Forskning viser i lys av dette også hvordan potensielle «desistere» møter en institusjonell usikkerhet eller strukturelle barrierer og på den måten går til

rutinemessige og vanemessig handling etter løslatelse. Det kan være flere grunner til dette, enten det er for å oppnå mål eller at det kan være et forsøk på å gjenopprette en form for trygghet (King, 2013, s. 331). Økonomi er å regne som en slik strukturell hindring, og dette er dermed med på å understreke viktigheten av å ha økonomisk trygghet for en varig desistance-prosess. Neste kapittel diskutere blant annet denne usikkerheten i lys av funksjonen til frivillige organisasjoner i en velferdsstat.

6.3 Deltagelse og frivillighet i en velferdsstat

Vi vet gjennom forskning at oppriktig engasjement fra andre mennesker er sentralt for en varig desistance-prosess (Rex, 1999, s. 377). Det er videre etablert at sammenlignet med forskning gjort i fengsel er det mindre forskning på løslatelse og tilbakeføringsprosesser som helhet (Todd-Kvam & Ugelvik, 2020, s. 167). Et funn det hersker bred enighet om både gjennom omfattende nasjonal og internasjonal forskning er betydningen engasjement fra frivillige organisasjoner har i tilbakeføringen til samfunnet blant annet knyttet til sosial kapital og tilgang på sosialt nettverk for løslatte (Falck, 2015; Johnsen & Fridhov, 2019; Mills & Meek, 2020; Todd-Kvam & Todd-Kvam, 2021; Andvig & Karlsson, 2021; Birgerson & Dwyer, 2022). Dette er også noe oppgavens funn støtter, da flere trekker frem frivillige organisasjoner som viktige i tilbakeføringen med tanke på å ha et «sted å gå til». Som diskutert tidligere har velferdsstaten opprinnelig blitt styrt med en forventning om å skape trygghet for borgere. I forlengelse av dette er det samtidig svært få land som kan måle seg med mobiliseringen av frivillighet som vi har i Norge (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015, s. 8). Forskningen indikerer samtidig at samfunnet beveger seg i en retning der flere innbyggere i Norge benytter seg av frivillige organisasjoner, noe vi blant annet ser gjennom matkøer, og har blitt forklart gjennom blant annet en nedgang i økonomisk forutsigbarhet i det offentlige velferdsapparatet (Fløtten et.al, 2023, s. 57). Jeg mener at en nyttig diskusjon vil være å se frivillighet i lys av det norske velferdsapparatet. Videre vil det bli diskutert hvilke implikasjoner disse to samlet har for deltagelse i samfunnet, oppnåelse av normalitet og utjevning av sosial ulikhet for løslatte personer.

6.3.1 Normalitet og desistance

Normalitet er et tema som ofte er oppe i dagens samfunn, også i forbindelse med fengsel og tilbakeføring. Jeg mener at en nyttig videre diskusjon i lys av poengene ovenfor bør være hva normalitet innebærer og hvem som sørger for at alle får ta del i en form for normalitet. Rehabilitering i fengsel handler i stor utstrekning om å «normalisere» de innsatte i lys av de

rådene normsettene som er styrende her ute i samfunnet (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 513). Som diskutert tidligere foregår endringsarbeid på mange ulike måter, men som funnene i oppgaven viser og som også får støtte fra annen skandinavisk forskning fungerer velferdsapparatet som et sikkerhetsnett når endringer i for eksempel forbindelse med jobb, bosted og helse tar tid. Det er tydelig å se at endring er noe som skjer på flere nivåer både i fengsel og utenfor i lys av hvordan personene ser seg selv og et ønske om å få for eksempel et «normalt» familieliv og jobb; sekundær desistance (Maruna et.al., 2004, s. 19). Videre ser vi også at dette henger tett sammen med et ønske om å bli sett på som et «normalt menneske» av andre, oppnå medlemskap i konforme miljøer og få anerkjennelse som en endret person: tertiær desistance (McNeill, 2016, s. 201). Det rådende soningsprinsippet i kriminalomsorgen er normalitetsprinsippet, som handler om at forhold skal være så «normale» som mulig i fengsel som det er utenfor (Meld. St. 38 (2020-2021), s. 15). Normal hverdagsaktivitet er beskrevet som å for eksempel å vaske klær, være en forelder og lage mat. Samtidig er det mulig å argumentere for at det finnes mange andre viktige «normale» aktiviteter som en tidligere innsatt skal etablere i frihet. Oppgavens funn viser at dette er aktiviteter som for noen fremmes gjennom blant annet rehabiliteringsprogrammer fra NAV i fengsel, bedring i helse eller tapt tid som man har ønske om å ta igjen etter soning. Alle disse forholdene og aktivitetene handler om noe det er mulig å karakterisere som «normale» forhold. Videre vil normalitetens flytende grenser bli diskutert.

Preferanser og deltagelse

Det er videre viktig å diskutere det sammensatte bildet det er å avdekke opplevelser og faktorer som påvirker desistance-prosesser i møtet med et velferdsapparat slik som det norske. Forskere har poengtert viktigheten av å belyse at det finnes store variasjoner i erfaringer innsatte har knyttet til soning (Lundeberg, et.al., 2018, s. 233). Jeg mener at samme diskusjon må gjøres knyttet til tilbakeføring da hvert enkelt individ streber etter ulike former for normalitet. Ønsket har fra vært at desistance-forskning i større grad bør koble på spesifikke analyser om kulturelle og strukturelle kontekster i tilbakeføring, samt se på sosiale utfordringer knyttet til desistance (Weaver, 2019, s. 641). Oppgavens analyse tar opp hvordan det er mulig å argumentere for at mange løslatte trekker seg unna «normale» aktiviteter som sommerfester eller annen sosialisering frykt for at «normale» mennesker kan stigmatisere de. Samtidig uttrykker enkelte informanter ønske om å for eksempel å oppleve verden, ta igjen tapte «normale» aktiviteter slik som for eksempel å reise. Dette danner et viktig bakteppe for å forstå normalitetens flytende grenser blant løslatte. Det er mulig å se normalitet som preferanser og holdninger, og hva du ser som normalt er noe helt annet enn hva en annen ser som normalt eller ønskelig. Det er mulig

å trekke paralleller til Bourdieus (1999, s. 54 og 150) begrep om habitus, som sosiale betingelser for beslutninger aktøren tar som gis forrang basert på tidligere erfaringer og opplevelser, og er noe som bor i alle aktører. På den måten er det mulig å se en sammenheng mellom tidligere erfaringer og hva som er ønskelig eller normalt for et individ nå, og videre hvordan disse individene velger å handle. Slik Bourdieu forstår det er det mengden av økonomisk, kulturell og sosial kapital en aktør besitter som er direkte avgjørende for mulighetene i det sosiale livet, men at denne kapitalen er ulikt fordelt mellom ulike aktører (Bourdieu, 1999, s. 226). I forlengelse av dette, og de erfaringene flere tidligere innsatte har i tilbakeføringen til samfunnet går det an å spørre seg; sørger velferdsapparatet for at tilbakeførtes behov om nåværende eller ønskelig normalitet oppfylles?

Hvem skal sørge for normalitet?

Denne oppgaven har tatt for seg normalitet i flere ulike former, som blant annet gjennom normalitetsprinsippet som soningsprinsipp i fengsel (Meld. St. 38 (2020-2021), s. 15), å «normalisere» innsatte gjennom rehabilitering med utgangspunkt i utvalgte normsett (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 513), stigma som kan oppstå ovenfor avvikere fra det «normale» (Goffman, 1963, s. 15), samt frykt for «normale» menneskers reaksjoner i tilbakeføringen (Gålnander, 2020, s. 261). Gjennom disse eksemplene er det mulig å argumentere for at normalitet ofte kan beskrives som noe som blir sett på som vanlig, eller «ordinært», samtidig som dette er krevende å spesifisere begrepet tydelig utover dette. Videre viser oppgavens funn at mange av de løslatte strever med å finne en form for normalitet etter løslatelse, og en form for vanlig livsførsel som følge av et langt eller kort opphold i fengsel. Veien inn til normalitet har for samtlige av informantene vært det offentlige velferdsapparatet gjennom blant annet å få på plass økonomiske overføringer og velferdstjenester for å kunne delta i samfunnet på «normale» vilkår. I lys av dette er det sentralt å anerkjenne at hva som er normalt og hva som er vanlig er dynamisk, både for hver enkelt person, men også for allmenheten. Samtidig er det gjennom videre analyse knyttet til materielle livsforhold, sosiale nettverk og tilknytning til konforme miljøer uansett en underliggende faktor og ønske om normalitet og det å «passe inn». Det er som følge av dette mulig å se velferdsapparatet, og da spesielt NAV, som et sted som mennesker ikke kun oppsøker for trygghet som diskutert over, men også et sted man oppsøker for å kjenne på en form for normalitet.

Avsnittet ble innledet med å stille spørsmålet om hvem som skal sørge for at løslatte opplever normalitet, og hvor langt på vei dette er det offentlige velferdsapparatet sitt ansvar. Olesens

(2017) forskning avdekker utfordringer knyttet til tilbakeføring i Danmark blant annet gjennom økonomi, og at for enkelte oppleves ingen utvei utenom å fortsette med kriminalitet. Det er mulig å se dette i lys av både hvordan kriminalomsorgen og andre offentlige etater styres etter en mer formålsrettet styringslogikk: New Public Management med fokus på blant annet ansvarsgjøring og aktørskap (Smith & Ugelvik, 2017b, s. 514). Det er i lys av dette mulig å diskutere hvordan dette påvirker løslatte da det i lys av oppgavens funn kan argumenteres for at flere opplever at deres aktørskap og handlingsrom er noe begrenset som følge av mangel på blant annet økonomiske midler. Videre vet vi også at frivillige organisasjoner bidrar til å få innpass på nye områder i samfunnet og er med på å skape autonomi for individer videre i livet i frihet (Todd-Kvam & Todd-Kvam, 2021, s. 14).

6.3.2 Frivillige organisasjoner og sosial ulikhet

Wacquant (2009, s. 311) mener at det er grunn til å argumentere for at en nyliberal styring innenfor straffesystemet og fengselssystemet i USA rammer de fattigste i samfunnet i størst grad gjennom det han omtaler som innviklede maktstrukturer. Denne oppgaven, gjennom sitt formål om å belyse opplevelser og erfaringer løslatte, har med velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet vist til hvordan mange opplever at de at deres økonomi er til stor hindring for det livet de ønsker å skape seg uten kriminalitet. I forlengelse av dette uttalte Nils Christie (1982, s. 117) at «vis meg dine fanger, og jeg vil si deg hvem du er», og mente videre at hvis likhetsidealer hadde vært ivaretatt i det norske samfunnet ville man sett dette i fangebefolkningene. Nyere forskning om innsattes levekår Revold (2015) og Goldblatt et.al (2023) er med på å belyse at sosial ulikhet fortsatt er noe som er utbredt på mange områder innenfor innsattpopulasjonen og følgelig også de som løslates. Det er mulig å argumentere for at Christies argument om at det finnes ulikheter i levekår for de som straffes og da også tilbakeføres gjør seg gjeldene også i dagens Norge. I lys av dette har kriminologisk forskning argumentert for at veien inn i og ut av kriminalitet for unge kan skyldes like mye mangel på kapital, og da spesielt legitime veier til kapital, som det skyldes alder slik man ofte tidligere har tenkt (Barry, 2007, s. 197). Forskningen har vist at kapital og mangel på tilgang til dette er med på å hemme eller fremme legitime muligheter for å skape seg et liv uten kriminalitet (ibid.). I forlengelse av dette vil jeg diskutere betydningen av frivillighet i en større kontekst som tidligere etablert i oppgavens analysekapittel og i lys av konsepter knyttet til sosial ulikhet.

Privatisering

Bourdieu (1998, s. 2) forklarer hvordan nye styringslogikker, som New Public Management, er noe som fører med seg at staten trekker seg ut av mange deler av «sosialt liv» som for eksempel sosialtjenester og at dette er med på å skape fortvilelse blant utsatte deler av befolkningen. Han mener som følge av dette at offentlig velferd er nedskalert og følgelig at en økende privat virksomhet kommer fram (ibid.). Med bakgrunn i oppgavens funn kan det argumenteres for at dette er et bilde som ikke helt stemmer overens med erfaringene samtlige av informantene har. Flere beskriver hvordan NAV har vært greie med dem, eller hvordan fastlegen er der når de skulle trenge tjenestene. Alle disse eksemplene er med på å stadfeste at det offentlige velferdsapparatet fortsatt tilbyr og levere gode ordninger og tjenester til de løslatte. Samtidig er det mulig å se at bildet er mer nyansert enn dette ettersom enkelte av informantene får hjelp med gjeldsordninger, søknader og tilgang på matvarer gjennom ulike frivillige organisasjoner. Bourdieu (1998, s. 2-3) skissere videre en utvikling der den tenkte venstrehånden til staten, da representert gjennom velferdsprofesjoner som helse-, sosial- og kulturelle tilbud, blir finansiert av den høyre hånden og der sistnevnte ikke lenger ønsker å vite hva som skjer i eller finansiere virksomheten i den venstre hånden. Denne formuleringen er med på tegne et bilde av en stat som ikke lenger er interessert i å skulle finansiere og sørge for velferd til hele befolkningen. En slik vurdering har forskning her til lands også poengtert at er fremadstormende til stede i den norske velferdsstaten gjennom blant annet økte effektiviseringstiltak i offentlige forvaltning (Oslo Economics & Agenda Kaupang, 2018; Oppegaard, Seip og Svalund, 2019).

På en annen side er det muligheter for å argumentere for at dette ikke gjør seg like gjeldene i Norge gjennom at KDI i 2023 bevilget 36 millioner kroner til norske frivillige og ideelle organisasjoner som jobber tett med tilbakeføring av tidligere innsatte (Kriminalomsorgen, 2021). Det er dermed rimelig å argumentere for at den norske stat, og da velferdsstaten, i stor grad fortsatt «vil vite hva som skjer» samt ønsker å finansiere sosialhjelp til de løslatte. Oppgaven viser hvordan dette skjer gjennom at innsatte får hjelp av velferdsapparat med engasjerte ansatte, som de fleste får hjelp gjennom etter litt tålmodighet og videre gjennom frivillige organisasjoner som får offentlig økonomisk støtte.

Bourdieu anerkjenner med sin teori at mekanismer som finnes i det sosiale rom representerer viktige sammenhenger og vekselvirkninger mellom aktør og struktur (Aakvaag, 2008, s. 151). I forlengelse av dette er det for McNeill (2016, s. 201) sentralt å anerkjenne at desistance også er en sosial og politisk prosess like mye som det er en personlig prosess. Jeg mener videre at et viktig premiss man bør legge til grunn for desistance-prosessen er at det påvirkes av politiske

og sosiale forhold, gjennom å oppleve at eksterne forhold legger blant annet inkludering til grunn. Vi vet at det å oppleve en form for tilhørighet kan oppstå på flere måter, men forskningen har vist at andre menneskers anerkjennelse av vilje og evner til å endre seg kan styrke denne prosessen (Ugelvik, 2021, s. 635). Oppgavens funn og tidligere forskning indikerer at en tydelig vei inn til inkludering for den øvrige befolkningen er gjennom for eksempel arbeid. Ettersom dette er prosesser som ofte tar tid i velferdsapparatet og krever tålmodighet, er det viktig å poengtere at frivillige organisasjoner er aktører som fyller mye av dette tomrommet i en kritisk periode for løslatte. Gålnander (2022, s. 199) foreslo i sin forskning at samtalestøttegrupper med formål om å dele erfaringer og å møtes og diskutere behov man som en lovlydig borger kan ha kan være en måte å forbygge at mennesker føler at de ikke blir inkludert i fellesskapet i tilbakeføringen. Det er i lys av dette rimelig å argumentere for at frivillige organisasjoner blant annet fungerer for dette formålet, da de av mange blir beskrevet som aktører som er «på» fra start. Samtidig vil jeg videre diskutere at frivilligheten også dekker et annet behov som forskning knyttet til tilbakeføring og desistance ikke i like stor grad har hatt like stort fokus på – sosial ulikhet.

Sosial ulikhet

Velferdsstaten med dets mangfoldige velferdsapparat er for alle, og blir ofte beskrevet som en universal rettighet vi alle har som samfunnsborgere av Norge, og er med på å generere en stor grad av likhet og kvalitet i livet for alle borgere (Lappi-Seppälä, 2007, s. 221). Likhetskulturene som videre er blitt beskrevet som innebygd i de sosiale strukturene i de skandinaviske velferdsstatene er ofte det som beskrives som en av komponentene som medvirker til liten sosial ulikhet (Pratt, 2008a, s.124). Det er hevdet at når innsatte soner i fengsel og taper sin frihet kan de som følge av dette bli utsatt for en del andre smerter i form av følelser som avmakt, marginalisering og inntrykket om at de har en usikker fremtid i møte (Hammerlin, 2021, s. 559). Oppgavens funn indikerer at det er mulig å argumentere for at denne avmakten er noe som følger mange løslatte i møtet med velferdsapparatet ute i samfunnet også. Jeg mener i lys av dette at det er mulig å se sosial ulikhet og avmakt som noe som speiler hverandre, gjennom at dårlig økonomi, enten i form av opplevde lave økonomiske overføringer eller mangel på arbeid, er eksempler på faktorer som generer sosial ulikhet og som igjen kan føre til en opplevelse av avmakt.

Aktørene i det sosiale rom benytter seg i følge Bourdieu av ulike strategier for å forsvare sin nåværende og mulige posisjon i det sosiale rom, og videre at individets selvbylde kontinuerlig

formidles gjennom de andre individene de møter på i det sosiale rommet (Bourdieu, 1999, s. 225). Desistance-forskning har poengtert at det finnes forskningshull internasjonalt når det kommer til å ta høyde for det sentrale punktet om sammenhenger mellom opplevde erfaringer med re-etablering og tilbakeføring til samfunnet fra fengsel i lys av fattigdom (Hart, 2017 s. 271). Jeg mener dette er en nyttig diskusjon for å svare på hvordan velferdsapparatet og frivillige organisasjoner enten hver for seg eller sammen er med på å fremme eller hemme desistance. Det sosiale rom er altså i følge Bourdieu en hierarkisk struktur, der de med mye kapital kan bruke denne til å dominere individer og grupper som har mindre (Aakvaag, 2008, s. 151-152). Desistance-perspektivet handler om at den domfeltes frie valg står i fokus og der alt og alle andre rundt bør fungere som noe som støtter desistance-prosessen (McNeill, 2006, s. 45). I lys av de presenterte funnene i oppgavens analyse og forskning på feltet kan det argumenteres for at handlingsrommet og de valgene flere av de løslatte opplever at de har er begrenset. Denne oppgaven har tatt opp begrepet om velferdsstaten, hva vi som borgere forventer, ønsker og ikke minst tryggheten vi søker hos velferdsstaten og den førstelinjen vi møter i velferdsapparatet. Samtidig vet man at det finnes tydelige forskjeller i hvordan ulike kommuner og enkelt deler av staten opptrer (Järvinen & Mortensen, 2002, s. 12). Denne oppgaven har ikke tatt sikte på å undersøke konkret praksis ulike steder, men samtidig viser oppgavens funn gjennom de ulike informantenes erfaring at det det finnes en form for vilkårlighet i tilbudet, og at forventinger ikke blir møtt og hvor følelser av avmakt skjer.

6.4 Videre forskning og avsluttende merknader

Bourdieu gjør et godt forsøk på å forene hvordan kultur og økonomi og aktør og struktur henger sammen (Sandberg & Pedersen, 2006, s. 81). Jeg mener i lys av de presenterte funnene og påfølgende diskusjon at forskning på tilbakeføring bør se disse elementene i sammenheng med hverandre ettersom et slikt utgangspunkt bidrar med et rammeverk som favner like bredt som temaet om tilbakeføring fra fengsel er. Det er viktig å diskutere en form for sammenheng mellom mangel på sosial, kulturell og økonomisk kapital og hva det gjør med aktører som skal ut i det Bourdieu omtaler som det sosiale rom. Denne oppgaven tar utgangspunkt i møtet med velferdsapparatet for løslatte og diskuterer hvordan idealet om en «god tilbakeføring» er noe som ofte ikke alltid nås blant annet fordi forventningene til velferdsapparatet er høye og at systemet fungerer litt sporadisk for enkelte. I lys av dette bør også videre forskning utforske hvordan møtet med tidligere innsatte er fra de som jobber i velferdsapparatet gjennom blant annet å undersøke hvordan de for eksempel opplever deres handlingsrom innenfor velferdsapparatet.

Forskning har i nyere tid tatt sikte på å undersøke straff som noe som ikke utelukkende er forbundet med pine, noe også denne oppgavens funn viser at er viktig. Jeg mener videre at kvalitativ forskning burde søke å undersøke flere av de gode virkningene fengselsstraff i norsk velferdsstat kan ha på helse og holdningsendrende arbeid samt hvordan det påvirker tilbakeføringen gjennom levde erfaringer. Samtidig er det viktig at videre forskning fortsetter å belyse aspekter ved straffen som ikke fungerer så godt, som at gjeldsutfordringer og helse utfordringer henger tett sammen for mange og at dette er utfordringer mange tidligere innsatte hadde både før fengsling og etter løslatelse.

Desistance-forskning har ofte fokusert på livsløp og alder som viktige faktorer for en varig desistance-prosess gjennom at man «vokser ut av kriminalitet» (Weaver, 2019, s. 644). Dette er nyttig, samtidig som jeg mener at det er mulig å argumentere for at videre forskning også i større grad bør undersøke sosiale og politiske forhold i lys av tilbakeføring og desistance. Videre forskning bør også fokusere på å belyse enkeltstående tilbud slik som helse, skole og jobb kvalitativt, og ikke kun gjennom kvantitativ forskning. Jeg mener videre at det er hensiktsmessig at videre forskning på tilbakeføring inkluderer teoretiske rammeverk som omfavner både aktørrettet desistance og empowerment-forskning, samt teorier om sammenhengen mellom aktører og den øvrige strukturen i samfunnet. Dette kan være med på å skape en dypere forståelse av de opplevelsene enkeltaktører har i møtet med større systemrettede aktører slik som for eksempel velferdsapparatet. Jeg mener at oppgaven utgjør et eksempel på hvordan det er nyttig og berikende for forskning på desistance og tilbakeføring til samfunnet å inkludere sosial ulikhetsperspektiver i form av økonomi og kultur når man skal analysere subjektive erfaringer med desistance-prosess. Dette fordi mange av de løslatte opplever at veien inn i kriminalitet har handlet om dårlig helse, dårlig økonomi og tap av kulturell kapital gjennom for eksempel tap av jobb og familie, og at veien ut for mange er å tilegne seg alle disse formene for kapital for å holde seg bort fra kriminalitet.

Oppgavens analyse og diskusjon har avdekket hvordan tilbakeføringsidealet ikke alltid fungerer så godt man skulle ønske, da vi får mennesker som blir stående i noe som kan anses å være en avmaktsposisjon etter løslatelse som følge av mangel på tilgang til velferdsapparatet umiddelbart etter løslatelse på grunn av utilgjengelighet. Tidligere forskning har avdekket betydningen av frivillige organisasjoner i tilbakeføringen, og nyere forskning har med kritisk blick undersøkt både positive og negative sider ved disse. Jeg mener at den store utstrekningen

det viser seg at slike tilbud har medfører at det vil være hensiktsmessig for forskere på desistance-, straffe- og samfunnsforskningen å undersøke hvordan disse frivillige organisasjonene brukes og hvilket tilbud de dekker som ikke finnes i det offentlige velferdsapparatet.

7 Avslutning

Denne oppgaven ble innledet med blant annet at «med frihet følger ansvar». Gjennom oppgavens teoretiske rammeverk, analyse og diskusjon har den samlet forsøkt å gi svar på hvordan løslatte fra fengsel opplever møtet med velferdsapparat i tilbakeføringen til samfunnet og hva dette møtet preges av. Oppgavens funn viser at flere opplever noe som kan tolkes som en form for avmakt i møtet med «systemet» ved at kontakten med velferdsapparatet krever tålmodighet som en form for feltspesifikk kode. På den måten oppfattes velferdsapparatet til tider som utilgjengelig og utilstrekkelig av tidligere innsatte på grunn av utilgjengelige saksbehandlere, dårlig personlig økonomi og store forventninger til det offentlige velferdsapparatet gjennom blant annet «normalitet» som ikke alltid blir møtt. Det argumenteres for at flere løslatte opplever en form for bagatellisering av deres utfordringer, noe som skaper følger for deres tilbøyelighet for å oppsøke enkelte tjenester i velferdsapparatet basert på tidligere negative erfaringer. Dette er faktorer som kan være med på å hemme både sekundær og tertiær desistance da flere av informantene forteller om opplevelser knyttet til blant annet økonomisk avhengighet av familie eller vanskeligheter med å se seg selv som et «endret menneske» som følge av utfordringer med å opprette kontakt med velferdsapparatet i tilbakeføringen til samfunnet. Samtidig viser oppgavens funn at det finnes mange gode ordninger for de løslatte i Norge, da tilgjengeligheten til de ulike ordningene i det norske velferdsapparatet fungerer for enkelte, men der kodene på feltet ikke alltid passer med uttrykksformer og behov for de løslatte.

Oppgavens funn viser samtidig at de løslatte benytter seg av flere strategier som en motvekt til disse erfaringene. Frivillige organisasjoner og omtale av velferdsapparatet som et «system» som ikke vil enkeltmennesker vel fungerer ofte som en motmakt mot den avmakt enkelte opplever i møtet med velferdsapparatet. Oppgaven viser hvordan dette kan forstås som er at det er med på å generere en form for aktørskap. Det er argumentert for at enkeltpersoner i velferdsapparatet er med på fremme desistance ved at de tar på seg en rolle som en veiviser i et system der ordningene er gode, men der veien inn til de krever mye ansvar av den løslatte selv. På den måten viser disse personene at de har troen på de løslatte som individer som kan endres og som «noen som er verdt å satse på». Et funn er at frivillige organisasjoner er med på fremme desistance gjennom at det er et sted der de løslatte opplever tilhørighet, tillit og får utviklet sin sosiale kapital - faktorer man vet er desistance-fremmende. Oppgaven har belyst hvordan flere av informantene har mindre behov for velferdsapparatet etter soning som følge av for eksempel

bedring i helse. Samtidig viser også oppgavens funn at flere av informantene opplever at de trenger hjelp fra velferdsapparatet i forbindelse med økonomiske ytelser da flere opplever utfordringer med å få fast jobb før eller i tidlige faser av tilbakeføringen – altså å oppnå en form for normalitet. Oppgaven stiller også noen kritiske spørsmål knyttet til de hullene i det offentlige velferdsapparatet som dekkes av enkeltaktører som er ansatt i dette apparatet, og av frivillige aktører for øvrig.

Helt avslutningsvis kan man konkludere med at flere av informantene beskriver opplevelser som vitner om at møtet med velferdsapparatet er godt, mye som følge av eksporterte erfaringer fra fengsel. Flere av informantene forteller om enkeltaktører som jobber i det offentlige hjelpeapparatet som beskrives som personer med stor betydning for dem. Mange av disse aktørene strekker seg langt for å informere, veilede, motivere og inspirere dem enkeltvis. Dette er svært positivt og kan være med på å fremme mulighetene for desistance ettersom aktørene opplever at andre har troen på dem, samt at denne relasjonen gir for mange en helt uvurderlig tilgang og informasjon til godene i velferdsapparatet.

Referanseliste

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag .
- Andvig , E., & Karlsson, B. (2021). Samordnede velferdstjenester til personer etter soning – glippsoner og broer. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 24(3), ss. 1-14.
- Andvig , E., Koffeld-Hamidane, S., Ausland, L. H., & Karlsson, B. (2020). Inmates' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison. *Nordic Journal of Criminology*, 22(2), ss. 203-220.
- Arbeids- og velferdsdirektoratet & Helsedirektoratet. (2021). *Strategi for fagfeltet Arbeid og Helse*. Hentet [01.05.23] fra https://www.helsedirektoratet.no/tema/arbeid-og-helse/Strategi%202021%20-%20Strategi%20for%20fagfeltet%20arbeid%20og%20helse.pdf/_attachment/inline/5a1a73df-bed0-4d3c-890f-ff15839ed62a:534106be0bae56cd647d35845769395968a9ed59/Strategi%202021%20-%20Strategi%20for%20fagfeltet%20arbeid%20og%20helse.pdf
- Askheim, O. P. (2012). *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid: Floskel, styringsverktøy eller frigjøringsstrategi?* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barry, M. (2007). Youth offending and youth transitions: the power of capital in influencing change. *Critical Criminology*, 15(2), ss. 185-198.
- Birgerson, E. H., & Dwyer, A. (2022). 'A Real Gap': Consequences of Removing Reintegration Support in Tasmania, Australia. *Critical Criminology*, 31, ss. 203-221.
- Bourdieu , P. (1990). *The Logic of Practice* . Cambridge : Polity Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. I J. G. Richardson , *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (ss. 241-258). New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen* . Oslo: Pax Forlag .
- Bourdieu, P. (1998). *Practical Reason*. Cambridge : Polity.
- Bourdieu, P. (1999). *Meditasjoner*. Oslo: Pax Forlag.
- Brink, H. (1993). Validity and reliability in qualitative research. *SA Society of Nurse Researchers' Workshop*, 16(2), ss. 35-38.
- Bukten, A., Skjærvø, I., & Stavseth, M. R. (2022). The association of prison security level with mortality after release from prison: a retrospective national cohort study (2000–16). *The Lancet Public Health*, 7(7), ss. 583-592.
- Christie, N. (1982). *Hvor tett et samfunn?* (Vol. 2. utg). Oslo: Universitetsforlaget.
- Cumming, C. (2020). The health needs of people leaving prison: a new horizon to address. I P. Ugwudike, H. Graham, F. McNeill, P. Raynor, F. S. Taxman, & C. Trotter, *The*

- Routledge Companion to Rehabilitative Work in Criminal Justice* (ss. 557-572). New York: Routledge.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Falck, S. (2015). *Tilbakeføringsgarantien som smuldret bort. Mellom kriminalomsorg og kommunale tjenester. Tiltaksbro, systematikk eller tilfeldighet?* (SIRUS Rapport 3/2015). Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Farrall, S., & Calverley, A. (2006). *Understanding desistance from crime: Emerging theoretical directions in resettlement and rehabilitation*. New York: Open University Press.
- Farrall, S., Hunter, B., Sharpe, G., & Calver, A. (2014). The Long-Term Impacts of Probation Supervision. I S. Farrall, B. Hunter, G. Sharpe, & A. Calver, *Criminal Careers in Transition* (ss. 121-158). United Kingdom: Oxford University Press.
- Fløtten, T., Frisell, G. A og Hansen, I. L. S. H. (2023) *Veldedighet i velferdsstaten. Hvem trenger hjelp til livsopphold fra de frivillige organisasjonene?* (Fafo-rapport 2023:09). Hentet [01.05.23] fra <https://www.fafo.no/images/pub/2023/20845.pdf>
- Fraser, A., & Sandberg, S. (2020). Foreword to Criminology & Criminal Justice's Virtual Special Issue: Bourdieu and Criminology. *Criminology & Criminal Justice*, ss. 1-11.
- Gålnander, R. (2020). Desistance From Crime—to What? Exploring Future Aspirations and Their Implications for Processes of Desistance. *Feminist Criminology*, 15(3), ss. 255-277.
- Gålnander, R. (2022). 'The Anxiety of a Lifetime'—Dealing with Debt in Desistance from Crime. *The British Journal of Criminology*, 63(2), ss. 461-476.
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation. *American Journal of Sociology*, 107(4), ss. 861-1142.
- Gjeruldsen, K., & Jensen, E. (2021). «Alt er jo egeninnsats» – Kvinneres vendepunkter bort fra kriminalitet. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 108(1), ss. 215-235.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New Jersey: Penguin Books.
- Goldblatt, P., Castedo, A., Allen, J., Lionello, L., Bell, R., Marmot, M., von Heimburg, D. og O.Ness. (2023). *Rapid review of inequalities in health and wellbeing in Norway since 2014*. Hentet [11.05.23] fra <https://www.instituteofhealthequity.org/resources-reports/rapid-review-of-inequalities-in-health-and-wellbeing-in-norway-since-2014/read-the-full-report.pdf>

- Gubrium, J. F., & Järvinen, M. (2014). Troubles, problems, and clientization. I J. F. Gubrium, & M. Järvinen, *Turning Troubles into Problems: Clientization in Human Service* (ss. 1-14). Oxon: Routledge.
- Hammerlin, Y. (2021). *Hard mot de harde, myk mot de myke*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, G. V. (2016). Pappaopplæring i fengsel - økt kompetanse for farsrollen? *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 13(3), ss. 232-241.
- Hart, E. L. (2017). Prisonsers Post Release: The Need for a "Critical Desistance". I E. L. Hart, & E. F. Ginneken, *New Perspectives on Desistance* (ss. 267-288). Palgrave Macmillian.
- Hatland, L. E. (2022, 23. juni). Varsler dugnadskrise: - Langt mer alvorlig enn folk tenker over. *NRK*. Hentet [12.05.23] fra <https://www.nrk.no/trondelag/steinkjerfestivalen-sliter-med-a-rekruttere-frivillige-og-mener-dugnadsanden-er-sviktende-1.16010480>
- Helse- og omsorgsdepartementet (2022, 13. desember). Fastlegeordningen. *Regjeringen.no*. Hentet [01.05.23] fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/helse--og-omsorgstjenester-i-kommunene/innsikt/fastlegeordningen/id115301/>
- Hellebust, M., Smith, P. S., Lundeberg, I. R. og Skilbrei, M-L. (2021). *Lengst inne i fengselet – Kvinnelige innsatte med behov for helsehjelp*. Universitet i Oslo: Institutt for kriminologi og retts sosiologi.
- Helgesen, J. H. I. (2020). Straff og velferd i fangebehandling av rusmiddelbrukere; En kvalitativ analyse av empowerment og samarbeid i norske rusmestringsenheter. (Doktoravhandling, Universitet i Oslo). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/74574/PhD-Helgesen-2020.pdf?sequence=1>
- Hennik , M., Hutter, I., & Bailey, A. (2020). *Qualitative research humanizes science*. London: SAGE Publications.
- Järvinen , M., & Mortensen, N. (2002). Det magtfulde møde mellem system og klient - teoretiske perspektiver. I M. Järvinen, J. E. Larsen, & N. Mortensen, *Det magtfulde møde mellem system og klient* (ss. 9-27). Gylling: Aarhus Universitetsforlag.
- Johnsen, B., & Fridhov, M. (2019). Offender resettlement in Norway: Positive principles - challenging practices. I F. Dünkel , I. Pruin , A. Storgaard, & J. Weber , *Prisoner Resettlement in Europe* (ss. 252-265). Abingdon: Routledge .
- Jonvik, M. (2017). Diskusjonar om Distinksjonen, og distinksjonar i diskusjonen. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(2), ss. 210-223.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2017). *Redusert tilbakefall til ny kriminalitet. Nasjonal strategi for samordnet tilbakeføring etter gjennomført straff* (2017-2021). Hentet [01.05.23] fra

- https://www.regjeringen.no/contentassets/3f8ac79225654863ad3f9b0e082bf9f0/g-0440-b_reduisert-tilbakefall_net.pdf
- Kazemian, L. (2016). What Are the Most Important Studies of Desistance and What Are the Future Research Needs? I F. McNeill, I. Durnescu, & R. Butter, *Probation 12 Essential Questions* (ss. 35-60). London: Palgrave Macmillan.
- Kildal, N. (2013). Den norske velferdsstaten: Fra sosiale til kontraktbaserte rettigheter. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 16(2), ss. 87-95.
- King, S. (2013). Assisted desistance and experiences of probation supervision. *Probation Journal*, 60(2), ss. 136-151.
- Koffeld-Hamidane, S. (2022). How can staff facilitate and frustrate journeys away from criminal lifestyles? – Research on desistance processes in resettlement work. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, 109(1), ss. 221-227.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2015). *Samarbeid mellom frivillige og kommuner. Råd og veiledning til kommuner som vil inngå samarbeid med frivillige*. Hentet [05.05.23] fra https://www.regjeringen.no/contentassets/5003785a94a5487391a47a62c4dd8ca4/samarbeid_frivillige_kommuner.pdf
- Kriminalomsorgen. (2021, 13. oktober). Tilskudd til frivillige og ideelle organisasjoner for 2023 (post 70-midler). Hentet [03.05.23] fra <https://www.kriminalomsorgen.no/tilskudd-til-frivillige-og-ideelle-organisasjoner-2022-post-70-midler.6355806-516313.html>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju* (Vol. III). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lappi-Seppälä, T. (2007). Penal Policy in Scandinavia. *Crime and Justice*, 36(1), ss. 217-295.
- LeBel, T. P. (2020). Strengths-based re-entry and resettlement. I P. Ugwu-dike, H. Graham, F. McNeill, P. Raynor, F. S. Taxman, & C. Trotter, *The Routledge Companion to Rehabilitative Work in Criminal Justice* (ss. 583-594). New York: Routledge.
- LeBel, T. P., Burnett, R., Maruna, S., & Bushway, S. (2008). The ‘Chicken and Egg’ of Subjective and Social Factors in Desistance from Crime. *European Journal of Criminology*, 5(2), ss. 131-159.
- Lundeberg, I. R. (2018). Myten om fengselspinen. I K. Christensen, & L. J. Syltevik (red.), *Myter om velferd og velferdsstaten* (ss. 123-145). Universitet i Bergen: Cappelen Damm Akademisk.

- Lundeberg, I. R. (2017). Exceptional Procedures? Offender' Experiences of Justice in Re-entry Work. I P. S. Smith , & T. Ugelvik, *Scandinavian Penal History, Culture and Prison Practice* (ss. 249-270). Oslo: Palgrave Macmillan.
- Lundeberg, I. R., Mjåland, K., & Rye, J. F. (2018). Eksepsjonelle fanger i det eksepsjonelle fengslet. I J. F. Rye, & I. R. Lundeberg (red.), *Fengslende sosiologi: Makt, straff og identitet i Trondheims fengsler* (ss. 213-238). NTNU: Cappelen Damm Akademisk.
- Maruna , S., Immarigeon , R., & LeBel, T. (2004). Ex- offenders reintegration: theory and practice . I S. Maruna, & R. Immarigeon, *After Crime and Punishment: Pathways to offender reintegration* (ss. 3-26). Devon: Willian Publishing .
- Maruna, S. (2001). *Making Good: How Ex-convicts Reform and Rebuild Their Lives*. Washington, D.C: American Pscychological Association .
- Maruna, S. (2011). Reentry as a rite of passage. *Punishment & Society*, 13(1), ss. 3-28.
- Maruna, S., & LeBel, T. P. (2003). Welcome Home? Examining the “Reentry Court” Concept from a Strengths-based Perspective. *Western Criminology Review*, 4(2), ss. 91-107.
- Mathiesen, T. (1992). *Det uferdige*. Oslo: Pax Forlag .
- McNeill, F. (2006). A desistance paradigm for offender management. *Criminology & Criminal Justice*, 6(1), ss. 39-62.
- McNeill, F. (2016). Desistance and criminal justice in Scotland . I H. Croall, G. Mooney, & M. Munro, *Crime, Justice and Society in Scotland* (ss. 200-215). Routledge.
- McNeill, F., & Graham, H. (2020). Conceptualizing rehabilitation: Four forms, two models, one process, and a plethora of challenges. I P. Ugwudike , H. Graham , F. McNeill, P. Raynor, F. S. Taxman , & C. Trotter, *The Routledge Companion to Rehabilitative Work in Criminal Justice* (ss. 10-20). New York: Routledge.
- Meld. St. 38 (2020-2021) *Nytte, ressurs og alvorlighet. Prioritering i helse- og omsorgstjenesten*. Helse- og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/85eb048de42342e4b789913cb8b1b218/no/pdfs/stm202020210038000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 39 (2020-2021) *Kriminalomsorgsmeldingen – fremtidens kriminalomsorg og straffegjennomføring*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/86e5b47b2b1a4c91a4f68be3153177b6/no/pdfs/stm202020210039000dddpdfs.pdf>
- Mills, A., & Meek, R. (2020). The role of third-sector organizations in supporting resettlement and reintegration. I P. Ugwudike, H. Graham, F. McNeill, P. Raynor, F. S. Taxman, & C. Trotter, *The Routledge Companion to Rehabilitative Work in Criminal Justice* (ss. 595-605). New York: Routledge.

- Mjåland , K., & Ugelvik, T. (2021). Straff, risiko og omdømme – en sammenliknende analyse av kriminalomsorgens strategidokumenter. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 38(3), ss. 219-232.
- NESH. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (5. utgave). Hentet [05.05.23] fra <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora>
- NTB. (2021). Utbetalinger av trygd: Fortsatt nedgang i antall sosialhjelpsmottakere. *FriFagbevegelse*. Hentet [01.05.23] fra <https://frifagbevegelse.no/nyheter/fortsatt-nedgang-i-antall-sosialhjelpsmottakere-6.158.801475.dedbaa3819>
- Nugent , B., & Schinkel, M. (2016). The pains of desistance. *Criminology & Criminal Justice*, 16(5), ss. 568-584.
- Olesen, A. (2017). Released to the "Battlefield" of the Danish Welfare State: A Battle Between and Personal Responsibility. I P. S. Smith, & T. Ugelvik, *Scandinavian Penal History, Culture and Prison Practice* (ss. 271-296). Oslo: Palgrave Macmillian.
- Olesen, A., & Rosenholm , A. B. (2021). Frivillige organisationers resosialiserende arbejde i Kriminalforsorgens institutioner. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, 108(1), ss. 59-76.
- Oppegaard. S., Seip. Å. A., og Svalund J. (2019). *ABE-reformen i staten. Avbyråkratisering og effektivisering gjennom budsjettkutt.* (Fafø-rapport 2019:36). Hentet [03.05.23] fra <https://www.fafø.no/images/pub/2019/20733.pdf>
- Oslo Economics & Agenda Kaupang. (2018). *Analyse av driftssituasjonen i kriminalomsorgen etter innføringen av ABE-reformen.* Hentet [03.05.23] fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/f0fb720d23d844879e2a5e175e42f415/analyse-av-driftssituasjonen-i-kriminalomsorgen-rev-29.05.2018.pdf>
- Pratt, J. (2008a). Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess: Part I: The nature and roots of Scandinavian exceptionalism. *The British Journal of Criminology*, 48(2), ss. 119-137.
- Pratt, J. (2008b). Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess: Part II: does Scandinavian exceptionalism have a future? *The British Journal of Criminology*, 48(3), ss. 275-292.
- Pratt, J., & Eriksson, A. (2012). In defence of Scandinavian exceptionalism. I T. Ugelvik, & J. Dullum, *Penal Exceptionalism? Nordic prison policy and practice* (ss. 235-260). New York: Routledge.
- Raynor, P., & Robinson, G. (2009). Why Help Offenders? Arguments for Rehabilitation as a Penal Strategy. *European Journal of Probation*, 1(1), ss. 3-20.

- Rex, S. (1999). Desistance from Offending: Experiences of Probation. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 38(4), ss. 366-383.
- Revolv, M. K. (2015). *Innsattes levekår 2014. Før, under og etter soning*. (2015/47). Oslo Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Riksrevisjonen (2022) *Riksrevisjonens undersøkelse av helse-, opplærings- og velferdstjenester til innsatte i fengsel*. (Dokument 3:4 (2022-2023)). Hentet [01.05.23] fra <https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/NO-2022-2023/helse-opplarings-og-velferdstjenester-til-innsatte-i-fengsel.pdf>
- Riiser, B. & Fagnæs-Håker, A. (2018, 11. november). Den farlige løslatelsen. *NRK*. Hentet [01.05.23] fra <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/den-farlige-loslatelsen-1.14187312>
- Robinson, G., Priede, C., Farrall, S., Shapland, J., & McNeill, F. (2014). Understanding 'quality' in probation practice: Frontline perspectives in England & Wales. *Criminology & Criminal Justice*, 14(2), ss. 123-142.
- Sandberg, S., & Pedersen, W. (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandbukt, I. J. (2021). Reentry in Practice: Sexual Offending, Self-Narratives, and the Implications of Stigma in Norway. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, ss. 1-22.
- Sandvin, J. T., Vike, H., & Anvik, C. H. (2020). Den norske og nordiske velferdsmodellen – kjennetegn og utfordringer. I C. H. Anvik, J. T. Sandvin, P. J. Breimo, & Ø. Henriksen (red.), *Velferdstjenestens vilkår* (ss. 28-41). Universitetsforlaget.
- Schinkel, M. (2015). Hook for change or shaky peg? Imprisonment, narratives and desistance. *European Journal of Probation*, 7(1), ss. 5-20.
- Shammas, V. L. (2016). The rise of a more punitive state: On the attenuation of Norwegian penal exceptionalism in an era of welfare state transformation. *Critical Criminology*, 24(1), ss. 57-74.
- Shammas, V. L., & Sandberg, S. (2016). Habitus, capital, and conflict: Bringing Bourdieusian field theory to criminology. *Criminology & Criminal Justice*, 16(2), ss. 195-213.
- Sivilombudsmannen. (2019). *Årsmelding for 2019*. (Dokument 4:1(2019-2020)). Hentet [03.05.23] fra https://www.sivilombudet.no/wp-content/uploads/2020/03/FOREBENH_ÅRSMELDING_2019_NO_WEB.pdf
- Skardhamar, T. (2013). *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll i Norge. Konsekvenser for straffedes sysselsetting*. (2013/14). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Skardhamar, T., & Savolainen, J. (2014). Changes in Criminal Offending Around the Time of job entry: A study of Employment and Desistance. *Criminology*, 52(2), ss. 263-291.

- Skardhamar, T., & Lyngstad, T. H. (2009). Family formation, fatherhood and crime An invitation to a broader perspective on crime and family transitions. *Statistics Norway, Research Department*, 579, ss. 3-27.
- Skardhamar, T., & Telle, K. (2009). Livet etter soning – hindrer arbeid tilbakefall? *Samfunnsspeilet*, 23(4/2009), ss. 47-53.
- Skilbrei, M.-L. (2019). *Kvalitative metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Smith, P. S., & Ugelvik, T. (2017a). Introduction: Punishment, Welfare and Prison History in Scandinavia. I P. S. Smith, & T. Ugelvik, *Scandinavian Penal History, Culture and Prison Practice* (ss. 3-31). Oslo: Palgrave Macmillan.
- Smith, P. S., & Ugelvik, T. (2017b). Punishment and Welfare in Scandinavia. I P. S. Smith, & T. Ugelvik, *Scandinavian Penal History, Culture and Prison Practice Embraced By the Welfare State?* (ss. 511-530). Oslo: Palgrave Macmillan.
- St. Meld. 37 (2007-2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (kriminalomsorgsmelding)*. Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/d064fb36995b4da8a23f858c38ddb5f5/no/pdfs/stm200720080037000dddpdfs.pdf>
- Statistisk sentralbyrå. (2023). 10556: *Løslatelser, etter type fengsling, hovedlovbruddsgruppe, type hovedlovbrudd og alder. Absolutte tall 2002-2021* [Statistikk]. <https://www.ssb.no/statbank/table/10556>
- Straffegjennomføringsloven. (2001). Lov om gjennomføring av straff mv (LOV-1958-12-12 7). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk .
- Todd-Kvam, J. (2019). An Unpaid Debt to Society: How Punishment Debt Affects Reintegration and Desistance from Crime in Norway. *The British Journal of Criminology*, 59(6), ss. 1478-1497.
- Todd-Kvam, J. (2022). Probation practice, desistance and the penal field in Norway. *Criminology & Criminal Justice*, 22(3), ss. 349-366.
- Todd-Kvam, J., & Todd-Kvam, M. (2021). Talking Good: Analysing Narratives of Desistance in Norway. *British journal of criminology*, 62(4), ss. 1-17.
- Todd-Kvam, J., & Ugelvik, T. (2020). Rehabilitation and re-entry in Scandinavia. I P. Ugwudike, H. Graham, F. McNeill, P. Raynor, F. S. Taxman, & C. Trotter, *The Routledge Companion to Rehabilitative Work in Criminal Justice* (ss. 167-178). New York: Routledge.

- Tvedt I. K. & Talsnes S. (2022, 20. oktober). Riksrevisjonen med alvorlig kritikk mot kriminalomsorgen. *Tv2*. Hentet [01.05.23] fra <https://www.tv2.no/nyheter/riksrevisjonen-med-alvorlig-kritikk-mot-kriminalomsorgen/15202635/>
- Ugelvik, T. (2014). Constructing the system in a remand prison. I J. F. Gubrium, & M. Järvinen, *Turning Troubles into Problems: Clientization in Human Services* (ss. 155-170). Oxon: Routledge.
- Ugelvik, T. (2019). *Sosial kontroll*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ugelvik, T. (2021). The Transformative Power of Trust: Exploring Tertiary Desistance in Reinventive Prisons. *The British Journal of Criminology*, 62(3), ss. 623-638.
- Ugelvik, T. (2022). Three burglars, a friendly police inspector, and a vegetarian fox: Scandinavian exceptionalism, children's literature, and desistance-conducive cultures. *Nordic Journal of Criminology*, 23(2), ss. 156-173.
- Ugelvik, T., & Damsa, D. (2017). The Pains of Crimmigration Imprisonment: Perspectives from a Norwegian All-foreign Prison. *The British Journal of Criminology*, 58(5), ss. 1025-1043.
- Ugelvik, T., Boyle, R. E., Jewkes, Y., & Nyvoll, P. (2022). Disrupting 'healthy prisons': Exploring the conceptual and experiential overlap between illness and imprisonment. *The Howard Journal of Crime and Justice*, ss. 1-16.
- Ugwudike, P. (2017). Understanding Compliance Dynamics in Community Justice Settings: The Relevance of Bourdieu's Habitus, Field, and Capital. *International Criminal Justice Review*, 27(1), ss. 40-59.
- Villeneuve, M.-P., F.-Dufor, I., & Farrall, S. (2021). Assisted Desistance in Formal Settings: A Scoping Review. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 60(1), ss. 75-100.
- Wacquant, L. (2009). *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. United States of America : Duke University Press.
- Weaver, B. (2019). Understanding desistance: a critical review of theories of desistance. *PSYCHOLOGY, CRIME & LAW*, 25(6), ss. 641-658.
- Willis, R. (2018). 'Let's talk about it': Why social class matters to restorative justice. *Criminology & Criminal Justice*, 20(2), ss. 187-206.

Vedlegg

Vedlegg 1 – godkjenning fra SIKT

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

21.05.2023, 23:09

[Meldeskjema](#) / [Masterprosjekt - tilbakeføring fra fengsel og helsetjenester](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
903571

Vurderingstype
Standard

Dato
28.09.2022

Prosjekttittel

Masterprosjekt - tilbakeføring fra fengsel og helsetjenester

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Oslo / Det juridiske fakultet / Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Prosjektansvarlig

Rose Elizabeth Boyle

Student

Marte Slette Glorvigen

Prosjektperiode

01.08.2022 - 01.08.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Straffedommer eller lovovertrедelser

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 10)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 01.08.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringen registrert 27.09.2022.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 28.09.2022. Behandlingen kan fortsette.

ENDRINGER

- Formålet med masterprosjektet er noe endret. Det er derfor lastet opp oppdatert intervjuguide både for tidligere innsatte (utvalg 1) og de ansatte som jobber med tidligere innsatte (utvalg 2).
- Endringen medfører at det også vil behandles helseopplysninger for utvalg 1, dette er derfor registrert i meldeskjema.
- Endringer i utvalgsriterier og rekruttering for de to utvalgene.

LOVLIG GRUNNLAG UTVALG 1

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

<https://meldeskjema.sikt.no/629f9271-1c1b-412c-875b-d4b04d26f569/vurdering>

Side 1 av 2

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a, art. 9 nr. 2 a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

Behandlingen av personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser er basert på uttrykkelig samtykke fra den registrerte, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a og art. 9 nr. 2 a, jf. art. 10, jf. personopplysningsloven § 11, jf. § 9.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson: Jørgen Wincentzen

Lykke til videre med prosjektet!

Vedlegg 2 – intervjurunde løslatte

Innledning:

- Informasjon om studien
- Informasjon om hensikten med dette intervjuet
- Informasjon om informanten sine rettigheter
- Informanten får mulighet til å stille spørsmål før intervjuet begynner
- Samtykkeerklæring

Bakgrunnsspørsmål

1. Hvor gammel er du?
2. Hvor mange ganger har du sonet?
3. Hvor lenge var den seneste dommen din?
4. Hvilken type fengsel har du sonet i tidligere? Hvilket sikkerhetsnivå?

Innholdsspørsmål

Soning og straff

5. Kan du beskrive en typisk hverdag i fengsel? Deltok du på noen aktiviteter (skole, jobb, osv.)?

Oppfølgingsspørsmål: Har du noen andre hobbyer?

Helse/velferd før fengsel

Definisjonsspørsmål:

6. Hva er straff for deg?
7. Hva er helse/velferd for deg?
8. Hvordan var din helse før du begynte å sone i fengsel?

Helse/velferd i fengsel

Soningsopphold og tilbakeføring

9. Kan du fortelle litt om hva ditt nyeste soningsopphold lærte deg?

Oppfølgingsspørsmål:

10. På godt og vondt?

Helsetilbud - Håndtering av helse(utfordringer) i fengsel

11. Har du mottatt noen tilbud i fengsel som du tenker vil hjelpe deg i tilbakeføringen? (F.eks. psykolog, legemiddelassistert rehabilitering, musikkterapi, sinnemestring osv.)
12. Hvordan opplevde du kontakten med helsetjenestene? Hvis du har hatt noen kontakt med helsetjenesten - hvordan var den?

Oppfølgingsspørsmål:

13. Følte du at du fikk den hjelpen du ønsket?
14. Opplevde du noe som spesielt bra eller dårlig med helsetjenesten i fengsel?

Forhold til rusmidler

15. Har du noen gang hatt noe rusavhengighet?
16. Hva synes du om måten rusproblematikk håndteres av fengselet på?
17. Ble dette forholdet forbedret, forverret eller opprettholdt i fengsel?
18. Har du mottatt noen tilbud for rusproblemer mens du var i fengsel – hvilke type/r(?) (F.eks. psykolog, legemiddelassistert rehabilitering, musikkterapi, annet)
19. Utfra ditt perspektiv, hva kan effekten/e av en fengselsdom være for personer med eksisterende rusproblemer?

Helseproblematikk i og utenfor fengsel

20. Hva syns du om måten andre helseutfordringer blir håndtert i fengsel?
21. Utfra ditt perspektiv og erfaring, hva kan helseeffekten/e av en fengselsdom være?
22. Hadde du noen konkrete helseutfordringer før du var i fengsel?
23. Hvordan syns du overgangen mellom fengsel og frihet har gått med tanke på ditt tilbud om helsetjenester?

Helse/velferd etter fengsel

Tilbakeføring, helse/velferd og nåværende forhold til samfunnet

24. Hvordan vil du beskrive din egen helse/velferd etter soning?
25. Hvilke forventninger har du til livet videre etter løslatelse?
26. Har du mottatt noen tilbud etter fengsel som du tenker vil hjelpe deg i tilbakeføringen? (F.eks. psykolog, legemiddelassistert rehabilitering, økonomisk hjelp, fastlege osv.)

Oppfølgingsspørsmål:

27. Hvordan opplever du forholdet til helsetjenesten nå etter soning?
28. Har du vært i kontakt med noen offentlige eller private aktører i overgangen, hva har eventuelt disse gjort for deg (Nettverk etter soning, Wayback, NAV)?

Oppfølgingsspørsmål:

Hva har eventuelt disse aktørene bidratt med? Helsetjenester, bo situasjon osv?

29. Har du noen helserelaterte mål videre? Hvordan ser du for deg livet fremover?

Oppfølgingsspørsmål:

30. Hva er nødvendig for at du når målene dine? Hva trenger du? Hvordan oppfølging? Venter du på noe behandling?
31. Hvordan forhold har du til rusmidler etter endt soning?
32. Har ditt forhold til ditt fengselsopphold endret din tilbøyelighet til å begå nye lovbrudd?

Oppfølgingsspørsmål:

33. Eventuelt hvordan? Henger dette sammen med noen av de helserelaterte utfordringene/forbedringene dine?

Avslutning

34. Er det noe annet du mener er vesentlig eller at du har lyst til å dele, som ikke vi har pratet om enda?

Vedlegg 3 – informasjonsskriv løslatte

Informasjonsskriv til løslatte – Tilbakeføring fra fengsel og helse

Informasjonen nedenfor vil forklare hva denne studien vil gå ut på, min kontaktinformasjon og hva din deltakelse vil innebære. Vennligst les informasjonen før du avgjør om du vil delta.

Formål

Prosjektet er et masterprosjekt som gjennomføres fra høsten 2022 til våren 2023, og skal til slutt resultere i min (Marte Slette Glorvigen) masteroppgave i Kriminologi ved Universitet i Oslo. Oppgavens foreløpige forskningsspørsmål er: Hvordan oppfatter tidligere straffedømte sin egen rehabilitering i lys av egen helse før, under og etter soning i fengsel? Prosjektets hovedfokus og problemstilling vil utvikle seg i takt med hva deltagerne forteller av egne erfaringer. Prosjektet har som formål å belyse opplevelser og erfaringer knyttet til tilbakeføring fra fengsel av innsatte i norske fengsler med utgangspunkt i helse. Prosjektet tar utgangspunkt i helse som noe som ikke bare er fravær av sykdom, men også noe som måles i fysisk, psykisk og sosialt velvære. Jeg ønsker å høre dine erfaringer og opplevelser av egen helse før soning, helsetilbudet i fengsel og hvordan du erfarer din egen helse etter endt soning. Den norske kriminalomsorgen har som formål å rehabilitere innsatte og jeg ønsker å se på hvordan overgangen fra kriminalomsorgens helsetjenester til helsetjenester i samfunnet fungerer. Forskningen forteller oss lite om de langsiktige helseeffektene av fengselsopphold i Norge og om de mulige positive effektene høykvalitets helsetjenester i fengsel kan ha. Dette mener jeg legger grunnlaget for at vi trenger mer innsikt i hvordan tilbakeføring fra fengsel oppleves i lys av opplevelsen av egen helse. For å gjennomføre prosjektet trengs det mellom 6 og 15 deltagere.

Hvem gjennomfører prosjektet?

Det er Universitetet i Oslo og min veileder Rose Elizabeth Boyle (stipendiat) som har det overordnede ansvaret for prosjektet. Jeg, Marte Slette Glorvigen, masterstudent ved Institutt for kriminologi og rettsosiologi, er ansvarlig for gjennomføringen av prosjektet og det er jeg som kommer til å holde intervju med deg, dersom du ønsker å delta.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du har soningserfaring i et norsk fengsel og har enten vært i kontakt med meg eller noen andre har satt deg i kontakt med meg om ønske å være deltager i denne studien. De som har satt meg i kontakt med deg har forhørt seg med deg om det er greit at jeg får din kontaktinformasjon. Kriteriene for å være med i prosjektet er å enten jobbe med tidligere innsatte eller selv ha egen soningserfaring.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse i prosjektet innebærer at du ønsker å delta på et intervju. Intervjuet vil vare i ca. en time. Målet er å få frem dine tanker, erfaringer og opplevelser rundt egen helse før, under og etter endt soningsopphold. Under intervjuet vil jeg stille spørsmål om din bakgrunn og erfaringer med møte med fengselshelsetjenesten og opplevelser rundt egen helse. Du plikter ikke til å fortelle om noe du synes er ubehagelig, eller av andre grunner ikke ønsker å snakke om. Intervjuet vil tas opp med båndopptaker. Denne er det kun jeg som har tilgang til og all informasjon som kan knyttes til deg vil anonymiseres. Dersom du ikke ønsker at båndopptaker tas i bruk kan jeg også ta skriftlige notater underveis.

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta kan du når som helst trekke tilbake samtykke, uten at du må oppgi grunn for dette. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha negative konsekvenser for deg å ikke delta, eller hvis du velger å trekke deg fra prosjektet.

Ditt personvern

Jeg vil kun bruke opplysningene om deg til formålene som er blitt lagt frem i dette skrivet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg som har tilgang til informasjonen du deler. Alt av navn, kontaktopplysninger og andre karaktertrekk ved deg som deltaker vil bli anonymisert, slik at intervjuet ikke kan knyttes til deg ved en senere anledning. Personopplysninger og opptakt vil da slettes og ikke kunne spores opp igjen.

På oppdrag fra Universitetet i Oslo har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes august 2023. Alt av datamateriale med dine personopplysninger vil anonymiseres og lydopptak vil slettes. Andre publikasjoner kan bli gjort på bakgrunn av disse intervjuene som er transkribert og anonymisert.

Dine rettigheter

Som deltaker i prosjektet har du rett til:

- å få innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- å få rettet personopplysninger om deg
- å få slettet personopplysninger om deg
- å få utlevert en kopi av dine personopplysninger
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Jeg vil også presisere at du også har rett til å trekke deg fra studien, til tross for at du har signert samtykkeskjema, og at dette kan skje når som helst.

Kontaktinformasjon

Dersom du har spørsmål til prosjektet eller deltakelse, ønsker å benytte deg av dine rettigheter, eller ønsker å finne ut mer om prosjektet, kan du kontakte:

Veilder for prosjektet stipendiat Rose Elisabeth Boyle ved Universitet i Oslo per: telefon: 92331161 eller e-mail: r.e.boyle@jus.uio.no eller masterstudent Marte Slette Glorvigen per: telefon: 94255924 eller e-mail: marte.s.g@hotmail.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Det er også mulig å kontakte vårt personvernombud ved UiO: Roger Markgraf-Bye.

E-mail: personvernombudet@uio.no

Med vennlig hilsen

Marte Slette Glorvigen

Masterstudent – Institutt for kriminologi og retts sosiologi

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Tilbakeføring fra fengsel og helse* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at intervjuet blir tatt opp med båndopptaker

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4 – intervjuguide ansatte

Intervjuguide

Ansatte i organisasjoner og andre aktører

Innledning:

Informasjon om studien

Informasjon om hensikten med dette intervjuet

Informasjon om informanten sine rettigheter

Informanten får mulighet til å stille spørsmål før intervjuet begynner

Samtykkeerklæring

Bakgrunnsspørsmål

1. Hvor gammel er du?
2. Hvor lenge har du jobbet i den stillingen du jobber i nå?
3. Har du jobbet liknende stillinger tidligere? Hvilke erfaringer har du fra tidligere jobber med fengsel og helse/tilbakeføring?
4. Hva er forskjellene mellom stedet/ne du har jobbet ved tidligere og her du jobber med nå?
5. Hva er din motivasjon for å jobbe her du jobber nå?

Innholdsspørsmål

Arbeidsoppgaver

6. Kan du beskrive en typisk arbeidshverdag for deg?

Definisjonsspørsmål:

7. Hva er straff for deg?
8. Hva er helse/velferd for deg?

Relasjoner med tidligere innsatte

9. Hvordan opplever du kontakten mellom de løslatte og deg i den jobben du gjør?
10. Hva synes du om kontakten du har hatt med aktører løslatt fra fengsel på ett generelt grunnlag?

Ivaretagelse av helse/velferdsrettigheter som arbeidsoppgave

11. På hvilke måter jobber du mot at løslatte fra fengsel skal få sine helse/velferd-relaterte rettigheter ivaretatt?
12. Hvilke helseutfordringer ser du på generell basis kommer som følge av soning i fengsel?
13. Hvilke tilbud finnes her du jobber for å hjelpe de innsatte i tilbakeføringen til samfunnet?
14. Hvordan opplever du samarbeidet med andre offentlige myndigheter, fengselet og ivaretagelse av helse hos de tidligere innsatte?

Oppfølgingsspørsmål: Hvordan syns du overgangen fra fengselshelsetjenesten til kommunens helsetjeneste fungerer?

15. Hvordan vil du beskrive forholdet mellom de ulike arbeidsoppgavene dine?

Oppfølgingsspørsmål: Er det noen arbeidsoppgaver du føler går på bekostning av andre i din jobb? Eventuelt hvilke?

Vellykket tilbakeføring – helse/velferd og straff

16. Hvilke forhåpninger har du for de tidligere innsatte som tilbakeføres til samfunnet i lys av deres egen helse?

17. På hvilke måter erfarer du at det tilbudet og det generelle oppholdet i fengsel er med på å innfri en av de uttalte formålene med fengselsdommen – rehabilitering?

18. Hva er din oppfatning om forholdet mellom helseforbedrende arbeid og straffegjennomføring i norsk kriminalomsorg?

19. Hva er din oppfatning om overgangen mellom fengsel og frihet med tanke på tilbud om tilgjengelige helsetjenester for tidligere innsatte?

Forholdet mellom helse/velferd og andre behov

20. Hvis du kunne optimalisert det soningsoppholdet/ettevernet de innsatte tilbys spesielt med tanke på helse, hva ville du endret?

Oppfølgingsspørsmål: Endret bemanning? Fysisk utforming på fengselet? Noe annet?

21. Hvilke helsetilbud/velferdstilbud fungerer/fungerer ikke slik du ser det i lys av tidligere straffedømte?

Oppfølgingsspørsmål: Føler du at det er noe med det tilbudet dere tilbyr der du jobber som burde vært optimalisert?

Avslutning

22. Er det noe annet du mener er vesentlig eller at du har lyst til å dele, som ikke vi har pratet om enda?

Vedlegg 5 – informasjonsskriv ansatte

Informasjonsskriv til ansatte – Tilbakeføring fra fengsel og helse

Informasjonen nedenfor vil forklare hva denne studien vil gå ut på, min kontaktinformasjon og hva din deltakelse vil innebære. Vennligst les informasjonen før du avgjør om du vil delta.

Formål

Prosjektet er et masterprosjekt som gjennomføres fra høsten 2022 til våren 2023, og skal til slutt resultere i min (Marte Slette Glorvigen) masteroppgave i Kriminologi ved Universitet i Oslo. Oppgavens foreløpige forskningsspørsmål er: Hvordan oppfatter tidligere straffedømte sin egen rehabilitering i lys av egen helse før, under og etter soning i fengsel? Prosjektets hovedfokus og problemstilling vil utvikle seg i takt med hva deltagerne i studien forteller av egne erfaringer. Prosjektet har som formål å belyse opplevelser og erfaringer knyttet til tilbakeføring fra fengsel av innsatte i norske fengsler med utgangspunkt i helse. Prosjektet tar utgangspunkt i helse som noe som ikke bare er fravær av sykdom, men også noe som måles i fysisk, psykisk og sosialt velvære. Jeg anser det som nyttig og verdifullt å kunne supplere utsagn og erfaringer fra tidligere innsatte med dine erfaringer i jobben med tidligere innsatte og dine erfaringer knyttet til helserelevante faktum for denne gruppen i samfunnet. Forskingen forteller oss lite om de langsiktige helseeffektene av fengselsopphold i Norge og om de mulige positive effektene høykvalitets helsetjenester i fengsel kan ha. Dette mener jeg legger grunnlaget for at vi trenger mer innsikt i hvordan tilbakeføring fra fengsel oppleves i lys av helsetjenester/helse i overgangen fra fengsel til frihet. For å gjennomføre prosjektet trengs det mellom 6 og 15 deltagere.

Hvem gjennomfører prosjektet?

Det er Universitetet i Oslo og min veileder Rose Elizabeth Boyle (stipendiat) som har det overordnede ansvaret for prosjektet. Jeg, Marte Slette Glorvigen, masterstudent ved Institutt for kriminologi og rettsosiologi, er ansvarlig for gjennomføringen av prosjektet og det er jeg som kommer til å holde intervju med deg, dersom du ønsker å delta.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du jobber med tidligere innsatte og har kjennskap til helserelevante utfordringer og erfaringer. De som har satt meg i kontakt med deg har forhørt seg med deg om det er greit at jeg får din kontaktinformasjon.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse i prosjektet innebærer at du ønsker å delta på et intervju. Intervjuet vil vare i ca. en time. Målet er å få frem dine tanker, erfaringer og opplevelser rundt å jobbe med å forberede for en god tilbakeføring for innsatte i lys av deres helse og tilbudet om helsetjenester i overgangen fra fengsel til frihet. Under intervjuet vil jeg stille spørsmål om din bakgrunn og erfaringer med jobben du nå har og hvordan du og dine kolleger jobber for en god

tilbakeføring til samfunnet i et helseperspektiv. Du plikter ikke til å fortelle om noe du synes er ubehagelig, eller av andre grunner ikke ønsker å snakke om. Jeg må også presisere at du er underlagt taushetsplikt og ikke må dele informasjon om enkeltpersoner. Intervjuet vil tas opp med båndopptaker. Denne er det kun jeg som har tilgang til og all informasjon som kan knyttes til deg vil anonymiseres. Dersom du ikke ønsker at båndopptaker tas i bruk kan jeg også ta skriftlige notater underveis. Uansett vil filen på båndopptakeren bli slettet kort tid etter gjennomført intervju.

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta kan du når som helst trekke tilbake samtykke, uten at du må oppgi grunn for dette. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha negative konsekvenser for deg å ikke delta, eller hvis du velger å trekke deg fra prosjektet.

Ditt personvern

Jeg vil kun bruke opplysningene om deg til formålene som er blitt lagt frem i dette skrivet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg som har tilgang til informasjonen du deler. Alt av navn, kontaktopplysninger og andre karaktertrekk ved deg som deltaker vil bli anonymisert, slik at intervjuet ikke kan knyttes til deg ved en senere anledning. Personopplysninger og opptakt vil da slettes og ikke kunne spores opp igjen.

På oppdrag fra Universitetet i Oslo har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes august 2023. Alt av datamateriale med dine personopplysninger vil anonymiseres og lydopptak vil slettes. Andre publikasjoner kan bli gjort på bakgrunn av disse intervjuene som er transkribert og anonymisert.

Dine rettigheter

Som deltaker i prosjektet har du rett til:

- å få innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- å få rettet personopplysninger om deg
- å få slettet personopplysninger om deg
- å få utlevert en kopi av dine personopplysninger
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Jeg vil også presisere at du også har rett til å trekke deg fra studien, til tross for at du har signert samtykkeskjema, og at dette kan skje når som helst.

Kontaktinformasjon

Dersom du har spørsmål til prosjektet eller deltakelse, ønsker å benytte deg av dine rettigheter, eller ønsker å finne ut mer om prosjektet, kan du kontakte:

Veileder for prosjektet stipendiat Rose Elisabeth Boyle ved Universitet i Oslo per: telefon: 92331161 eller e-mail: r.e.boyle@jus.uio.no eller masterstudent Marte Slette Glorvigen per: telefon: 94255924 eller e-mail: marte.s.g@hotmail.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Det er også mulig å kontakte vårt personvernombud ved UiO: Roger Markgraf-Bye.

E-mail: personvernombudet@uio.no

Med vennlig hilsen

Marte Slette Glorvigen

Masterstudent – Institutt for kriminologi og retts sosiologi

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Tilbakeføring fra fengsel og helse* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at intervjuet blir tatt opp med båndopptaker

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)